

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΙΓΑΙΟΥ

ΣΧΟΛΗ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

*«Οι ΤΠΕ ως μέσο διάδοσης της παιδικής λογοτεχνίας: Μια απόπειρα
χαρτογράφησης των ιστοσελίδων που προάγουν το παιδικό βιβλίο
στο διαδίκτυο»*

ΠΕΤΡΟΠΟΥΛΟΥ ΗΛΕΚΤΡΑ

ΡΟΔΟΣ, ΙΟΥΝΙΟΣ 2023

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΙΓΑΙΟ
ΣΧΟΛΗ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

*«Οι ΤΠΕ ως μέσο διάδοσης της παιδικής λογοτεχνίας: Μια απόπειρα
χαρτογράφησης των ιστοσελίδων που προάγουν το παιδικό βιβλίο
στο διαδίκτυο»*

*

*“ICT as a means of disseminating children's literature: An attempt to
map the websites that promote children's books
on the Internet”*

ΠΕΤΡΟΠΟΥΛΟΥ ΗΛΕΚΤΡΑ
4112019215

Επιβλέπων: Δημήτρης Κόκκινος, Μέλος Ε.ΔΙ.Π.
Πανεπιστημίου Αιγαίου

Ρόδος, Ιούνιος 2023

Περιεχόμενα

Ευχαριστίες	3
Περίληψη	4
Abstract.....	5
Εισαγωγή	6
Α' ΜΕΡΟΣ - Θεωρητικό πλαίσιο	8
Ενότητα 1 ^η : Παιδική Λογοτεχνία	8
1.1 Προσδιορίζοντας τον όρο και τα χαρακτηριστικά της Παιδικής Λογοτεχνίας.....	8
1.2 Είδη και κατηγορίες του παιδικού βιβλίου	10
1.3 Τα παιδιά ως αναγνώστες.....	12
1.4 Οι ΤΠΕ ως μέσο προώθησης της Φιλαναγνωσίας.....	15
Ενότητα 2 ^η : Οι ΤΠΕ στην εκπαιδευτική διαδικασία	17
2.1 Ορίζοντας τις Τεχνολογίες της Πληροφορίας και Επικοινωνίας	17
2.2 Εκπαιδευτική Τεχνολογία: η προϊστορία της πληροφορικής στην εκπαίδευση	18
2.3 Χρονολογικές φάσεις ένταξης των ΤΠΕ στην εκπαίδευση.....	21
2.4 Αξιολόγηση της μαθησιακής αποτελεσματικότητας των ΤΠΕ	24
Ενότητα 3 ^η : Η συμβολή των ΤΠΕ στην διάδοση της Παιδικής Λογοτεχνίας και τη διδακτική της πράξη	26
Βιβλιογραφική ανασκόπηση	29
Β' ΜΕΡΟΣ – Ερευνητικό πλαίσιο.....	32
Ενότητα 4η: Μεθοδολογία έρευνας.....	32
4.1 Ερευνητικός σχεδιασμός και ερευνητικά εργαλεία	32
4.2 Ερευνητικά ερωτήματα	33
4.3 Ερευνητικό δείγμα	33
4.4 Ερευνητική διαδικασία.....	34
Ενότητα 5η: Παρουσίαση αποτελεσμάτων	36
Ενότητα 6η: Συζήτηση αποτελεσμάτων	51
Ενότητα 7η: Συμπεράσματα.....	54
Βιβλιογραφία	56

Ευχαριστίες

Η παρούσα πτυχιακή εργασία είναι αποτέλεσμα προσωπικής ενασχόλησης, προσπάθειας, και έρευνας που δεν θα ήταν, όμως, δυνατό να ολοκληρωθεί χωρίς την υποστήριξη κι άλλων ανθρώπων. Για τον λόγο αυτό, εκφράζω την βαθιά μου ευγνωμοσύνη στον επιβλέποντα της πτυχιακής μου εργασίας κύριο Δημήτρη Κόκκινο, μέλος του Εργαστηριακού Διδακτικού Προσωπικού (Ε.ΔΙ.Π.) στο Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης του Πανεπιστημίου Αιγαίου, για την αμέριστη στήριξή του τόσο επιστημονικά όσο και ηθικά καθ' όλη τη διάρκεια της εκπόνησης της συγκεκριμένης μελέτης. Πέρα από τον επαγγελματισμό, το ήθος και τον επιστημονικό λόγο που τον διακρίνουν, ο καθοδηγητικός του χαρακτήρας υπήρξε αρωγός σε όλα τα στάδια για την ολοκλήρωση της εργασίας μου. Τον ευχαριστώ θερμά για τη διαρκή ενθάρρυνση, τις εύστοχες και λεπτομερείς παρατηρήσεις, την υπομονή και επιμονή του, στοιχεία που καθόρισαν τη ροή και τη διαμόρφωση της παρούσας μελέτης.

Θα ήθελα, επίσης, να ευχαριστήσω ιδιαίτερος την αγαπημένη οικογένεια μου αλλά και τους αγαπημένους μου φίλους που είναι οι πιο πιστοί μου συμπαραστάτες, δείχνοντας πάντα κατανόηση και προσφέροντας τα μέγιστα σε ό,τι αγαπώ να κάνω και επιλέγω να δημιουργώ.

Περίληψη

Η συγκεκριμένη έρευνα δημιουργήθηκε με σκοπό να διερευνηθούν οι τρόποι με τους οποίους οι ΤΠΕ μπορούν να αποτελέσουν έναν ουσιαστικό δίαυλο για τη διάδοση της παιδικής λογοτεχνίας, εστιάζοντας στο διαδίκτυο ως κατεξοχήν μέσο έκφρασης, ενημέρωσης, διάδοσης και επικοινωνίας. Ειδικότερα, γίνεται μια απόπειρα χαρτογράφησης των ιστοσελίδων που σχετίζονται με την παιδική λογοτεχνία και που προάγουν το παιδικό βιβλίο στο διαδίκτυο. Η παρούσα έρευνα βασίζεται στη ηλεκτρονική αναζήτηση ελληνόγλωσσων ιστοσελίδων, σχετικών με την παιδική λογοτεχνία και το παιδικό βιβλίο, δίνοντας έμφαση στον σχεδιασμό και στο περιεχόμενό τους, μέσω των οποίων δύναται να αναπτυχθεί σταδιακά μια φιλαναγνωστική στάση στα παιδιά αναγνώστες. Η μέθοδος της έρευνας που εφαρμόστηκε για τη συλλογή και την ανάλυση των δεδομένων είναι μεικτή, συνδυάζοντας στοιχεία ποιοτικά και ποσοτικά. Στους περιορισμούς της έρευνας περιλαμβάνονται ο διαρκώς μεταβαλλόμενος χαρακτήρας του διαδικτύου, το αχανές πλήθος των ιστοσελίδων και η αμφίβολη ποιότητα των παρεχόμενων πληροφοριών. Οι κατηγορίες των ιστοσελίδων που προέκυψαν από την έρευνα είναι οι εξής: ιστοσελίδες συγγραφέων και εικονογράφων παιδικής λογοτεχνίας, ιστοσελίδες εκδοτικών οίκων, ιστοσελίδες ψηφιακών βιβλιοθηκών, ιστοσελίδες εθνικών οργανισμών, σχολικές/μαθητικές ιστοσελίδες, ιστοσελίδες ακαδημαϊκών ηλεκτρονικών περιοδικών, ιστοσελίδες λογοτεχνικών ηλεκτρονικών περιοδικών, ιστότοποι με στόχευση την προαγωγή της φιλαναγνωσίας στην παιδική ηλικία. Ένα από τα βασικά συμπεράσματα είναι ότι υπάρχει σημαντικός αριθμός ιστοσελίδων που προάγουν το παιδικό βιβλίο στο διαδίκτυο, φανερώνοντας, έτσι, άνθιση για το παιδικό βιβλίο και καταδεικνύοντας το διαρκώς αυξανόμενο ενδιαφέρον από πολλούς και διαφορετικούς μεταξύ τους παράγοντες/φορείς. Ακόμη, παρατηρείται μεγάλη διαφοροποίηση στο προφίλ και τη στόχευση των δημιουργών των παραπάνω ιστοσελίδων, ενώ επίσης, μέσα από τα ευρήματα της έρευνας παρατηρήθηκε ότι τα αφηγηματικά λογοτεχνικά κείμενα προωθούνται σε πολύ μεγαλύτερο βαθμό από ότι τα υπόλοιπα είδη του παιδικού βιβλίου. Επίσης, με την ερευνητική διαδικασία που ακολουθήθηκε, αποδείχθηκε ότι το αχανές πλήθος των ιστοσελίδων μπορεί να κατηγοριοποιηθεί με συγκεκριμένα κριτήρια σε βασικές κατηγορίες. Τέλος, διαπιστώθηκε ότι η συμβολή των ΤΠΕ στην παιδική λογοτεχνία σχετίζεται αφενός με την προώθηση του παιδικού βιβλίου και άρα της φιλαναγνωσίας, και αφετέρου με την διδασκαλία της Λογοτεχνίας στη σχολική πράξη.

Λέξεις-Κλειδιά: παιδική λογοτεχνία, ΤΠΕ, διαδίκτυο, παιδικό βιβλίο, φιλαναγνωσία, ιστοσελίδες.

Abstract

This research was created in order to explore the ways in which ICTs can be an essential channel for the dissemination of children's literature, focusing on the internet as a predominant medium of expression, information, dissemination and communication. In particular, an attempt is made to map the websites related to children's literature that promote children's books on the Internet. The present research is based on the online search of Greek-language websites related to children's literature and children's books, with emphasis on their design and content, through which a reader-friendly attitude can be gradually developed in children readers. The research method applied for data collection and analysis is mixed method, combining qualitative and quantitative data. Limitations of the research include the ever-changing nature of the internet, the vast number of websites and the questionable quality of the information provided. The categories of websites that emerged from the survey are: websites of children's literature authors and illustrators, websites of publishing houses, websites of digital libraries, websites of national organisations, school/student websites, websites of academic e-journals, websites of literary e-journals, websites aimed at promoting love for reading in childhood. One of the main conclusions is that there are a significant number of websites promoting children's books online, thus revealing a boom for children's books and demonstrating the ever-increasing interest from many different stakeholders/agencies. Furthermore, there is a wide variation in the profile and targeting of the creators of these websites, and it was also observed through the findings of the research that narrative literary texts are promoted to a much greater extent than other genres of children's books. Also, through the research process followed, it was shown that the vast number of websites can be categorized into key categories based on specific criteria. Finally, it was found that the contribution of ICTs to children's literature is related, on the one hand, to the promotion of children's books and thus to love for reading, and, on the other hand, to the teaching of literature in school practice.

Keywords: children's literature, ICT, internet, children's book, love for reading, websites.

Εισαγωγή

Οι Τεχνολογίες της Πληροφορίας και της Επικοινωνίας έχουν μεταβάλει τη σύγχρονη εκπαιδευτική πραγματικότητα. Παρά το γεγονός ότι οι νέες τεχνολογίες αξιοποιούνται όλο και περισσότερο στη διδακτική διαφόρων γνωστικών αντικειμένων της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης (Forbes, 2004), στην περίπτωση της λογοτεχνίας φαίνεται ότι η χρήση τους δεν είναι ακόμη τόσο διαδεδομένη. Το φαινόμενο αυτό συμβαίνει πιθανότητα επειδή οι ΤΠΕ, παρόλο τον φαντασμαγορικό τους χαρακτήρα, δεν κατορθώνουν να μετακενώσουν συναισθήματα και να διαμορφώσουν συνθήκες βιωματικής μάθησης στον βαθμό που το επιτυγχάνει το έντυπο λογοτεχνικό κείμενο. Παρ' όλα αυτά, οι νέες τεχνολογίες χρησιμοποιούνται συνεπικουρικά ως παιδαγωγικό μέσο, παρέχοντας δυνατότητες διαθεματικής και διεπιστημονικής προσέγγισης του λογοτεχνικού κειμένου αλλά και πολυμεσικής διδασκαλίας (Delany & Landow, 1994). Ο κυριότερος εκφραστής των σχέσεων της παιδικής λογοτεχνίας με τις νέες τεχνολογίες είναι το διαδίκτυο. Οι διαδικτυακοί τόποι που σχετίζονται με την παιδική λογοτεχνία έχουν, κυρίως, πληροφοριακό χαρακτήρα, επομένως η προστιθέμενη αξία των ΤΠΕ στη διάδοση της βασίζεται περισσότερο στην πληροφόρηση που αυτές προσφέρουν γύρω από το παιδικό βιβλίο (Παπαντωνάκης, 2007).

Ο βασικός σκοπός της παρούσας έρευνας είναι να καταδείξει με ποιους τρόπους αποτυπώνεται και προωθείται το παιδικό βιβλίο στο διαδίκτυο. Για να γίνει αυτό, πραγματοποιείται μια απόπειρα χαρτογράφησης των ιστοσελίδων που προάγουν το παιδικό βιβλίο στο διαδίκτυο. Με τον τρόπο αυτό και εστιάζοντας στο διαδίκτυο ως το κατεξοχήν μέσο έκφρασης, ενημέρωσης, διάδοσης και επικοινωνίας, η έρευνα στοχεύει στη μελέτη των τρόπων με τους οποίους οι Τεχνολογίες Πληροφορίας και Επικοινωνίας μπορούν να αποτελέσουν έναν ουσιαστικό δίαυλο για τη διάδοση της παιδικής λογοτεχνίας. Έτσι, η έρευνα στηρίζεται στην ηλεκτρονική αναζήτηση ελληνόγλωσσων ιστοσελίδων, σχετικών με την παιδική λογοτεχνία και το παιδικό βιβλίο, δίνοντας έμφαση στον σχεδιασμό και στο περιεχόμενό τους, μέσω των οποίων δύναται να αναπτυχθεί σταδιακά μια φιλιαναγνωστική στάση στα παιδιά αναγνώστες.

Ο γενικός σκοπός που αναφέρθηκε, σχετικά με τον τρόπο που παρουσιάζεται και διαδίδεται το παιδικό βιβλίο στο διαδίκτυο, αντιστοιχίζεται σε μια σειρά ερωτημάτων που σκιαγραφούν τις περιοχές διερεύνησης της συγκεκριμένης εργασίας και θέτουν στο κέντρο της το θέμα που εξετάζεται. Τα ερευνητικά αυτά ερωτήματα αποτελούν, στην ουσία, τους επιμέρους στόχους της έρευνας, τα οποία αναμένεται να απαντηθούν μέσω της έρευνας σε διαδικτυακές, σχετικές με το θέμα, πηγές και είναι τα ακόλουθα:

- Ποιες είναι οι βασικότερες κατηγορίες ιστοσελίδων που προάγουν το παιδικό βιβλίο στο διαδίκτυο;
- Ποιοι είναι οι φορείς/δημιουργοί των ιστοσελίδων αυτών;
- Με ποιους τρόπους συμβάλλουν οι ΤΠΕ στην προώθηση της παιδικής λογοτεχνίας;

Η αναγκαιότητα της έρευνας έγκειται στο γεγονός ότι ενώ υπάρχουν πολυάριθμες ιστοσελίδες στο διαδίκτυο που σχετίζονται με το παιδικό βιβλίο, τη λογοτεχνία, και τη φιλιαναγνωσία, δεν υπάρχει ομαδοποιημένο υλικό στο χώρο του διαδικτύου που να κάνει το τοπίο περισσότερο ξεκάθαρο και συγκεκριμένο. Η καινοτομία που φέρει η παρούσα εργασία είναι ότι συμβάλλει στην αποσαφήνιση και διερεύνηση του χώρου του διαδικτύου αναφορικά με τα παραπάνω αντικείμενα. Επιχειρεί να χαρτογραφήσει το πλήθος των ιστοσελίδων που

προάγουν το παιδικό βιβλίο στο διαδίκτυο μελετώντας τους σκοπούς τους οποίους αυτές υπηρετούν, τους φορείς που κρύβονται πίσω από αυτές, το περιεχόμενό τους, ακόμη και τον σχεδιασμό τους, κατηγοριοποιώντας τες με συγκεκριμένα κριτήρια.

Αναφορικά με τη δομή και την οργάνωση της μελέτης αυτή διακρίνεται σε δύο μέρη. Το πρώτο μέρος αφορά το θεωρητικό πλαίσιο της εργασίας και χωρίζεται σε τρεις ενότητες. Η πρώτη ενότητα αναλύει το ένα από τα δύο αντικείμενα μελέτης που είναι η Παιδική Λογοτεχνία και έχει ομώνυμο τίτλο. Στην ενότητα αυτή περιλαμβάνονται τρεις υποενότητες, στην πρώτη εκ των οποίων προσδιορίζεται ο όρος και τα χαρακτηριστικά της παιδικής λογοτεχνίας. Η δεύτερη υποενότητα αφορά τα είδη και τις κατηγορίες του παιδικού βιβλίου, η τρίτη αναλύει τον ρόλο των παιδιών ως αναγνώστες και η τέταρτη υποενότητα μελετά τις ΤΠΕ ως μέσο προώθησης της φιλιαναγνωσίας.

Η δεύτερη ενότητα αναλύει το δεύτερο αντικείμενο μελέτης που είναι οι Τεχνολογίες Πληροφορίας και Επικοινωνίας και έχει τίτλο «Οι ΤΠΕ στην εκπαιδευτική διαδικασία». Στις υποενότητες της συγκεκριμένης ενότητας αρχικά προσδιορίζεται ο όρος των ΤΠΕ, και έπειτα αναλύεται η ιστορία της εκπαιδευτικής τεχνολογίας, δηλαδή παρουσιάζεται ανά χρονικές περιόδους η εμφάνιση και εξέλιξη της πληροφορικής στην εκπαίδευση. Ακόμη, παρατίθενται οι τέσσερις χρονολογικές φάσεις ένταξης των ΤΠΕ στην εκπαίδευση ανά δεκαετία από την πρώτη τους εμφάνιση. Τέλος, υπάρχει μια υποενότητα στην οποία αξιολογείται η μαθησιακή αποτελεσματικότητα των Τεχνολογιών Πληροφορίας και Επικοινωνίας.

Η τρίτη, και τελευταία ενότητα του πρώτου μέρους της μελέτης, είναι συνδυαστική. Αναλύει τη θετική σχέση μεταξύ των ΤΠΕ και της παιδικής λογοτεχνίας με το τίτλο «Η συμβολή των ΤΠΕ στην διάδοση της Παιδικής Λογοτεχνίας και τη διδακτική της πράξη». Το θεωρητικό πλαίσιο κλείνει με την βιβλιογραφική ανασκόπηση στην οποία παρατίθενται μερικές προγενέστερες έρευνες που σχετίζονται με το θέμα της παρούσας μελέτης.

Το δεύτερο μέρος της εργασίας αποτελεί το ερευνητικό πλαίσιο και περιέχει τέσσερις ενότητες. Στην πρώτη ενότητα αναλύεται η μεθοδολογία έρευνας και για τον λόγο αυτό παρουσιάζονται σε τέσσερις υποενότητες ο ερευνητικός σχεδιασμός και τα ερευνητικά εργαλεία, τα ερευνητικά ερωτήματα, το ερευνητικό δείγμα, και η ερευνητική διαδικασία. Στις επόμενες τρεις ενότητες γίνεται η παρουσίαση των ερευνητικών αποτελεσμάτων, ακολουθεί η συζήτηση αυτών και η μελέτη ολοκληρώνεται με τα συμπεράσματα της έρευνας.

Α' ΜΕΡΟΣ - Θεωρητικό πλαίσιο

Ενότητα 1^η: Παιδική Λογοτεχνία

1.1 Προσδιορίζοντας τον όρο και τα χαρακτηριστικά της Παιδικής Λογοτεχνίας

Είναι αναγκαίο ξεκινώντας, να οριστεί, με όσο γίνεται μεγαλύτερη σαφήνεια, το αντικείμενο της Παιδικής Λογοτεχνίας για το οποίο επικρατεί προβληματισμός. Πολλοί έχουν τη γνώμη ότι Παιδική Λογοτεχνία είναι το σύνολο των λογοτεχνικών έργων που γράφονται από τα ίδια τα παιδιά και απευθύνονται στα παιδιά. Άλλοι πιστεύουν πως το παιδικό λογοτέχνημα είναι αυτό που έχει για κεντρικούς ήρωες παιδιά. Μερικοί θεωρούν ότι βιβλίο παιδικής λογοτεχνίας δεν είναι μόνο εκείνο που διαβάζουν μόνα τους τα παιδιά αλλά και το βιβλίο που το διαβάζουν στα παιδιά οι μεγαλύτεροι στο σπίτι, στο σχολείο ή και στο ραδιόφωνο. Τέλος, οι περισσότεροι συμφωνούν στο ότι έργα παιδικής λογοτεχνίας είναι εκείνα που απευθύνονται στα παιδιά, εκείνα, δηλαδή, που έχουν ως αποδέκτες τα ίδια τα παιδιά (Σακελλαρίου, 1982: 13-16).

Την παραπάνω τελευταία παραδοχή επιβεβαιώνουν πολλοί θεωρητικοί και μελετητές της Παιδικής Λογοτεχνίας. Σύμφωνα με τον Παπαντωνάκη (1999: 13), παιδική λογοτεχνία είναι η τέχνη του λόγου που καλλιεργείται από ενήλικους και απευθύνεται κατά κύριο λόγο στα παιδιά είτε ενσυνείδητα το επιδιώκουν αυτό οι δημιουργοί της είτε όχι. Ο Σκαρτσής (1990) συμπληρώνει αναφέροντας πως αποτελεί την λογοτεχνία που ακούγεται, διαβάζεται από τα παιδιά ή προορίζεται γι' αυτά και ότι η έκφραση «παιδική λογοτεχνία» σημαίνει «λογοτεχνία των παιδιών» που όμως τελικά έχει πάρει σημασία όχι υποκειμένου (των παιδιών) αλλά αντικειμένου (για τα παιδιά). «Με τον όρο *παιδική λογοτεχνία* δεν εννοούμε βέβαια τα λογοτεχνήματα που έχουν γράψει ή που γράφουνε τα παιδιά. Εννοούμε τα αισθητικά δικαιωμένα λογοτεχνικά κείμενα που είναι σε θέση να φέρουν το παιδί σε επαφή με το αισθητικό αντικείμενο της Τέχνης – και ειδικότερα της Λογοτεχνίας» (Γιάκος, 1991).

Η Κανατσούλη (2018) επιβεβαιώνει ότι ο όρος παιδική λογοτεχνία είναι δύσκολο να αποσαφηνιστεί με ακρίβεια από μια άλλη διάσταση, αυτήν του νοήματος. Το νόημα της Λογοτεχνίας, γενικότερα, ποικίλλει ανάλογα με την εποχή και τον πολιτισμό. Όταν πρωτοεμφανίστηκε ο όρος Λογοτεχνία αποτελούσε το σώμα των γραπτών κειμένων που αξιολογούνταν με βάση το μορφικό τους κάλλος και τη συγκίνηση που προκαλούσαν. Μετέπειτα, ορισμένοι θεωρητικοί προσέφεραν εναλλακτικούς ορισμούς βασισμένους στη «γλώσσα της λογοτεχνίας» και την μυθοπλασία. Οι νεότεροι θεωρητικοί της λογοτεχνίας εξετάζουν το λογοτεχνικό έργο βάσει κοινωνικό-πολιτισμικών θεωριών, βάσει των σχέσεων που αναπτύσσονται μεταξύ συγγραφέα και αναγνώστη (Hauthorn, 1993: 5-19).

Για τους Grenby και Reynolds (2011: 15), αν δεν κατανοηθεί τι είναι η παιδική ηλικία, η διάρκειά της, οι παράγοντες που την επηρεάζουν, όπως η τάξη, ο τόπος, η φυλή και ο πλούτος τότε είναι δύσκολο και να κατανοηθεί τι είναι παιδική λογοτεχνία. Εστιάζοντας στον προσδιορισμό «παιδικός-ή-ό» αξίζει να αναφερθεί η διαπίστωση της Γαλλίδας μελετήτριας της παιδικής λογοτεχνίας Isabelle Jan για το πεδίο της «Λογοτεχνίας για Παιδιά» το οποίο πηγάζει από το σημείο όπου η ανθρωπότητα αρχίζει να διακρίνει το παιδί από τον ενήλικα και επιχειρεί να ορίσει την έννοια της παιδικής ηλικίας/παιδικότητας (Jan, 1985: 10). Η διχοτόμηση παιδιού-ενήλικου δεν ήταν αυτονόητη στο παρελθόν όπως δείχνει ο Γάλλος ιστορικός Φιλίπ Αριές, ο οποίος διατύπωσε τη θέση πως μέχρι τον 17^ο αιώνα τα

παιδιά δεν γίνονταν αντιληπτά ως μια οντότητα με διαφορετικά χαρακτηριστικά, ανάγκες και στάδια ανάπτυξης αλλά μάλλον ως ενήλικοι σε μικρογραφία (Αριές, 1990).

Ένα λογοτεχνικό έργο για να είναι κατάλληλο για την παιδική ηλικία οφείλει να τηρεί ορισμένες προϋποθέσεις ανάμεσα στις οποίες ο Σακελλαρίου (2008: 20), βασισμένος στην Αισθητική και την Ψυχολογία του Παιδιού, ξεχωρίζει τις σημαντικότερες. Τα λογοτεχνικά κείμενα για παιδιά πρέπει, αρχικά, να πλησιάζουν όσο είναι δυνατόν το βασικό λεξιλόγιο που χρησιμοποιεί η κάθε ηλικία. Ο γλωσσικός κόσμος του παιδιού οικοδομείται σταδιακά. Για παράδειγμα, ένα δίχρονο παιδί χρησιμοποιεί συνειδητά περίπου στις 20 λέξεις, ενώ ένα εξάχρονο περίπου στις 400 λέξεις. Επομένως, αν το παιδικό λογοτεχνικό κείμενο δεν είναι προσαρμοσμένο στο γλωσσικό πλούτο του παιδιού, τότε δύσκολα θα μπορέσει να το κατανοήσει και να μπει μέσα στον κόσμο που έχουν ετοιμάσει για αυτό οι λέξεις.

Το ίδιο συμβαίνει και με τον γνωσιολογικό πλούτο του παιδιού. Τα πρώτα χρόνια της ζωής του, όπως είναι λογικό, οι εμπειρίες είναι ελάχιστες και ταυτόχρονα ασταθείς. Ξεκαθαρίζονται και σταθεροποιούνται στο μυαλό του παιδιού με τον καιρό και βάσει του μηχανισμού οικοδόμησης της γνώσης. Στην προσπάθεια αυτή αναζήτησης και γνωριμίας με τον κόσμο ακούει, βλέπει και διαβάζει ό,τι συμβαίνει γύρω του, ό,τι, για εκείνο, βγάζει νόημα, ό,τι του προσφέρει νέα γνώση και εμπειρία. Άρα, καταστάσεις οι οποίες δε στηρίζονται στις υπάρχουσες εμπειρίες του παιδιού, καταστάσεις που βρίσκονται εκτός του γνωσιολογικού κύκλου του, το συγκινούν ελάχιστα ή ακόμη και το αφήνουν αδιάφορο.

Ανάμεσα στους όρους που καθιστούν ένα λογοτέχνημα κατάλληλο για την παιδική ηλικία ο Σακελλαρίου (2008: 23-32) παραθέτει συνοπτικά τα εξής: ικανοποίηση της ανάγκης του παιδιού για κίνηση και χαρά, πρόκληση ήπιων κι όχι συγκλονιστικών συγκινήσεων, απλότητα, παραστατικότητα, εποπτικότητα, καλλιέργεια ευγενικών αισθημάτων και ισότητας, παρόρμηση για πράξεις ανώτερες, προαγωγή της κοινωνικότητας και της συνεργασίας, καταπολέμηση του εγωκεντρισμού της νηπιακής ηλικίας, καλλιέργεια του ιδανικού της ειρήνης, προβολή του ρόλου της εργασίας και της αγωνιστικότητας αντί της φυγοπονίας και της μοιρολατρίας, και, τέλος, ανταπόκριση στη βαθμίδα ψυχικής και πνευματικής υγείας του παιδιού.

1.2 Είδη και κατηγορίες του παιδικού βιβλίου

Τα είδη του παιδικού βιβλίου αναλύονται υπό το πρίσμα των κατηγοριών στις οποίες αυτά χωρίζονται. Κατηγοριοποιούνται με βάση τη μορφή, την ηλικία και το περιεχόμενο. Η πρώτη κατηγορία που αφορά τη μορφή, και περιλαμβάνει το σχήμα, τον όγκο, τα υλικά κατασκευής, τον σχεδιασμό, την εικονογράφηση, τα τυπογραφικά στοιχεία, το μέγεθος και τη χρηστικότητα, χωρίζει το παιδικό βιβλίο στα εξής είδη:

- Βιβλία κατασκευασμένα από διάφορα υλικά: χαρτόνι, πανί, πλαστικό κ.ά.
- Βιβλία με πολύ-αισθητηριακά ερεθίσματα: με ήχους, μαγνήτες, εξαρτήματα, αφής, πάζλ, αυτοκόλλητα, κούκλες
- Βιβλία με κινούμενα μέρη – τρισδιάστατα (pop ups)
- Βιβλία με οπτικοακουστικά ένθετα (cd - DVD)

Σύμφωνα με τη δεύτερη κατηγορία, αυτήν της ηλικίας, το παιδικό βιβλίο χωρίζεται από τους εκδοτικούς οίκους συνήθως στις παρακάτω ομάδες:

- 0 - 2 (175)
- 3 - 4 (439)
- 5 - 6 (469)
- 7 - 8 (381)
- 9 - 11 (399)
- 12 - 13 (230)
- 14 +
- 16 +
- 18 +

Η τελευταία κατηγορία, αλλά με τη μεγαλύτερη βαρύτητα, είναι αυτή που χωρίζει το παιδικό βιβλίο βάσει του περιεχομένου και της χρήσης του. Έτσι, το βιβλίο για παιδιά χωρίζεται σε δέκα βασικά είδη, τα δύο εκ των οποίων αποτελούν τα μεγαλύτερα κεφάλαια του παιδικού βιβλίου καθώς είναι αυτά με την μεγαλύτερη απήχηση. Αυτά δεν είναι άλλα από τα βιβλία γνώσεων και τα λογοτεχνικά αφηγήματα. Τα βιβλία γνώσεων είναι τα βιβλία που με περιγραφές, δεδομένα, γεγονότα, εξηγήσεις και φαινόμενα εισάγουν το παιδί στο χώρο της επιστήμης και το βοηθούν να κατανοήσει τις γενικότερες έννοιες που διέπουν τον φυσικό και κοινωνικό κόσμο (Καρπόζηλου, 2010). Μέσα από ποικίλα είδη και μορφές κειμένων, διάφορους παιδαγωγικούς, διδακτικούς, τεχνολογικούς, καλλιτεχνικούς και λογοτεχνικούς τρόπους, αντανακλώντας τις ανησυχίες της εποχής και την ιδεολογία της επικρατούσας εκπαιδευτικής και κοινωνικής πραγματικότητας τα βιβλία γνώσεων επιχειρούν να μεταδώσουν στο παιδί τις γνώσεις αυτές που του είναι απαραίτητες για την ομαλή ψυχοκοινωνική του ανάπτυξη, σύμφωνα, πάντα, με τα ενδιαφέροντά του (Παπαδάτος, 2016: 212).

Στο δεύτερο είδος παιδικών βιβλίων ανήκουν τα λογοτεχνικά αφηγήματα στα οποία συγκαταλέγονται το διήγημα, το μυθιστόρημα, οι μύθοι και τα παραμύθια. Ενώ τα βιβλία γνώσεων έχουν μορφωτικό χαρακτήρα και με λεπτομέρεια αποκαλύπτουν στον αναγνώστη πραγματολογικό υλικό, τα λογοτεχνικά βιβλία έχουν στόχο να ψυχαγωγήσουν τον αναγνώστη μέσα από αισθητικά μονοπάτια (Anderson, 2005). Το διήγημα, αναφέρει ο Σακελλαρίου (2008), είναι ένα είδος έντεχνου λόγου το οποίο έχει τις ρίζες του στις λαϊκές διηγήσεις. Είναι μια σύντομη αφήγηση δοσμένη σε πεζό λόγο, πραγματική ή μυθοπλαστική, που παρουσιάζει μια συμπυκνωμένη πλοκή με αρχή, μέση και τέλος. Το υλικό της συγκεντρώνεται γύρω από ένα γεγονός – δραματικό ή κωμικό, διαδραματίζεται στην εξέλιξή

του κάποια σύγκρουση ή διαπάλη, κορυφώνεται η έντασή του και οδηγείται σύντομα στη λύση του. Ένα διήγημα δεν ξεπερνά κατά κανόνα τις 20.000 λέξεις, ενώ μια νουβέλα κυμαίνεται γύρω στις 10.000 έως 30.000 και αποτελεί μια ενδιάμεση κατηγορία αφηγηματικού κειμένου μεταξύ διηγήματος και μυθιστορήματος. Άρα, διήγημα μπορεί να θεωρηθεί σχεδόν κάθε σύντομο πεζογράφημα με ορισμένες, φυσικά, προϋποθέσεις.

Στην πεζογραφία ανήκει και το λογοτεχνικό είδος του μυθιστορήματος, το οποίο αποτελεί μια εκτενή αφήγηση δοσμένη σε πεζό λόγο. Ο ελληνικός όρος «μυθιστόρημα» αντιστοιχεί στο γαλλικό *roman* και στο αγγλικό *novel*. Σε σύγκριση με τα προηγούμενα είδη, η έκτασή του είναι περίπου από 30.000 έως και 200.000 Cuddon (2010: 343). Στα στοιχεία που συνθέτουν ένα μυθιστόρημα περιλαμβάνονται τα μορφολογικά, δηλαδή η απλή και κατανοητή γλώσσα, η μεγάλη έκταση, η πλοκή, και τα εσωτερικά, όπως η τέρψη του αναγνώστη, η παρουσίαση της αληθινής όψης της πραγματικότητας, η ερμηνεία της ζωής κ.ά. Τα είδη του μυθιστορήματος είναι δύο: το αριστοκρατικό, του οποίου οι ρίζες βρίσκονται στο έπος, και το λαϊκό, του οποίου η απλότητα και η δομή του θυμίζουν τη μπαλάντα.

Ο μύθος, όπως δείχνει η ετυμολογία του όρου, είναι ο λόγος, οτιδήποτε μεταφέρεται από στόμα σε στόμα, ο προφορικός λόγος. Ο μύθος αποτελεί μια πλαστή, φανταστική διήγηση με συμβολικά και αλληγορικά στοιχεία. Έχει μια σκοτεινή προέλευση, συνεχώς μεταβαλλόμενη. Είναι, ίσως μια πρωτόγονη επιστήμη-ιστορία που ενσαρκώνεται από ασυνείδητες φαντασιώσεις ή καθετί που ανταποκρίνεται στις προτιμήσεις της εκάστοτε εποχής (Ruthven, 1976).

Από τα πιο αγαπητά στα παιδιά είδος έντεχνου λόγου είναι το παραμύθι. Η ετυμολογία της λέξης [παρά + μύθος] μας οδηγεί στον όρο «παραμυθούμαι» που στα νέα ελληνικά σημαίνει παρηγορώ, ανακουφίζω, συμβουλεύω. «Παραμύθιον» στην αρχαία ελληνική είναι ο παρηγορητικό λόγος, άρα ο ρόλος του παραμυθιού ήταν να κάνει το άτομο που το ακούει να ξεχάσει κάτι οδυνηρό. Αργότερα, στην έννοια της «παραμυθίας» συμπεριλήφθηκαν όλες οι φανταστικές διηγήσεις, που σκόπευαν να τραβήξουν τον ακροατή μακριά από ό,τι τον απασχολεί και τον βασανίζει, οδηγώντας τον σε έναν φανταστικό κόσμο. Σταδιακά, αναπτύχθηκε ένα καθαρά λαϊκό λογοτεχνικό είδος που εμποτίστηκε με τη λαϊκή φαντασία και επέζησε, κυρίως με τη προφορική παράδοση, χωρίς να χάσει από την ομορφιά και τη γοητεία του. Η ειδοποιός διαφορά του παραμυθιού από τον μύθο είναι ότι διαφορεί αν τα λεγόμενά του γίνονται πιστευτά διότι σκοπό έχει να ψυχαγωγήσει κι όχι να διδάξει. Επίσης, το παραμύθι δεν αναφέρεται σε συγκεκριμένο πρόσωπο, τόπο ή χρόνο (Σακελλαρίου, 2008: 247, 277-279).

Προχωρώντας στα είδη του παιδικού βιβλίου συναντάμε το τραγούδι και την ποίηση. Η παιδική ποίηση ακολουθεί, γενικά, την ποίηση των ενηλίκων, ωστόσο έχει ορισμένα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά που την κάνουν αποδεκτή και επωφελή από μια παιδική ψυχή. Μερικά από αυτά είναι: η απλή γλωσσική διατύπωση, η συντομία αλλά όχι η νοηματική πυκνότητα, η ζωνρότητα – γοργότητα, η παραστατικότητα, οι σαφείς εικόνες, η αποφυγή του διδακτισμού και της αοριστολογίας, η στήριξη στα παιδικά βιώματα, η αισιοδοξία κ.ά. Η πρώτη επαφή των παιδιών με τον ποιητικό λόγο ξεκινά από τους πρώτους κι ολας μήνες της ζωής καθώς γίνονται ακροατές των νανουρισμάτων. Συναφές είδος δημοτικού τραγουδιού με τα νανουρίσματα είναι και τα ταχταρίσματα. Μεγαλώνοντας τα παιδιά λένε μόνα του τα κάλαντα, ένα ακόμη είδος έντεχνου-δημοτικού τραγουδιού (Σακελλαρίου, 2008: 64-69).

Τα εικονογραφημένα αποτελούν κι αυτά ένα από τα πιο διαδεδομένα είδη του παιδικού βιβλίου. Αυτά ενδέχεται να είναι κείμενα κάθε κατηγορίας, από λογοτεχνικά μέχρι βιβλία γνώσεων και από ποιήματα και μύθους μέχρι μικρές ιστορίες και αλφαβητάρια. Η αναγκαία συνθήκη που θα καταστήσει ένα παιδικό βιβλίο εικονογραφημένο και θα ενώσει στην ίδια ευρεία κατηγορία τόσο διαφορετικά βιβλία μεταξύ τους, είναι η παρουσία εικόνας. Οι εικόνες αυτές πρέπει να συμμετέχουν μαζί με τις λέξεις στη διήγηση της ιστορίας κι όχι να λειτουργούν ανεξάρτητα. Άρα, ο χαρακτηρισμός ενός βιβλίου ως εικονογραφημένου δεν εξαρτάται τόσο από την ποσοτική λειτουργία των εικόνων μέσα σε αυτό, όσο από την ποιοτική (Γιαννικοπούλου, 2008: 17-19).

Ένα ακόμη ενδιαφέρον είδος παιδικού βιβλίου είναι αυτό των κόμικς. Ο ελληνικός όρος είναι «εικονογραφηγήματα», ενώ ο ξένος “comics” αποτελεί συντόμευση του «comic stories» (αντιδάνειο του ελληνικού: κωμικές ιστορίες). Η λέξη κόμικς προέρχεται ετυμολογικά από την λέξη κωμικός, κι αυτό γιατί οι πρώτες ιστορίες ήταν κωμικού περιεχομένου. Κόμικς σημαίνει «τέχνη της αφήγησης ιστοριών με διαδοχή σχεδιασμένων εικόνων στη τυπογραφική επιφάνεια» (Μαρτινίδης, 1990: 14). Για να υπάρξει κόμικς πρέπει να υπάρχουν διαδοχικές εικόνες όπου η μία συνεχίζει το νόημα της άλλης. Η Κωνσταντινίδου - Σέμογλου (2001: 30) τα ορίζει ως: «μια μορφή εικονικής αφήγησης η οποία χαρακτηρίζεται από τη σύνδεση σταθερών, σχεδιασμένων εικόνων που συνήθως συνοδεύονται από κείμενα σε μορφή μπαλονιών».

Κλείνοντας, δεν θα μπορούσαν να παραληφθούν και τα υπόλοιπα είδη παιδικού βιβλίου τα οποία κρύβουν όλα ιδιαίτερο ενδιαφέρον όπως και τα παραπάνω. Αυτά είναι τα παιδικά θεατρικά βιβλία, τα βιβλία διαπαιδαγώγησης – συμπεριφοράς, το λεύκωμα – ημερολόγιο, βιβλία ζωγραφικής και αισθητικής αγωγής, και τα εορταστικά βιβλία – δραστηριοτήτων.

1.3 Τα παιδιά ως αναγνώστες

Ανάγνωση θεωρείται η διαδικασία εξαγωγής νοήματος από τον γραπτό λόγο. Σύμφωνα με τους Stamboltzis & Pumfrey (2000) είναι μια γνωστική εποικοδομητική διαδικασία μέσω της οποίας τα άτομα αποκτούν νόημα. Όπως στους ίδιους αναφέρουν οι Hoover & Gough (1990) η ανάγνωση είναι προϊόν δύο βασικών συστατικών: της αποκωδικοποίησης λέξεων και της κατανόησης της γλώσσας. Το μέσο με το οποίο οι μη αναγνώστες γίνονται ολοένα και πιο ικανοί περιλαμβάνει τη χρήση τριών γλωσσικών συστημάτων υποδείξεων: γραφοφωνικό, συντακτικό και σημασιολογικό.

Συμπληρωματικά, ο Ζάχος (1992) υπογραμμίζει ότι κατά την αναγνωστική διαδικασία γίνεται αναγνώριση των γραπτών συμβόλων, τόσο οπτική όσο και σημασιολογική. Ο όρος «ανάγνωση» στον Πόρποδα (2002) σημαίνει πως πρόκειται για μια διεργασία κατά την οποία κάποιος μετατρέπει τα γραπτά σύμβολα σε φωνολογικό κώδικα, με βάση τον οποίο καθίσταται δυνατή η πρόσβαση στη σημασιολογική μνήμη για την κατανόηση της σημασίας της λέξης. Τέλος, ο Καρακίτσιος (2011: 22) επιβεβαιώνει πως ο όρος αποτελεί σύνθετη νοητική διαδικασία κατά την οποία το άτομο με συγκεκριμένα φυλογενετικά κριτήρια αποκωδικοποιεί μηνύματα που εκφράζονται μέσα από σύμβολα μιας γραπτής και εικονιστικής γλώσσας.

Στις βασικές, λειτουργίες της ανάγνωσης περιλαμβάνεται η αποκωδικοποίηση και η κατανόηση, λειτουργίες χωρίς τις οποίες δεν μπορεί να ολοκληρωθεί η διαδικασία της ανάγνωσης. Η αποκωδικοποίηση είναι η γνωστική λειτουργία που περιέχει αφενός την αναγνώριση των γραπτών, κυρίως οπτικών, συμβόλων που συνιστούν τον γραπτό κώδικα και αφετέρου τη μετάφρασή τους σε φωνολογική παράσταση. Μετά από αυτήν συντελείται η λειτουργία της κατανόησης για την οποία απαιτείται πρόσβαση στη σημασιολογική μνήμη και ανάσυρση της σημασίας της λέξης. Έτσι, λοιπόν, η βασική αναγνωστική ικανότητα προσδιορίζεται βάσει του επιπέδου της λειτουργίας της αποκωδικοποίησης και της ικανότητας κατανόησης του προφορικού λόγου (Πόρποδας, 2002).

1.3.1 Η αναγνωστική εξελικτική πορεία των παιδιών - Piaget

Ο Jean Piaget, Ελβετός ψυχολόγος, ο οποίος ασχολήθηκε επιστημονικά με τη μελέτη της σκέψης των παιδιών και τους μηχανισμούς απόκτησης της γνώσης. Η προσέγγισή του εκλαμβάνει τη νοητική ανάπτυξη ως αποτέλεσμα της διαρκούς αλληλεπίδρασης μεταξύ παιδιού και περιβάλλοντος. Ήταν ο πρώτος που κατέδειξε ότι η ανάπτυξη αυτή δε συντελείται με απλό, γραμμικό τρόπο και ότι διέρχεται καθορισμένα στάδια.

Τα στάδια του Piaget σε σχέση με την αναγνωστική εξελικτική πορεία των παιδιών είναι τρία και χωρίζονται βάσει της ηλικίας του παιδιού. Κατά την πρώτη παιδική – σχολική ηλικία, 5-8 ετών, τα παιδιά είναι γεμάτα ζωντάνια, έχουν πολλή κινητικότητα, φαντασία, όρεξη για μάθηση, προσωπικά ενδιαφέροντα – και αντίστοιχα προσωπικές επιλογές με βάση τις θεματικές των βιβλίων – δόσεις εγωκεντρισμού, και αντιλαμβάνονται τον κόσμο υπό μια ανθρωπομορφική ιδέα για τα πράγματα που τα περιβάλλουν. Τα βιβλία που προτιμούν τα παιδιά σε αυτήν τη ηλικία είναι κυρίως παραμύθια, μύθοι με ζώα, μυθολογία, αστείες ιστορίες, φανταστικές ιστορίες, ιστορίες όπου προσωποποιούνται μορφές του φυσικού κόσμου. Επιλέγονται συνήθως βιβλία με πλούσια εικονογράφηση και μεγάλα τυπογραφικά στοιχεία (Κανατσούλη, 2018).

Το επόμενο στάδιο αφορά τη μέση παιδική ηλικία, 9-11 ετών, κατά την οποία σταδιακά μειώνεται ο εγωκεντρισμός και ο ανιμισμός. Ενισχύεται σε μεγάλο βαθμό η λογική σκέψη, ενώ κυρίαρχο ρόλο για την συμπεριφορά των παιδιών παίζει η κοινωνική τους ζωή, οι ηθικές αξίες με τις οποίες γαλουχούνται και η αποδοχή από τους όμοιούς τους – οι φιλικές τους σχέσεις. Τα είδη των βιβλίων που διαβάζουν τα παιδιά της ηλικίας αυτής είναι διηγήματα, μυθιστορήματα με πρωταγωνιστές παιδιά που υιοθετούν ανθρωπιστικές, ηθικές ή ηρωικές στάσεις ζωής, ρυθμικά ποιήματα, βιβλία με πιο εκλεπτυσμένη χιουμοριστική γραφή, κόμικς, βιβλία επιστημονικής φαντασίας, βιβλία γνώσεων. Υποχωρεί η πλούσια εικονογράφηση ή ξεκινά να γίνεται ασπρόμαυρη.

Το τελευταίο στάδιο είναι αυτό της προ-εφηβείας του παιδιού, 12-14 ετών, στη διάρκεια της οποίας συντελούνται βιολογικές και ψυχοπνευματικές αλλαγές, αναπτύσσεται η κριτική σκέψη, γεννιέται μια τάση επαναστατικότητας, αφυπνίζεται ο νους και το σώμα (Feldman, 2011). Στην ηλικία αυτή τα παιδιά επιλέγουν βιβλία που πραγματεύονται θέματα ταυτότητα φύλου, βιβλία σχετικά με την αγάπη και τον έρωτα ή τις σχέσεις των εφήβων, βιβλία που αμφισβητούν τα κακώς κείμενα του υπάρχοντος κόσμου, επιστημονικής φαντασίας κ.ά. Πλέον, η εικονογράφηση είτε δεν υφίσταται, είτε, όταν δεν απουσιάζει, είναι ασπρόμαυρη.

1.3.2 Οι πέντε εξελικτικοί τύποι του αναγνώστη - Appleyard

Σε συνάρτηση με τα παραπάνω και με την θεωρία η οποία αποδίδει αναγνωστικά χαρακτηριστικά με βάση την ηλικία, ο Appleyard (1994) διακρίνει πέντε εξελικτικούς τύπους του αναγνώστη. Ο πρώτος είναι ο *αναγνώστης – παίκτης* (the reader as player), ο οποίος εντοπίζεται κατά το ηλικιακό φάσμα της προσχολικής ηλικίας (μέχρι 6 ετών). Ακόμη κι από την ηλικία των 2 ετών το παιδί μπορεί να έχει τον ρόλο του αναγνώστη. Το παιδί είναι κυρίως ακροατής και παίζει με έναν φανταστικό κόσμο στον οποίο ενυπάρχουν πραγματικότητες, φόβοι κι επιθυμίες, οι οποίες το βοηθούν να διακρίνει τα πραγματικά από τα φανταστικά γεγονότα.

Ο δεύτερος τύπος είναι ο *αναγνώστης που ταυτίζεται με τον πλασματικό ήρωα ή ηρωίδα* (the reader as hero and heroine). Τον ρόλο αυτό έχουν τα παιδιά που βρίσκονται στο ηλικιακό φάσμα του δημοτικού σχολείου (6 έως 12 ετών). Η εμπειρία της ανάγνωσης ενός παιδιού στη σχολική ηλικία αποτελεί πρωταρχικό εργαλείο στη διάθεσή του για να συλλέξει και να οργανώσει πληροφορίες για τον ευρύτερο κόσμο και να κατανοήσει πως αυτός λειτουργεί. Ταυτόχρονα, όμως, η ανάγνωση παιδικών βιβλίων είναι για αυτόν ένας τρόπος να εξερευνήσει έναν εσωτερικό κόσμο, τον δικό του προσωπικό κόσμο, διαδικασία η οποία τον ωθεί να ταυτιστεί με τον κεντρικό ήρωα των ιστοριών που διαβάσει (Appleyard, 1994: 59).

Περνώντας στην επόμενη ηλικιακή κατηγορία, αυτή της εφηβείας (13 έως 17 ετών), βρίσκουμε τον τύπο του *αναγνώστη-στοχαστή* (the reader as thinker). Ο έφηβος βιώνει τον εσωτερικό εαυτό ως τον τόπο των μοναδικών συναισθημάτων, απόψεων και σκέψεων που μπορεί να έχουν μεγαλύτερη πραγματικότητα και σημασία από αυτά που τους προκαλούν τα γεγονότα του πραγματικού κόσμου. Το εσωτερικό θεωρείται ως αυθεντικό, ο εξωτερικός εαυτός είναι ένας κοινωνικός ρόλος που πρέπει να παίζει ο έφηβος, ίσως για να ικανοποιήσει τους άλλους (Appleyard, 1994: 96-97). Έτσι, ο σκεπτόμενος αναγνώστης είναι εκείνος που αναζητά το νόημα της ζωής, αναζητά ανώτερες αξίες και ιδανικά, διαμορφώνει πεποιθήσεις, δημιουργεί πρότυπα, που όμως όλα πρέπει να επαληθεύονται από τη ζωή του.

Στον τέταρτο τύπο αναγνώστη ο Appleyard τοποθετεί τον *αναγνώστη-ερμηνευτή* (the reader as interpreter), ο οποίος εντοπίζεται σε νεανικές ηλικίες (άνω των 18 ετών) και για αυτό ο συγγραφέας τον εντάσσει στο βιβλίο του στο κεφάλαιο με τίτλο «College and Beyond». Αυτός ο τύπος αναγνώστη είναι ο συστηματικός μελετητής της λογοτεχνίας, η μετάβαση στον οποίο προϋποθέτει μια διάκριση μεταξύ των ενηλίκων αναγνωστών που δεν είναι καθόλου εύκολο να περιγραφεί ή να αξιολογηθεί. Από τη μία, οι αναγνώστες που δεν προχωρούν τις σπουδές τους πέρα από το γυμνάσιο κατά πλειοψηφία δεν συνεχίζουν να διαβάζουν με τον ίδιο τρόπο που έκαναν ως έφηβοι. Από την άλλη, για τους φοιτητές λογοτεχνίας των κολεγίων και πανεπιστημίων δεν είναι πάντα σκόπιμο να οδηγούνται στην κατεύθυνση της ανάλυσης και της ερμηνείας ως προτιμώμενου τρόπου ανάγνωσης (Appleyard, 1994: 122).

Στον τελευταίο τύπο του αναγνώστη, ο Appleyard (1994: 155) εντάσσει τον *πραγματιστή αναγνώστη* (the pragmatic reader), ένας τύπος που αφορά αποκλειστικά τους ενήλικες και την ώριμη, συγκεκριμένα, ηλικία. Ο *πραγματιστής αναγνώστης* είναι εκείνος που γνωρίζει να διαβάζει με πολλαπλούς τρόπους τη λογοτεχνία. Οι ενήλικες που διαβάζουν συστηματικά βιβλία προτιμούν μυθοπλασίες, βιογραφίες, βιβλία μαγειρικής, βιβλία ψυχολογίας για την αυτό-βελτίωση, θεολογικά βιβλία και βιβλία επαγγελματικού

προσανατολισμού. Οι πιο πολυδιαβασμένες κατηγορίες είναι περιπέτειας και δράσης, ιστορικά μυθιστορήματα, ιστορίες μυστηρίου, και ρομαντικά μυθιστορήματα.

1.4 Οι ΤΠΕ ως μέσο προώθησης της Φιλαναγνωσίας

Ο όρος φιλαναγνωσία φαίνεται να ταυτίζεται με τη γαλλική έννοια “*aimer lire*” (αγάπη για ανάγνωση), αλλά διαφοροποιείται από τις αλλόγλωσσες έννοιες “*literacy*”, “*lecture*”, “*litteratie*” οι οποίες έχουν αποδοθεί στα ελληνικά ως «γραμματισμός» ή «εγγραμματισμός» και έχουν συνδεθεί με νοήματα και πρακτικές που αφορούν τις διαδικασίες κατάκτησης του λόγου από το παιδί (Κούρτη και συν., 2017). Η φιλαναγνωσία αφορά την, θετικά καθορισμένη, σχέση που αναπτύσσει ο αναγνώστης με τη γραπτή ύλη αλλά και με εκπαιδευτικές δραστηριότητες που εξειδικεύονται στη διαμόρφωση της σχέσης αυτής μέσω της ανάπτυξης βασικών γνωστικών δεξιοτήτων και αισθητικών κριτηρίων (Markidis, 2011). Επομένως, προσδιορίζει τη σχέση του παιδιού με κάθε είδους λογοτέχνημα, αλλά και τις πρακτικές που χρησιμοποιούνται με στόχο την καλλιέργεια και την ανάπτυξη αυτής της σχέσης.

Μια από τις πρακτικές αυτές κρύβεται και στη χρήση των Τεχνολογιών Πληροφορίας και Επικοινωνιών. Οι ΤΠΕ, τουλάχιστον τα περασμένα χρόνια, ήταν περισσότερο συνδεδεμένες με τις Θετικές Επιστήμες παρά με τη αξιοποίησή τους στο πεδίο της Λογοτεχνίας. Με το πέρασμα των χρόνων όμως φαίνεται τα δύο αυτά αντικείμενα να συνδέονται ολοένα και περισσότερο. Μεγάλος αριθμός λογοτεχνικών βιβλίων βρίσκονται, πλέον, διαθέσιμα στο διαδίκτυο σε ψηφιακή μορφή, είτε ως ηλεκτρονικά βιβλία (e-books) είτε ως ηχητικά βιβλία (audio books), και αξιοποιούνται από πολλούς χρήστες-αναγνώστες.

Συγκεκριμένα, όσον αφορά την φιλαναγνωσία, οι ΤΠΕ προσφέρουν πολυάριθμες δυνατότητες που συμβάλλουν στην καλλιέργεια αυτής. Προσφέρουν άμεση πρόσβαση σε ψηφιακές βιβλιοθήκες, λογοτεχνικά αρχεία, σώματα κειμένων και ηλεκτρονικές πηγές, λεξικά και ιστοσελίδες συγγραφέων, εκδοτικών οίκων κι όχι μόνο. Ακόμη, γίνεται εύκολα αναζήτηση ψηφιακού υλικού από αφίσες, φωτογραφίες, σχέδια, πίνακες ζωγραφικής, έως και βίντεο, ηχητικές αναγνώσεις-αφηγήσεις ή μελοποιήσεις κειμένων που μπορούν να αξιοποιηθούν σε φιλαναγνωστικές δράσεις.

Τέτοιες δράσεις μπορούν να πραγματοποιηθούν σε οποιοδήποτε περιβάλλον, μέσα στην οικογένεια, μέσα σε μια σχολική τάξη, σε ένα εργαστήριο δημιουργικής γραφής και ανάγνωσης, σε μια λέσχη φιλαναγνωσίας και αλλού. Σημαντική πρωτοβουλία για την εμπλοκή των ΤΠΕ στις φιλαναγνωστικές δραστηριότητες συντελέστηκε από το Εθνικό Κέντρο Βιβλίου (ΕΚΕΒΙ) με καινοτόμες δράσεις που παρουσιάστηκαν στο e-LearningExpo τον Οκτώβριο του 2012 και περιελάμβαναν:

- Δημιουργία ψηφιακών ηχογραφημένων ιστοριών (βιβλίων και παραμυθιών)
- Δημιουργία ψηφιακών παιχνιδιών για την τόνωση της φιλαναγνωσίας
- Ψηφιακές συναντήσεις μαθητών-δημιουργών

Ακόμη, το ΕΚΕΒΙ έχει δημιουργήσει και λειτουργεί τον ιστότοπο www.mikrosanagnostis.gr, στον οποίο γονείς, εκπαιδευτικοί και μαθητές έχουν τη δυνατότητα:

- Να επιλέξουν ένα προτεινόμενο βιβλίο σύμφωνα με τα κριτήρια που έχει επιλέξει ο χρήστης
- Να βρουν βιβλιοθήκες
- Να ακούσουν αφηγήσεις ιστοριών από γνωστούς ηθοποιούς
- Να ενημερωθούν για εκδηλώσεις που έχουν οργανωθεί σχετικά με το βιβλίο
- Να ενημερωθούν για ένα θέμα που τους ενδιαφέρει και στη συνέχεια να ολοκληρώσουν δραστηριότητες σχετικά με αυτό
- Να γράψουν μια ιστορία και να συμμετέχουν σε σχετικό διαγωνισμό

Άλλες δωρεάν υπηρεσίες που παρέχει στο βιβλιόφιλο κοινό ο κόμβος του ΕΚΕΒΙ [<http://www.ekebi.gr/>]:

- *Βιβλίονet*: Περιέχει όλη τη τρέχουσα ελληνική βιβλιοπαραγωγή. Ο χρήστης μπορεί να αναζητήσει ένα βιβλίο με κριτήρια τον τίτλο, τον/την συγγραφέα, τις εκδόσεις κ.ά., να δει τις πιο πρόσφατες κυκλοφορίες και να ενημερωθεί για εκδηλώσεις σχετικά με τη λογοτεχνία σε όλη την Ελλάδα. [<https://biblionet.gr/>]
- *Παρατηρητήριο ψηφιακού βιβλίου*: περιλαμβάνει υπηρεσίες ενημέρωσης, επιμόρφωσης και παρέμβασης για το ηλεκτρονικό βιβλίο.
- *Ιστολόγιο*: αποτελεί ένα βήμα διαλόγου για τους νέους Έλληνες συγγραφείς.

Ο ιστότοπος του ΕΚΕΒΙΜ [<http://www.ekebi.gr/>] περιλαμβάνει, ακόμη, πλούσιο υλικό σε ψηφιακά αρχεία: *Ηλεκτρονική Βιβλιοθήκη Λογοτεχνικών περιοδικών* (200.000 ψηφιοποιημένες σελίδες), *Αρχειό Σύγχρονων Ελλήνων Συγγραφέων* (περισσότερα από 2.000 ληματογραφημένα ονόματα), *Αρχειό Μεταφρασμένων Ελληνικών Βιβλίων* (16.600 τίτλοι μεταφρασμένοι σε 45 γλώσσες), *Αρχειό Λογοτεχνικών Βραβείων* (τα σημαντικότερα ελληνικά βραβεία της μεταπολεμικής περιόδου) κ.ά. (Εθνικό Κέντρο Βιβλίου, 2012).

Ένα σύντομο παράδειγμα από το Εθνικό Κέντρο Βιβλίου για την υπερ-πληθώρα των μέσων που βρίσκονται στο διαδίκτυο σχετικά με την Λογοτεχνία και τα οποία μπορούν να συμβάλλουν στη διάδοση της παιδικής λογοτεχνίας, στην προώθηση του παιδικού βιβλίου και, άρα, στην καλλιέργεια της φιλιαναγνωσίας. Παρακάτω, στο ερευνητικό πλαίσιο, αναλύονται ενδελεχώς σε κατηγορίες και άλλες ιστοσελίδες που προάγουν το παιδικό βιβλίο στο διαδίκτυο.

Ενότητα 2^η: Οι ΤΠΕ στην εκπαιδευτική διαδικασία

2.1 Ορίζοντας τις Τεχνολογίες της Πληροφορίας και Επικοινωνίας

Η εισαγωγή των Τεχνολογιών της Πληροφορίας και Επικοινωνίας (ΤΠΕ) - που διεθνώς αποκαλούνται *Informational and Communicational Technology* (I.C.T.) - στην ανθρώπινη δραστηριότητα αποτελεί φαινόμενο πολλών δεκαετιών με συνεχώς αυξανόμενο ρυθμό που τις τελευταίες δεκαετίες έχει καταστήσει τις Νέες Τεχνολογίες αναπόσπαστο κομμάτι για τους περισσότερους τομείς της ανθρώπινης δράσης. Λόγω της σπουδαιότητας των ΤΠΕ έχουν γίνει πολλές προσπάθειες προσέγγισης της ερμηνείας τους, χωρίς απαραίτητα να συμφωνούν όλες σε έναν κοινό ορισμό.

Για να προσδιοριστεί όμως ο όρος ΤΠΕ, θα πρέπει πρώτα να οριστούν δύο άλλοι όροι, αυτοί της επιστήμης της Πληροφορικής και της Τεχνολογίας της Πληροφορικής (Βαθρακογιάννη και συν., 2020).

- Η *επιστήμη της Πληροφορικής* αφορά στο σχεδιασμό, υλοποίηση, αξιολόγηση, χρήση και συντήρηση συστημάτων επεξεργασίας της πληροφορίας, καθώς επίσης και στο υλικό των υπολογιστών και του λογισμικού τους.
- Η *τεχνολογία της Πληροφορικής* ορίζεται ως το σύνολο των υπολογιστικών συστημάτων και των τεχνολογικών εφαρμογών της Πληροφορικής στην κοινωνία.

Βάσει αυτής της οριοθέτησης, οι ΤΠΕ θα μπορούσαν να αποτελούν τον συνδυασμό της τεχνολογίας της Πληροφορικής με άλλες συσχετιζόμενες τεχνολογίες και ειδικότερα με αυτές των επικοινωνιών. Δηλαδή, θα μπορούσε γενικά να ειπωθεί ότι οι ΤΠΕ είναι η χρήση της τεχνολογίας για σκοπούς επικοινωνίας και πληροφόρησης.

Ο Β. Κόμης (2004: 16) ορίζει τις Τεχνολογίες Πληροφορίας και Επικοινωνιών ως «*οι τεχνολογίες που επιτρέπουν την επεξεργασία και τη μετάδοση μιας ποικιλίας μορφών αναπαράστασης της πληροφορίας (σύμβολα, εικόνες, ήχοι, βίντεο) και αφετέρου τα μέσα που είναι φορείς αυτών των άυλων μηνυμάτων*» και υπογραμμίζει ότι ο όρος ΤΠΕ έχει αντικαταστήσει τον όρο *Πληροφορική*. Ένας άλλος ορισμός που έχει διατυπωθεί για τις ΤΠΕ αναφέρει ότι είναι «*ένα σύνολο τεχνολογιών που στο επίκεντρό τους βρίσκεται ο υπολογιστής με δυνατότητες πολυμέσων, υπερμέσων και τηλεπικοινωνιών*» (Σολομωνίδου, 2007).

Ακόμη, οι ΤΠΕ έχουν οριστεί ως ένα ευρύ και διαρκώς αναπτυσσόμενο πεδίο προϊόντων και εφαρμογών της Πληροφορικής και των τηλεπικοινωνιών που επιτρέπουν την κωδικοποίηση, την επεξεργασία, την αποθήκευση, την αναζήτηση, την ανάκληση, και τη μετάδοση της πληροφορίας σε ψηφιακή μορφή (Blurton, 1999). Σε άλλο ορισμό βρίσκουμε τον όρο ως «*Τεχνολογία των Ηλεκτρονικών Υπολογιστών, οι οποίοι χρησιμοποιούνται σε ποικίλους τομείς της ανθρώπινης ζωής*» (Κυρίδης κ.ά., 2003). Ειδικότερα, ο όρος Νέες Τεχνολογίες αναφέρεται στην τεχνολογία των ηλεκτρονικών υπολογιστών, η οποία χρησιμοποιείται σε διάφορους τομείς της επιστήμης αλλά και ευρύτερα. Αυτό που τη διαχωρίζει από τις παραδοσιακές μορφές τεχνολογίας είναι ότι «*ενώ για αιώνες οι τεχνολογικές εξελίξεις γίνονταν στην επέκταση των φυσικών δυνατοτήτων του ανθρώπου, η συγκεκριμένη μορφή φαίνεται να διευρύνει κατά κύριο λόγο τις πνευματικές του δυνατότητες*» (Μπίκος, 1995).

Ο ορισμός που δίνεται από την Εταιρεία Πληροφοριακής Τεχνολογίας της Αμερικής (American Information Technology Company) για τις ΤΠΕ είναι: «Μελέτη, σχεδιασμός, ανάπτυξη, εφαρμογή, υποστήριξη ή διαχείριση των πληροφοριακών συστημάτων που βασίζονται στην υπολογιστική τεχνολογία και συγκεκριμένα στις εφαρμογές λογισμικού (software) και υλικού (hardware) των υπολογιστών» (Πρέζας, 2003). Τέλος, η UNESCO εστιάζει σε κάποια βασικά σημεία για να περιγράψει τον όρο ΤΠΕ τονίζοντας ότι πρόκειται για τα εργαλεία αλλά και τη διαδικασία που ακολουθείται για να μπορεί κάποιος να έχει πρόσβαση και να εκτελεί λειτουργίες ανάκτησης, παραγωγής, αποθήκευσης, οργάνωσης και ανταλλαγής πληροφορίας μεταξύ αυτοματοποιημένων και ηλεκτρονικών μέσων. Τέτοια μέσα είναι το ψηφιακό υλικό, οι τηλεπικοινωνίες και το λογισμικό σε μορφή υπολογιστών, σαρωτών, ψηφιακών καμερών, τηλεφώνων, φαξ, αποκωδικοποιητών, CD, συσκευών αναπαραγωγής DVD, συσκευών εγγραφής, ψηφιοποιημένων βίντεο, ραδιοφώνων και προγραμμάτων τηλεόρασης, προγραμμάτων βάσεων δεδομένων και προγραμμάτων πολυμέσων» (Chris, 2015).

Συνοψίζοντας, με τον όρο ΤΠΕ χαρακτηρίζονται οι τεχνολογίες που επιτρέπουν την επεξεργασία και τη μετάδοση μιας ποικιλίας μορφών αναπαράστασης της πληροφορίας (σύμβολα, εικόνες, ήχοι, βίντεο) και τα μέσα που είναι φορείς αυτών των μηνυμάτων. Ως εργαλείο μάθησης αλλά και ως γνωστικό αντικείμενο, προωθούν τις μεθόδους της ανακαλυπτικής μάθησης, ενισχύουν την μάθηση μέσω του πειραματισμού και παράλληλα συνιστούν ένα σύγχρονο εκπαιδευτικό μέσο που διευκολύνει τη διδασκαλία των υπόλοιπων γνωστικών αντικειμένων στο σχολείο (Ράπτης & Ράπτη, 2002).

Με την πάροδο του χρόνου, όπως τονίζει ο Ψυχάρης (2004), οι ΤΠΕ καθιερώθηκαν ως επιστήμη και κατάφεραν να αποτελέσουν αναπόσπαστο κομμάτι της εκπαιδευτικής διαδικασίας, καθώς αντιμετωπίζονται ως εργαλεία μάθησης και διδασκαλίας που αφορούν το σύνολο των σχολικών εγχειριδίων. Έτσι οι Νέες Τεχνολογίες ενσωματώθηκαν στα Αναλυτικά Προγράμματα και αποτελούν πλέον βασικό άξονά τους.

2.2 Εκπαιδευτική Τεχνολογία: η προϊστορία της πληροφορικής στην εκπαίδευση

Στη μακρά ιστορία της άνθισης της τεχνολογίας από τη μια και των ιδεών της παιδαγωγικής και της ψυχολογίας από την άλλη, καταλυτικό ρόλο έπαιξε η εξέλιξη της Εκπαιδευτικής Τεχνολογίας σε σχέση με την αξιοποίηση των τεχνικών μέσων στη διδασκαλία και τη μάθηση. Ήδη από το 1977 διεθνείς οργανισμοί, όπως οι Council for Educational Technology και Association for Educational and Communications Technology, όρισαν την Εκπαιδευτική Τεχνολογία ως κλάδο της Παιδαγωγικής Επιστήμης που σχετίζεται με την εφαρμογή γνώσεων, συστημάτων και τεχνικών για τη βελτίωση της μάθησης (Σολομωνίδου, 2006: 5).

Πριν από περίπου μια εικοσαετία, όπως υπογραμμίζουν οι Βρασίδης και συν. (2005: 36) τα εκπαιδευτικά συστήματα, σε παγκόσμια κλίμακα, δέχονταν κοινωνικές και πολιτικές πιέσεις για την εισαγωγή νέων τεχνολογιών, κυρίως των ηλεκτρονικών υπολογιστών, αλλά και για την σύνδεση όλων των σχολείων με το Διαδίκτυο. Υπό αυτές τις συνθήκες και με γενικές οδηγίες, κράτη και υπουργεία παιδείας αναγνώρισαν την ανάγκη για τη χρήση των τεχνολογιών στην εκπαίδευση και καθόρισαν πολιτικές που να προωθούν στόχους εισαγωγής των τεχνολογιών και επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών.

Παρ' όλα αυτά, η εισαγωγή πολυάριθμων μορφών τεχνολογίας στην εκπαίδευση αποτελεί φαινόμενο πολλών δεκαετιών και αποκτά ευρεία έκταση κατά τις αρχές του 20^{ου} αιώνα. Ήδη από το τέλος του Α' Παγκοσμίου Πολέμου ξεκινά να αναπτύσσεται στις ΗΠΑ μια βιομηχανία παραγωγής εκπαιδευτικών ταινιών και ένα παιδαγωγικό ρεύμα με στόχο την «οπτική» κατάρτιση των μαθητών που πολύ γρήγορα μετατράπηκε σε οπτικοακουστική (Saettler, 1969). Γνώρισε, μάλιστα, ιδιαίτερη άνθιση αμέσως μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, κάτω από την ώθηση της συμπεριφοριστικής ψυχολογικής θεωρίας, ενώ καθοριστικό ρόλο έπαιξαν σε αυτό η εμφάνιση της τηλεόρασης και των υπολογιστών.

Στην Ευρώπη και ειδικότερα στη Γαλλία, ήδη από το τέλος του 19^{ου} αιώνα παρατηρείται παραγωγή παιδαγωγικών μέσων (Perriault, 1989) τα οποία αξιοποιούν τεχνολογίες «αιχμής» για την εποχή εκείνη (δηλαδή ραδιόφωνο και κινηματογράφο). Εξελίχθηκε ραγδαία κατά την δεκαετία του 1960 όταν υποστηρίχθηκε με θεσμοθετημένο τρόπο από τις εκπαιδευτικές πολιτικές των ανεπτυγμένων χωρών.

Πραγματοποιώντας την έρευνα τους οι Judith Haymore Sandholtz, Cathy Ringstaff, David C. Dwyer στην Αμερική το 1985 (μια εποχή που αφθονούσαν οι υποσχέσεις και ο ενθουσιασμός για τις δυνατότητες της τεχνολογίας να βελτιώσει τη μαθησιακή διαδικασία) με τίτλο “Apple Classrooms of Tomorrow” – μια ερευνητική συνεργασία μεταξύ δημόσιων σχολείων, πανεπιστημιακών ερευνητικών φορέων και της *Apple Computer* – εξήγαγαν κάποια συμπεράσματα που αξίζει να αναφερθούν.

Κατά τον πρώτο καιρό της εισαγωγής των υπολογιστών στις αίθουσες διδασκαλίας, υπήρχε ακλόνητη ελπίδα ότι η τεχνολογία θα επέφερε το ίδιο είδος επιτυχούς μετασχηματισμού που είχε παρατηρηθεί στην επιστήμη, τη βιομηχανία και τις επιχειρήσεις. Σε αυτούς τους τομείς, ο ρόλος της τεχνολογίας φαινόταν προφανής από την αρχή και σε συνδυασμό με τις σαφείς διαδικασίες οδήγησαν στην αποτελεσματικότητα (Sandholtz και συν., 1997: 34). Αντίθετα, ο ρόλος της τεχνολογίας στην εκπαίδευση δεν είναι τόσο ξεκάθαρος, ίσως επειδή εν μέρει η διαδικασία και το προϊόν της επιστήμης της εκπαίδευσης παραμένουν σε μεγάλο βαθμό απροσδιόριστα. Η μάθηση και η διδασκαλία μπορεί να είναι οι θεμελιώδεις διαδικασίες της σχολικής εκπαίδευσης, αλλά οι αντιλήψεις για τη μάθηση αλλάζουν συνεχώς και οι εικόνες της διδασκαλίας ποικίλλουν ευρέως (Greene, 1979). Βέβαια, όταν οι υπολογιστές εισήχθησαν για πρώτη φορά στις αίθουσες διδασκαλίας, οι αναμορφωτές επικεντρώθηκαν στην καινοτομία - υπολογιστές και λογισμικό. Δεν σκέφτηκαν πολύ πώς η τεχνολογία θα ενσωματωθεί στην εκπαίδευση και θα επηρεάσει την αξιολόγηση (Sandholtz και συν., 1997: 35).

Σύμφωνα με τους ερευνητές υπάρχουν τέσσερις βασικές προϋποθέσεις για την τεχνολογία ώστε αυτή να βελτιώσει την εκπαίδευση. Αρχικά, η επιτυχής χρήση της τεχνολογίας – όπως συμβαίνει και με την υιοθέτηση οποιασδήποτε εκπαιδευτικής καινοτομίας – απαιτεί από τους δασκάλους να αντιμετωπίσουν με σοβαρότητα τις πεποιθήσεις τους για τη μάθηση και την αποτελεσματικότητα των διαφορετικών εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων. Δεύτερον, η τεχνολογία θα πρέπει να λαμβάνεται ως ένα εργαλείο μεταξύ άλλων και το οποίο θα έχει μικρή επιρροή εκτός και αν ενσωματωθεί επιτυχώς σε ένα ουσιαστικό πρόγραμμα σπουδών και εκπαιδευτικό πλαίσιο. Τρίτον, οι δάσκαλοι πρέπει να εργάζονται σε πλαίσια τα οποία υποστηρίζουν την ανάληψη ρίσκων και τον πειραματισμό και τα οποία παρέχουν ευκαιρίες για συλλογική ανταλλαγή και διαρκή επαγγελματική εξέλιξη. Τέταρτον, παρόλο που η τεχνολογία μπορεί να χρησιμεύσει ως

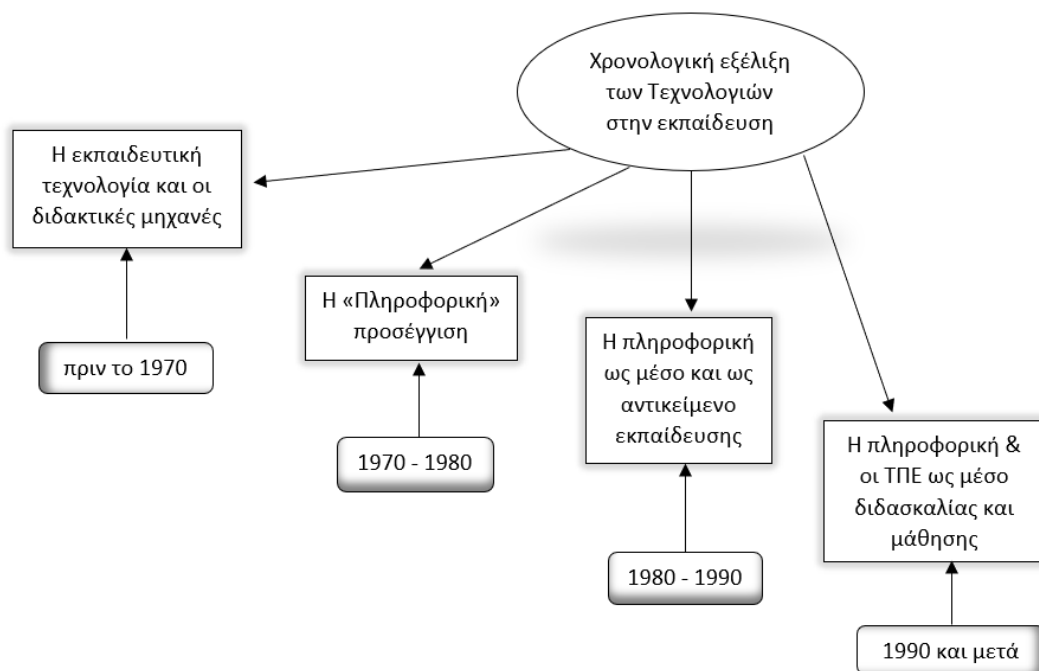
καταλύτης για μεγάλες αλλαγές, η διαδικασία της τεχνολογικής ολοκλήρωσης θα πρέπει να θεωρείται ως μια μακροπρόθεσμη διαδικασία με προκλήσεις (Sandholtz και συν., 1997: 170).

Επιπρόσθετα, η δεκαετία του 1960 είναι η περίοδος κατά την οποία συντελείται και το πρώτο πέρασμα από τα παραδοσιακά μέσα διδασκαλίας στη χρήση των μαζικών μέσων επικοινωνίας (ΜΜΕ) για διδακτικούς σκοπούς. Τότε κάνει την εμφάνισή του ο όρος «εκπαιδευτική τεχνολογία» (educational technology), που με την στενή του έννοια αναφέρεται στη χρήση τεχνολογιών και τεχνικών συσκευών στη διδασκαλία και τη μάθηση (Σολομωνίδου, 1999, Κανάκης, 1989). Ο όρος «εκπαιδευτική τεχνολογία» με την ευρεία έννοια χρησιμοποιείται για να χαρακτηρίσει την ορθολογική χρήση μίας ή περισσοτέρων τεχνολογιών με σκοπό την απόκτηση ενός εκπαιδευτικού αποτελέσματος. Χαρακτηρίζει, επίσης, τον λόγο, τις αξίες, και τα υποτιθέμενα ή πραγματικά αποτελέσματα που αντιστοιχούν σε αυτές τις πρακτικές (Κόμης, 2004: 15). Αυτός ο όρος αποκτά άλλη διάσταση μετέπειτα με την εμφάνιση και την εξέλιξη των υπολογιστών.

2.3 Χρονολογικές φάσεις ένταξης των ΤΠΕ στην εκπαίδευση

Η ένταξη των Τεχνολογιών της Πληροφορίας και των Επικοινωνιών στην εκπαίδευση έχει επιτρέψει πολυάριθμες εκπαιδευτικές εφαρμογές τόσο στη διδακτική και μαθησιακή διαδικασία όσο και στη διαχείριση του σχολικού περιβάλλοντος. Ωστόσο, δεν έλειψαν οι διαφορετικές προσεγγίσεις και οι πολυάριθμες θεωρήσεις για την θέση τους στην εκπαιδευτική διαδικασία.

Στο κεφάλαιο αυτό, μέσα από μια χρονολογική αναφορά διατυπώνεται ο παιδαγωγικός, κυρίως, προβληματισμός καθώς και οι στόχοι της εισαγωγής των ΤΠΕ στην εκπαίδευση. Η χρονολογική αυτή αναφορά περιλαμβάνει τέσσερις φάσεις, τέσσερα σημαντικά στάδια στα οποία χωρίζεται και το κεφάλαιο.

Σχήμα 1.1 Χρονολογική εξέλιξη της θέσης των τεχνολογιών στην εκπαίδευση (Κόμης, 2004: 18)

2.3.1 Πρώτη φάση (πριν το 1970): Η περίοδος της εκπαιδευτικής τεχνολογίας και των διδακτικών μηχανών

Στην πρώτη φάση εντάσσεται ολόκληρη η περίοδος της εκπαιδευτικής τεχνολογίας που χαρακτηρίζεται από την προσπάθεια εισαγωγής και ένταξης των διάφορων media και τεχνολογιών πριν το 1970 στην εκπαίδευση, και για την οποία έχει γίνει αναφορά σε προηγούμενη υπο-ενότητα (βλ. 2.2). Αυτή η περίοδος αποτελεί, ουσιαστικά, και τον πρόδρομο όλων των επόμενων σταδίων που σχετίζονται με την θέση των υπολογιστών και των ΤΠΕ στην εκπαιδευτική διαδικασία.

2.3.2 Δεύτερη φάση (1970 – 1980): Η πληροφορική προσέγγιση – Η περίοδος της πιλοτικής εφαρμογής

Στις αρχές της δεκαετίας του 1970 ξεκινά το πρώτο καθαρά πληροφορικό στάδιο που αφορά την εισαγωγή της πληροφορικής (κι όχι των ΤΠΕ διότι η σύγκλιση της πληροφορικής με άλλες τεχνολογίες επήλθε αργότερα) στην εκπαίδευση. Παρόλο που οι δυο επόμενες δεκαετίες χαρακτηρίζονται από τη μαζική εισαγωγή της πληροφορικής και των τεχνολογιών στην εκπαίδευση, οι προβληματισμοί και οι πρώτες προσπάθειες προέρχονται από την δεκαετία του 1970.

Η δεύτερη αυτή χρονολογική φάση αφορά κυρίως την «πληροφορική προσέγγιση» και τις «πιλοτικές εφαρμογές» που έλαβαν χώρα ολόκληρη τη δεκαετία του 1970. Βασικός προσανατολισμός της πληροφορικής προσέγγισης ήταν περισσότερο η διδασκαλία του προγραμματισμού και λιγότερο μια προσπάθεια ανάπτυξης συστημάτων *Διδασκαλίας με τη Βοήθεια Υπολογιστή* (Δι.Β.Υ.) – *Computer Assisted Instruction* (CAI). Την περίοδο αυτή, τα περισσότερα εκπαιδευτικά προγράμματα Δι.Β.Υ. αποτελούσαν προγράμματα εξάσκησης και πρακτικής εφαρμογής, ενώ λίγα ήταν αυτά που αφορούσαν εναλλακτικές εφαρμογές (για παράδειγμα προγράμματα προσομοιώσεων).

Η πρώτη παγκόσμια συνάντηση με θέμα την εισαγωγή των υπολογιστών στην εκπαίδευση οργανώθηκε το 1970 από την *IFIP* (International Federation of Information Processing). Έναν χρόνο μετά, οργανώθηκε στο Παρίσι το πρώτο παγκόσμιο σεμινάριο με θέμα την εισαγωγή της πληροφορικής στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Οι θέσεις που εκφράστηκαν στις συναντήσεις αυτές υιοθετούσαν την άποψη της ένταξης σε ολόκληρο το φάσμα της εκπαιδευτικής διαδικασίας, αλλά, στην πράξη, αυτή η περίοδος χαρακτηρίζεται από τη μάθηση για τους υπολογιστές παρά από τη μάθηση με τους υπολογιστές (Κόμης, 2004: 20). Ο όρος *πιλοτικές εφαρμογές* αναφέρθηκε προηγουμένως διότι σε καμία χώρα δεν υπήρξε ολική εισαγωγή υπολογιστών τη δεκαετία αυτή παρά σε έναν πολύ μικρό αριθμό σχολείων. Οι εφαρμογές αυτές, λοιπόν, στηρίζονταν σε μαθήματα αλφαριθμητισμού στους υπολογιστές και στον προγραμματισμό τους.

Ο λόγος που δεν γνώρισε μεγάλη έκταση η στήριξη της εκπαιδευτικής διαδικασίας ήταν η ανυπαρξία κατάλληλων εκπαιδευτικών λογισμικών. Υπήρχαν ελάχιστα αξιόλογα λογισμικά που θα μπορούσαν να αξιοποιηθούν αποτελεσματικά μέσα στην τάξη. Ήταν λογισμικά κυρίως προσομοίωσης του τύπου των ερωτήσεων πολλαπλής εφαρμογής (*multiple choice*) και πρακτικής εξάσκησης και εφαρμογής (*drill and practice*). Η πληροφορική αυτή προσέγγιση είχε ως κύρια εφαρμογή των υπολογιστών στη μαθησιακή διαδικασία τα *αλληλεπιδραστικά ηλεκτρονικά βιβλία* (*interactive textbooks*) (Κόμης, 2004: 22).

2.3.3 Τρίτη φάση (1980 – 1990): Η πληροφορική ως μέσο και ως αντικείμενο εκπαίδευσης – Η περίοδος της ένταξης

Στα μέσα της δεκαετίας του 1980, και μετά την εμφάνιση των προσωπικών υπολογιστών (PCs), υιοθετήθηκε η γενικευμένη εισαγωγή της πληροφορικής και των τεχνολογιών στα εκπαιδευτικά συστήματα των αναπτυγμένων χωρών. Τα αμέσως προηγούμενα χρόνια υπήρξε γενικός προβληματισμός και αναζητήσεις για τον τρόπο της εισαγωγής των υπολογιστών στο σχολείο, δεδομένου του μεγάλου οικονομικού κόστους, της έλλειψης εκπαιδευτικών λογισμικών και της απουσίας επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών.

Η είσοδος των υπολογιστών στα σχολεία, κυρίως των πιο προηγμένων χωρών, έγινε μέσω ολοκληρωμένων προγραμμάτων σε επίπεδο επικράτειας με συνεργασία διαφόρων φορέων και υπο τον έλεγχο του κάθε Υπουργείου Παιδείας.

Σύμφωνα με τον Κόμη (2004), στις αρχές τις δεκαετίας του '80 πραγματοποιήθηκαν δύο εκθέσεις σχετικές με την πληροφορική ως μέσο και ως αντικείμενο εκπαίδευσης. Η πρώτη, «έκθεση Simon», έλαβε χώρα το 1980 και συντάχθηκε κατά παραγγελία της γαλλικής κυβέρνησης, ενώ η δεύτερη, «έκθεση Schwartz», συντάχθηκε έναν χρόνο μετά στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η πρώτη θέτει ως βασικό ερώτημα τους λόγους για τους οποίους είναι ανάγκη να εισαχθεί η πληροφορική στην εκπαίδευση. Οι κυριότεροι λόγοι είναι δύο και βασίζονται σε μια παιδαγωγική που αφενός εντάσσει τις μηχανές πληροφορικής ως *παιδαγωγικό μέσο* και αφετέρου την ίδια την πληροφορική ως αυτόνομο *παιδαγωγικό στόχο*. Η δεύτερη έκθεση διερευνά τους στόχους της πληροφορικής στη γενική εκπαίδευση οι οποίοι προσανατολίζονται σε δύο κατευθύνσεις: οι υπολογιστές ως *εργαλείο μάθησης* και ως *στοιχείο της γενικής κουλτούρας*. Στα συμπεράσματα και των δύο εκθέσεων γίνεται φανερή η διάκριση ανάμεσα στην πληροφορική ως *αντικείμενο μάθησης* και την πληροφορική ως *παιδαγωγικό και διδακτικό μέσο*.

2.3.4 Τέταρτη φάση (1990 και μετά): Οι ΤΠΕ ως μέσο διδασκαλίας και μάθησης – πρώτα συμπεράσματα

Η ραγδαία έκρηξη των προσωπικών υπολογιστών (PCs) την δεκαετία του 1980, μετέτρεψε τον υπολογιστή σε ένα μοντέρνο μέσο υψηλής, για τα δεδομένα της εποχής, τεχνολογίας. Στην δεκαετία, όμως, του 1990 λαμβάνει χώρα μια ακόμα μεγάλη επανάσταση στο χώρο των ηλεκτρονικών υπολογιστών: μέσω του διαδικτύου, ο υπολογιστής μετατρέπεται από μέσο προσωπικής εργασίας σε μέσο διαπροσωπικής επικοινωνίας σε διεθνές επίπεδο (Μιχάλης, 2007: 31). Η σύγκλιση της πληροφορικής και των τηλεπικοινωνιών σε συνδυασμό με την εμφάνιση των δικτύων υπολογιστών (διαδίκτυο) δημιούργησε από το 1990 και μετά ένα εντελώς διαφορετικό τοπίο σχετικά με τη θέση της τεχνολογίας στην εκπαίδευση αλλά και γενικότερα στην εργασία, στην επικοινωνία και στην ψυχαγωγία.

Τα τελευταία χρόνια οι υπολογιστές αλλά και διάφορα υποστηρικτικά ψηφιακά μέσα (βιντεοπροβολέας, διαδραστικός πίνακας, τηλεόραση, ηχεία, μικρόφωνα) έχουν πάρει πλέον τη θέση τους στα σχολικά συστήματα όλων των ανεπτυγμένων χωρών. Οι ΤΠΕ έχουν ενταχθεί σε όλες τις βαθμίδες εκπαίδευσης και χρησιμοποιούνται, κυρίως, ως *μέσα* για την επίτευξη της διδασκαλίας και της μάθησης εντός και εκτός του σχολικού συστήματος. Τον σημαντικότερο ρόλο στην εξάπλωση των υπολογιστών στο σχολικό περιβάλλον, σε συνδυασμό με την πτώση των τιμών τους, έπαιξε η εξέλιξη των δικτύων των υπολογιστών (διαδίκτυο-internet) και η ταυτόχρονη ανάπτυξη των πολυμέσων (multimedia, κλάδος της πληροφορικής τεχνολογίας που ασχολείται με τον συνδυασμό ψηφιακών δεδομένων πολλαπλών μορφών όπως κείμενο, γραφικά εικόνας, κινούμενη εικόνα-animation, ήχος, βίντεο). Με αυτά τα δύο τεχνολογικά επιτεύγματα από την δεκαετία του 1990 και μετά έχει διαφοροποιηθεί σημαντικά ο τρόπος αναπαράστασης (κείμενο, ήχος, εικόνα, βίντεο) και προσπέλασης της πληροφορίας (Σολομωνίδου, 2006).

Τα πρώτα χρόνια της περιόδου αυτής υπήρχε έντονος σκεπτικισμός για τα αποτελέσματα της ένταξης των ΤΠΕ στην εκπαίδευση παρά τα ενθαρρυντικά ερευνητικά

αποτελέσματα. Μέχρι και την δεκαετία του 2000 ο υπολογιστής δεν είχε επιφέρει κάποια ριζική επανάσταση στην εκπαιδευτική διαδικασία. Θεωρούνταν ότι οι εκπαιδευτικές τεχνολογίες θα έχουν την τύχη της εκπαιδευτικής τηλεόρασης και δεν είχαν δημιουργηθεί ακόμη νέες διδακτικές καταστάσεις που θα απέρριπταν την επίτευξη παραδοσιακών στόχων μάθησης. Την τελευταία δεκαετία παρατηρείται η τάση, μέσα από την εφαρμογή νέων Αναλυτικών Προγραμμάτων Σπουδών, της σταδιακής ένταξης των ΤΠΕ σε ολόκληρο το εύρος του προγράμματος σπουδών με στόχο τη χρήση των πληροφορικών εργαλείων σε όλα τα μαθήματα και στην παιδαγωγική πράξη γενικότερα (*οριζόντια ή ολιστική προσέγγιση*).

2.4 Αξιολόγηση της μαθησιακής αποτελεσματικότητας των ΤΠΕ

Η αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας των ΤΠΕ στην εκπαιδευτική διαδικασία δεν μπορεί να προσεγγιστεί απλουστευτικά ή να απομονωθεί από το ευρύτερο μαθησιακό και κοινωνικό πλαίσιο. Επηρεάζεται από αρκετούς παράγοντες οι οποίοι δεν σχετίζονται αποκλειστικά με την τεχνολογία αυτή καθαυτή.

Για παράδειγμα, όσοι υιοθετούν ένα εποικοδομιστικό μοντέλο διδασκαλίας επικεντρώνονται περισσότερο στην προαγωγή ανώτερων νοητικών δεξιοτήτων που μπορούν να ελεγχθούν με πολυάριθμους και πιο ευέλικτους τρόπους (Μακράκης, 2000). Από την άλλη πλευρά, εκείνοι που ακολουθούν ένα συμπεριφοριστικό μοντέλο διδασκαλίας προσεγγίζουν τις ΤΠΕ ως μέσα ανάπτυξης των βασικών δεξιοτήτων οι οποίες ελέγχονται με τυποποιημένους τρόπους αξιολόγησης. Είναι αλήθεια ότι οι συμπεριφοριστικές πρακτικές οδηγούν στην προγραμματισμένη διδασκαλία και τον έλεγχο της μαθησιακής συμπεριφοράς των μαθητών, όπου η τεχνολογία χρησιμοποιείται ως μέσο ελέγχου. Αντίθετα, οι κονστρουκτιβιστικές πρακτικές οδηγούν σε μια πιο ευέλικτη διδασκαλία και σε έναν έλεγχο της μαθησιακής διαδικασίας από τους ίδιους τους μαθητές και τον εκπαιδευτικό (Perkins, 1991).

Οι άξονες αυτοί αποτελούν μερικά από τα παραδείγματα που θα μπορούσαν να αναφερθούν για να γίνει αντιληπτό ότι οι ΤΠΕ δεν είναι ανεξάρτητα, από το κοινωνικό πλαίσιο, εργαλεία και επομένως η αξιολόγησή τους δεν μπορεί να στηρίζεται σε μεθόδους και τεχνικές αξιολόγησης που βασίζονται στην αντικειμενικότητα και την γενίκευση. Όπως συμβαίνει με κάθε εκπαιδευτική καινοτομία, η επιτυχία της οποίας εξαρτάται σημαντικά από το πλαίσιο στο οποίο αναπτύσσεται, ολοκληρώνεται και χρησιμοποιείται, έτσι και η εκπαιδευτική καινοτομία των ΤΠΕ μπορεί να φανεί αποτελεσματική σε συγκεκριμένα εκπαιδευτικά περιβάλλοντα χωρίς να σημαίνει ότι η ίδια μπορεί να είναι εξίσου αποτελεσματική κάτω από άλλες συνθήκες (Μακράκης, 2005).

Η αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας των ΤΠΕ στην εκπαιδευτική διαδικασία βασίστηκε κυρίως σε εμπειρικοαναλυτικές μεθόδους (θετικισμός). Η βασικότερη αρχή στις θετικιστικές αντιλήψεις για τη διενέργεια της αξιολόγησης βασίζεται στην πεποίθηση ότι η αποτελεσματικότητα μιας εκπαιδευτικής καινοτομίας μπορεί να εξηγηθεί επιστημονικά ούτως ώστε να λαμβάνονται αντικειμενικές αποφάσεις αναφορικά με τις δυνατότητές τους. Ο σκοπός της αξιολόγησης των ΤΠΕ σύμφωνα με το θετικιστικό παράδειγμα είναι αναλυτικός και αμερόληπτος και διακρίνει την θεωρία από την πράξη.

Βέβαια, η υιοθέτηση μιας θετικιστικής προσέγγισης της αξιολόγησης των ΤΠΕ στη διδασκαλία, ως της μοναδικής που μπορεί να εξασφαλίσει επιστημονικά αποτελέσματα δεν αποτελεί αναγκαία και ικανή συνθήκη. Μια άλλη μεθοδολογική προσέγγιση θα μπορούσε να βασιστεί στον τρόπο με τον οποίο οι μαθητές και οι εκπαιδευτικοί ερμηνεύουν τις εμπειρίες και τις αλληλεπιδράσεις τους με τις τεχνολογίες. Όταν μια αξιολόγηση ανακαλύπτει τους κανόνες και τις παραδοχές πάνω στις οποίες οι δρώντες αλληλεπιδρούν με την τεχνολογία, συντελεί στη διασαφήνιση της αποτελεσματικότητας των ΤΠΕ και στη δυνατότητα σύνδεσης της θεωρίας με την πράξη (Μακράκης, 2005).

Μια ερμηνευτική προσέγγιση της αξιολόγησης των ΤΠΕ στην εκπαιδευτική διαδικασία δίνει έμφαση στον τρόπο με τον οποίο τα εμπλεκόμενα άτομα αντιλαμβάνονται την πραγματικότητα γύρω από τη σχέση της τεχνολογίας με την διδασκαλία, όπως οι ίδιοι την βιώνουν. Αν μια ερμηνευτική προσέγγιση αποτυγχάνει να εξηγήσει τη σχέση ανάμεσα στις ατομικές ερμηνείες της αποτελεσματικότητας των ΤΠΕ και τις παιδαγωγικές και κοινωνικές συνθήκες υπό τις οποίες συντελούνται αυτές οι ερμηνείες, τότε το «πρακτικό» ενδιαφέρον για τη γνώση και την πράξη υποβαθμίζεται ή δεν αναγνωρίζεται. Έτσι, παρά την επιμονή της ερμηνευτικής προσέγγισης ότι οι εκπαιδευτικές πραγματικότητες δομούνται υποκειμενικά, δεν ξεφεύγουν από τον θετικιστικό μεθοδολογικό στόχο της περιγραφής της πραγματικότητας με τρόπο ουδέτερο. Και στις δύο περιπτώσεις, ο αξιολογητής-ερευνητής «βρίσκεται έξω από την κατάσταση που ερευνάται και υιοθετεί την αποστασιοποίηση, που κάθε φανερό ενδιαφέρον για κριτική αξιολόγηση και μεταβολή των εκπαιδευτικών που αναλύονται απορρίπτεται» (Carr & Kemmis, 1997: 137).

Από τα προηγούμενα συνεπάγεται ότι μπορούμε να προσεγγίσουμε την αξιολόγηση των ΤΠΕ στη διδασκαλία με δυο διαφορετικούς τρόπους. Αφενός, μπορεί να ερμηνευθεί ως ανάγκη για «ουδέτερη» ή «αντικειμενική» περιγραφή της αποτελεσματικότητας των ΤΠΕ. Αφετέρου, μπορεί να ερμηνευθεί και ως ανάγκη για την επίλυση εκπαιδευτικών προβλημάτων και γενικά τη βελτίωση της εκπαιδευτικής διαδικασίας και πρακτικής. Η υιοθέτηση της μιας ή της άλλης προσέγγισης οδηγεί σε διαφορετικά είδη γνώσης και κατ' επέκταση, σε διαφορετικά μεθοδολογικά εργαλεία αξιολόγησης.

Ενότητα 3^η: Η συμβολή των ΤΠΕ στην διάδοση της Παιδικής Λογοτεχνίας και τη διδακτική της πράξη

Οι μεταβολές που φέρνουν οι νέες τεχνολογίες στα μέσα γραφής επηρεάζουν προφανώς το πεδίο της λογοτεχνίας, με πολύ πιο σύνθετο τρόπο από ότι υποψιάζονται όσοι θεωρούν πως η εξέλιξη των μέσων θα επιφέρει το τέλος της. Η διαδικασία σύνθεσης και ανάγνωσης είναι ταυτόχρονα μια κοινωνική και πολιτισμική πράξη που μετασχηματίζεται και δεν εξαρτάται μόνο από το μέσο παραγωγής και διάδοσής της (Ακριτίδου, 2014).

Η Nikolajevna (2005) επισημαίνει ότι η παιδική λογοτεχνία βρίσκεται ανάμεσα στη ζώνη διαφόρων μέσων ενημέρωσης και επικοινωνίας, όπως ο κινηματογράφος, η τηλεόραση, το διαδίκτυο, οι διαφημίσεις, η μουσική και ότι η κουλτούρα όλων αυτών διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο στην προώθηση του παιδικού βιβλίου. Αυτό σημαίνει ότι όχι μόνο η διαμόρφωση, η διάδοση και η εξέλιξη του παιδικού βιβλίου εξαρτώνται από τις Τεχνολογίες Πληροφορίας και Επικοινωνίας, αλλά και ότι η σχέση της παιδικής λογοτεχνίας με την πολιτισμική πραγματικότητα είναι στενή και αλληλεπιδραστική.

Η ουσιαστική και αμφίδρομη αυτή σχέση, υφίσταται από τότε που το παιδικό βιβλίο ξεκίνησε να αποκτά υλική και πνευματική υπόσταση. Ήδη από τον 19^ο αιώνα η παιδική λογοτεχνία ξεκινά να αποτελεί πηγή έμπνευσης του δημοσιογραφικού λόγου, του χρονογραφήματος, του ημερήσιου τύπου, των γελοιογραφιών, των διαφημιστικών εντύπων αρχικά και των αφηγούμενων τηλεοπτικών διαφημίσεων στη συνέχεια. Σήμερα, πολυποικίλα μέσα αφηγούνται ιστορίες. Αρχίζοντας από την έντυπη μορφή του παιδικού βιβλίου και των κόμικς μέχρι το ψηφιακό βιβλίο, τις ιστορίες στο διαδίκτυο, τις ψηφιακές μουσικές αφηγήσεις, τις ταινίες στην τηλεόραση και τον υπολογιστή, φτάνουμε ακόμη και σε ηλεκτρονικά παιχνίδια που δημιουργούνται και εκτυλίσσονται βασισμένα σε συγκεκριμένες αφηγηματικές ιστορίες. Συνεπώς, τα παιδιά των σύγχρονων πολιτισμικών κοινωνιών γνωρίζουν μια ποικιλία αφηγηματικών μορφών και μέσων (Γαβρηλίδου, 2013).

Παρόμοιους προβληματισμούς διατυπώνει και η Reynolds (2011) αναφορικά με το πρώτο μέσο που εισάγει τα παιδιά στη μορφή των αφηγήσεων στις μέρες μας. Τα παιδιά διαβάζουν διαφορετικά από τα παλαιότερα χρόνια καθώς πλέον τις παραδοσιακές μορφές εξιστόρησης προλαβαίνουν νέες αφηγηματικές μορφές. Πριν έρθουν σε επαφή με το παιδικό βιβλίο τα σημερινά παιδιά γνωρίζουν ήδη αφηγηματικά στοιχεία από τον κόσμο των παιχνιδιών τους αλλά και των ηλεκτρονικών μέσων (πχ ψηφιακές αφηγηματικές ιστορίες σε διαδικτυακές εφαρμογές), από τηλεοπτικά κινούμενα σχέδια, με αποτέλεσμα να κατανοούν και να απολαμβάνουν ένα λογοτεχνικό κείμενο. Βέβαια η εμπειρία που αποκτούν τα παιδιά με αυτά τα συγκεκριμένα αφηγηματικά πρότυπα επηρεάζουν τη διαδικασία ανταπόκρισής τους στη λογοτεχνία. Αντικείμενο προς διερεύνηση δεν θα πρέπει να είναι η επίδραση, θετική ή μη, των νέων τεχνολογιών στην παιδική λογοτεχνία, αλλά ο τρόπος με τον οποίο μπορεί αυτή η επιρροή να εξεταστεί. Η έλευση των αφηγηματικών ιστοριών του διαδικτύου, στις οποίες συνυπάρχει κείμενο και υπερκείμενο παράλληλα με ηχητικό, οπτικό και λεκτικό κείμενο, φέρνει μαζί της και τον προβληματισμό για το πως επηρεάζεται ο τρόπος με τον οποίο διαβάζουν τα παιδιά αλλά και το τι διαβάζουν.

Στα έντυπα βιβλία ο αναγνώστης παρακολουθεί την εξέλιξη της ιστορίας μέσω μιας συγκεκριμένης διαδρομής, ενώ στις αναγνώσεις των ηλεκτρονικών βιβλίων μπορεί να ακολουθήσει παραπληρωματικές διαδρομές. Τα πολυμεσικά κείμενα προϋποθέτουν από τον

αναγνώστη-χρήστη να αναπτύξει αφηγηματικές στρατηγικές οι οποίες σαφώς επηρεάζουν τις αναγνωστικές ή και ερμηνευτικές διαδρομές που ακολουθούν τα παιδιά κατά την ανάγνωση έντυπων βιβλίων. Έτσι, επηρεάζονται και οι αναγνωστικές προτιμήσεις τους διαγράφοντας νέες προοπτικές για την παιδική λογοτεχνία. Τα λογοτεχνικά κείμενα που καταφεύγουν στις νέες τεχνολογίες ως μέσο αφήγησης και καταλήγουν στη δημιουργία ενός διαμεσικού κειμένου, επιβεβαιώνουν την άποψη ότι η σχέση ψηφιακών και παραδοσιακών μέσων αφήγησης δεν είναι πάντοτε διαζευκτική αλλά μπορεί να είναι και συμπληρωματική, δηλαδή να είναι απαραίτητη η σύζευξή τους για την παραγωγή νοήματος (Γιαννικοπούλου & Φώκιαλη, 2011).

Σύμφωνα με τους Cook & Ralston (2005) η ουσιαστική συμβολή των Νέων Τεχνολογιών στην εκπαίδευση έγκειται στο ότι δίνουν την ευκαιρία στον μαθητή να λαμβάνουν και να χρησιμοποιούν τη γνώση με ποικιλομορφία. Αυτό συμβαίνει διότι αποτελούν τεχνολογικά μέσα με χαρακτηριστικά όπως η αναπαράσταση, η ρύθμιση, η καταγραφή, και η μετάδοση των πληροφοριών, τα οποία βοηθούν τον μαθητή να προσεγγίζει τη νέα γνώση ολιστικά και η διαδικασία μάθησης να γίνεται περισσότερο ελκυστική για τον ίδιο.

Με την δημιουργική εισαγωγή των ΤΠΕ στο μάθημα της Λογοτεχνίας επαναπροσδιορίζεται ο ρόλος του εκπαιδευτικού καθώς η μάθηση γίνεται περισσότερο μαθητοκεντρική. Το κέντρο της διδασκαλίας είναι ο μαθητής-δημιουργός, ενώ ο εκπαιδευτικός παίζει τον ρόλο του καθοδηγητή-διευκολυντή στη διαδικασία μάθησης (Ιωαννίδης, 2014). Επιπλέον, η πολυμεσική προσέγγιση των λογοτεχνικών κειμένων κατά τη διδακτική διαδικασία μπορεί να ενισχύσει τη γλωσσική ικανότητα των μαθητών και να βελτιώσει τη σχέση τους με τη λογοτεχνία γενικότερα. Οι ΤΠΕ κινητοποιούν τους μαθητές στην ανάγνωση και σύνθεση πολυτροπικών κειμένων, αξιοποιώντας video, podcasts, wikis, υπερσυνδέσεις κ.ά., προσδίδοντας μια νέα διάσταση στον τρόπο με τον οποίο προσλαμβάνουν το κείμενο και αντιμετωπίζουν την λογοτεχνία σαν μάθημα (Xerri, 2012). Τέλος, όταν η διδασκαλία της λογοτεχνίας συνδυάζεται με τα σύγχρονα ψηφιακά μέσα αυξάνεται η συμμετοχή των μαθητών, καθώς τους προκαλείται μεγαλύτερο ενδιαφέρον, διευρύνονται οι γνώσεις τους, και διαμορφώνονται ως υποψιασμένοι αναγνώστες παιδικών βιβλίων και ως ικανοί συγγραφείς σε ποικιλόμορφες δραστηριότητες δημιουργικής γραφής και ανάγνωσης με τη βοήθεια διαδικτυακών εφαρμογών που προάγουν ταυτόχρονα τη συνεργασία (Νικολαΐδου και συν., 2014).

Παρ' όλα αυτά, και παρά το γεγονός ότι οι νέες τεχνολογίες αξιοποιούνται όλο και περισσότερο στη διδακτική διαφόρων γνωστικών αντικειμένων της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης (Forbes, 2004), στην περίπτωση της λογοτεχνίας φαίνεται ότι η χρήση τους δεν είναι ακόμη τόσο διαδεδομένη. Το φαινόμενο αυτό συμβαίνει πιθανότητα επειδή οι ΤΠΕ, παρόλο τον φαντασμαγορικό τους χαρακτήρα, δεν κατορθώνουν να μετακενώσουν συναισθήματα και να διαμορφώσουν συνθήκες βιωματικής μάθησης στον βαθμό που το επιτυγχάνει το έντυπο λογοτεχνικό κείμενο. Ωστόσο, οι νέες τεχνολογίες χρησιμοποιούνται συνεπικουρικά ως παιδαγωγικό μέσο, παρέχοντας δυνατότητες θεματικής και διεπιστημονικής προσέγγισης του λογοτεχνικού κειμένου αλλά και πολυμεσικής διδασκαλίας (Delany & Landow, 1994).

Αναπτύσσοντας τον προβληματισμό για τον βαθμό στον οποίο συμβάλλουν οι ΤΠΕ στην προώθηση της παιδική λογοτεχνίας αξίζει να αναφερθεί ότι ο κυριότερος εκφραστής

των σχέσεων της παιδικής λογοτεχνίας με τις νέες τεχνολογίες είναι το διαδίκτυο. Οι διαδικτυακοί τόποι που σχετίζονται με την παιδική λογοτεχνία έχουν, κυρίως, πληροφοριακό χαρακτήρα. Όσο μεγάλη ή μικρή κι αν είναι η συνεισφορά τους στη διδακτική της παιδικής λογοτεχνίας, η προσφορά τους αποκαλύπτεται περισσότερο στον πληροφοριακό τους χαρακτήρα και ελάχιστα στη συναισθηματική διέγερση του αναγνώστη. Επομένως, η προστιθέμενη αξία των ΤΠΕ στη διάδοση της βασίζεται περισσότερο στην πληροφόρηση που αυτές προσφέρουν γύρω από το παιδικό βιβλίο (Παπαντωνάκης, 2007).

Η γενικότερη παρουσία της παιδικής λογοτεχνίας στο διαδίκτυο γεννά κρίσιμα ερωτήματα και παράλληλα την ανάπτυξη μιας *λογοτεχνικής υπερκειμενικής ηθικής*. Ποιες δυνατότητες έχει η τεχνολογία να μεταμορφώσει το πεδίο της παιδικής λογοτεχνίας στο μέλλον; Πόσο έχει μεταβάλει ήδη το πεδίο της παιδικής λογοτεχνίας η τεχνολογία; Κατά πόσο η ανάγνωση ενός ηλεκτρονικού βιβλίου γεννά συναισθήματα στον ίδιο βαθμό που το επιτυγχάνει η ανάγνωση ενός έντυπου λογοτεχνικού κειμένου; Ποιες μορφές μπορεί να πάρει η λογοτεχνία ώστε να κάνει αισθητή την παρουσία της στις νέες τεχνολογίες; Ποιες νέες τεχνολογίες και ποιους τρόπους μπορεί ένας/μία εκπαιδευτικός να αξιοποιήσει προκειμένου να μνήσει τα παιδιά στον κόσμο της λογοτεχνικής δημιουργίας (γραφή, ανάγνωση, διδακτική); Αν δεν είναι σε θέση να υπηρετηθεί η παρουσία της στο διαδίκτυο και η διδακτική της παιδικής λογοτεχνίας, μήπως η νέα αυτή πραγματικότητα αποτελεί ένα ακόμα επιχείρημα προς επίρρωση του θανάτου της λογοτεχνίας για τον οποίο γίνεται λόγος τα τελευταία χρόνια;

Βιβλιογραφική ανασκόπηση

Στο παρόν κεφάλαιο, της βιβλιογραφικής ανασκόπησης, παρουσιάζονται προγενέστερες έρευνες που έχουν διεξαχθεί αναφορικά με την εφαρμογή των ΤΠΕ στην εκπαιδευτική διαδικασία και συγκεκριμένα στη σχέση που έχουν αναπτύξει με τη διδασκαλία της παιδικής λογοτεχνίας.

Στην έρευνά της η Νικολαΐδου (2008) προέβη σε μια σύγκριση της χρήσης των Νέων Τεχνολογιών στο μάθημα της Λογοτεχνίας στη Δευτεροβάθμια εκπαίδευση σε αγγλικά, αμερικάνικα και ελληνικά σχολεία. Στη μελέτη της διαπίστωσε ότι οι Νέες Τεχνολογίες αξιοποιούνται στη διδασκαλία της Λογοτεχνίας ως δέλεαρ με σκοπό τη μεγαλύτερη συμμετοχή των μαθητών, ως εργαλείο και πηγή μάθησης, αλλά και ως συστατικό στοιχείο του μαθήματος. Ακόμη, διαπίστωσε ότι τις περισσότερες φορές οι ΤΠΕ δεν επηρεάζουν τη λογοτεχνική πρόσληψη των μαθητών.

Σύμφωνα με τη βιβλιογραφική επισκόπηση του Νικόπουλου (2013), το ποσοστό των διδακτικών εισηγήσεων που αξιοποιούν τις ΤΠΕ και έχουν στόχο τη διδασκαλία της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας, είναι ελάχιστο σε σχέση με αυτό των διδακτικών εισηγήσεων των υπόλοιπων γνωστικών αντικειμένων.

Στην έρευνα της Λιονουδάκη (2014) επιχειρήθηκε η διδασκαλία ενός ποιήματος του Οδυσσέα Ελύτη σε παιδιά Δ' τάξης Δημοτικού σχολείο μέσα από μία διεπιστημονική προσέγγιση (γλωσσική, αισθητική, τεχνολογική). Πιο συγκεκριμένα, τα παιδιά εργάστηκαν σε ομάδες, προκειμένου να κατανοήσουν το ποίημα και να συλλέξουν τις απαραίτητες πληροφορίες, κάνοντας χρήση λογισμικών και προγραμμάτων (Word, YouTube, Padlet, Tagxedo) σε όλες τις φάσεις της διδασκαλίας. Από τα αποτελέσματα της έρευνας, προέκυψε ότι τα παιδιά κατέκτησαν σε ικανοποιητικό βαθμό τους στόχους που είχαν τεθεί τόσο σε επίπεδο γνώσεων όσο και σε επίπεδο δεξιοτήτων. Επιπρόσθετα, από τις δηλώσεις τους προέκυψε πως τους άρεσε πάρα πολύ που είχαν τη δυνατότητα να αξιοποιήσουν τις ΤΠΕ κατά τη διάρκεια της μελέτης του ποιήματος του Οδυσσέα Ελύτη.

Η έρευνα των Τζοβάρια και Μακρή (2014) είχε ως σκοπό την εξέταση του βαθμού της δημιουργικότητας των μαθητών κατά την εμπλοκή με το ψηφιακό εργαλείο δημιουργίας comic, Pixton, στο πλαίσιο του μαθήματος των Κειμένων Νεοελληνικής Λογοτεχνίας της Α' Λυκείου. Ειδικότερα, επιχειρήθηκε η μετατροπή σε ψηφιακό comic του θεατρικού έργου του Μολιέρου «Ο Αρχοντοχωριάτης». Από την ποιοτική ανάλυση των δεδομένων που συλλέχθηκαν από τους διαλόγους των μαθητών, προέκυψε πως οι μαθητές επέδειξαν σημαντικό ζήλο και διάθεση συνεργατικότητας και υψηλή δημιουργικότητα προκειμένου να υλοποιήσουν το έργο, που τους ανατέθηκε. Τα αποτελέσματα της έρευνας ήταν πολύ ενθαρρυντικά, καθώς όλοι οι μαθητές συμμετείχαν ενεργά, προκειμένου να ολοκληρώσουν και να τελειοποιήσουν το έργο τους.

Η Κλωστράκη (2014) εκπόνησε ποιοτική έρευνα δράσης σε μαθητές της ΣΤ' Δημοτικού ενός σχολείου στον Πειραιά, σε δείγμα 28 παιδιών. Στα πλαίσια του μαθήματος της Νεοελληνικής Γλώσσας αξιοποίησε στη διδασκαλία της το λογισμικό «Μικροί Αναγνώστες» και κατέληξε στο συμπέρασμα ότι η συνδρομή των ΤΠΕ στο μάθημα της Νεοελληνικής Γλώσσας δύναται να ενισχύσει το ενδιαφέρον των μαθητών για σύνθεση λογοτεχνικών κειμένων στα πρότυπα δραστηριοτήτων δημιουργικής γραφής.

Ο Κόλλιας (2014) πραγματοποίησε κι αυτός έρευνα δράσης, 33^{ων} διδακτικών ωρών, σε 26 μαθητές δημοτικού σχολείου στο αντικείμενο της Νεοελληνικής Γλώσσας. Σε διάστημα δύο μηνών, διαπίστωσε τη θετική ανταπόκριση των μαθητών στη σύνθεση κειμένων, με έναυσμα τη δημιουργία σύγχρονου εκπαιδευτικού ψηφιακού προγράμματος, το οποίο, έχοντας παιγνιώδη στοιχεία, αποτέλεσε επαρκές δέλεαρ για τα παιδιά και βελτίωσε τις επιδόσεις τους στις επαναληπτικές δοκιμασίες, ενώ ταυτόχρονα καλλιεργήθηκε και το ομαδοσυνεργατικό πνεύμα τους.

Διδακτική παρέμβαση ερευνητών του Πανεπιστημίου Αιγαίου έλαβε χώρα τον Οκτώβριο του 2016 σε δημοτικό σχολείο της Ρόδου με την αξιοποίηση νέων τεχνολογιών και συγκεκριμένα μη επανδρωμένων ιπτάμενων οχημάτων (drones). Σε δείγμα 40 μαθητών της Ε' τάξης φάνηκε ότι δεν επέφερε σημαντικά οφέλη στη διδασκαλία της Νεοελληνικής Γλώσσας εν αντιθέσει του μαθήματος των Μαθηματικών. Σε αυτό τα αποτελέσματα ήταν αντιστρόφως ανάλογα, δηλαδή συγκριτικά με τους μαθητές που διδάσκονται με τον συμβατικό τρόπο τα Μαθηματικά, οι μαθητές της πειραματικής ομάδας πέτυχαν υψηλότερες βαθμολογίες και η επέκταση και εμπέδωση των γνώσεών τους υπήρξε μεγαλύτερη όταν έγινε χρήση των drones (Παπαδάκης, Φωκίδης, Κούρτη-Καζούλλη, & Δάρρα, 2017).

Έρευνα διάρκειας τριών μηνών, σε 369 μαθητές της έκτης Δημοτικού, έδειξε ότι η ενσωμάτωση των Wikis στη διδασκαλία των γλωσσικών μαθημάτων έχει συσχετιστεί με τον πολυδιάστατο κοινωνικό γραμματισμό, όπως η δημιουργικότητα, η καλλιέργεια της κρίσης, η ανάπτυξη επιχειρηματολογικών δεξιοτήτων και η ευχέρεια στη συνεργασία (Παπαδοπούλου, 2018).

Η έρευνα της Αλεξοπούλου (2018), με θέμα «Νέες Τεχνολογίες και Λογοτεχνία», αποτελεί μια μελέτη περίπτωσης με τίτλο *Διαδικτυακή Λέσχη Ανάγνωσης* σε 25 μαθητές της Β' τάξης δημόσιου Γυμνασίου της Αττικής που διήρκησε έξι εβδομάδες. Σκοπός της έρευνας ήταν να εξετάσει τον βαθμό στον οποίο μπορεί να λειτουργήσει εποικοδομητικά μια σχολική ηλεκτρονική λέσχη ανάγνωσης στα πλαίσια του ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος και να ενισχύσει ταυτόχρονα τη φιλιαναγνωσία ενσωματώνοντας τις ΤΠΕ στη διδακτική πράξη. Οι μαθητές δραστηριοποιήθηκαν και αλληλοεπίδρασαν μέσω ενός εκπαιδευτικού ιστολογίου (edublog) σχετικά με τις αναγνώσεις ενός συγκεκριμένου λογοτεχνικού έργου. Σε ποιοτικό επίπεδο φάνηκε ότι οι μαθητές περιηγούνταν στον διαδικτυακό χώρο, έβλεπαν αντιδράσεις και αναγνωστικές προτάσεις συμμαθητών τους, αντάλλασσαν απόψεις για τα κείμενα που διάβαζαν και ζητούσαν βοήθεια μεταξύ τους για την κατανόηση λέξεων ή κάποιων πτυχών της πλοκής. Ακόμη, υπήρξε μεγάλη ομοφωνία στις απόψεις τους διότι φάνηκε να αναγνωρίζουν δικές τους σκέψεις διατυπωμένες από άλλους, σε μια μη συνειδητή διαδικασία συνδιαμόρφωσης του νοήματος. Σε ποσοτικό επίπεδο παρατηρήθηκε υψηλή εμπλοκή και κινητοποίηση των μαθητών με το λογοτεχνικό κείμενο αφού οι καταχωρήσεις-αναρτήσεις τους στο ιστολόγιο είχαν μεγάλη έκταση, 136 αναρτήσεις από 17 περίπου σειρές η κάθε μια.

Μια αρκετά πρόσφατη έρευνα της Παπαδιαμαντοπούλου (2023) δοκιμάζει την ψηφιακή αφήγηση ως μέσο ενδυνάμωσης της συνήθειας της ανάγνωσης και τα οφέλη από την αξιοποίησή της στην εκπαιδευτική διαδικασία αποτυπώνονται σύμφωνα με τα δεδομένα που συλλέχθηκαν από την παρατήρηση της διδάσκουσας και τις απόψεις των μαθητών. Σε ένα τμήμα 22 μαθητών της Β' Γυμνασίου σε σχολείο αστικής περιοχής διερευνήθηκε το ενδεχόμενο η χρήση του ψηφιακού εργαλείου της ψηφιακής αφήγησης να αποτελεί μια ευκαιρία για την ενίσχυση της φιλιαναγνωσίας των μαθητών. Κύρια επιδίωξη της εργασίας

ήταν να ερευνηθεί αν η δημιουργική διαδικασία της παραγωγής μιας ψηφιακής αφήγησης κινητοποίησε τους μαθητές προς την ανάγνωση κειμένων σχετικά με τα στερεότυπα που αφορούν στο φύλο και τις ανισότητες που δημιουργούν κατά τη διδασκαλία του σύντομου αφηγήματος του Αντόν Τσέχωφ «Ένας αριθμός». Το σύνολο της τάξης παρακολούθησε με ζωηρό βλέμμα ενεργού συμμετοχής την ανάγνωση των λογοτεχνικών κειμένων που επέλεξε η εκπαιδευτικός και των λογοτεχνικών κειμένων που συνέλεξαν και παρουσίασαν οι μαθητές στο πλαίσιο των ομαδικών ερευνητικών τους εργασιών προετοιμαζόμενοι για το στάδιο της παραγωγής της δικής τους ψηφιακής ιστορίας. Επιπλέον ορισμένοι αμέτοχοι, συνήθως, μαθητές παρατηρήθηκε ότι δημιούργησαν και πολύ ενδιαφέρουσες ψηφιακές ιστορίες. Τα οφέλη από την αξιοποίηση της ψηφιακής αφήγησης χρησιμοποιήθηκαν ως δέλεαρ για να βιώσουν οι μαθητές μία θετική εμπειρία επαφής με την λογοτεχνία η οποία τους προδιαθέτει και για περαιτέρω ενασχόλησή τους με αυτή. Με την εμπειρία αυτή ενισχύθηκε η ανάγκη των μαθητών για επαφή με τη λογοτεχνία και συγκεκριμένα για ανάγνωση περισσότερων λογοτεχνικών κειμένων. Με την ερευνητική αυτή παρέμβαση κρίνεται ότι συλλέχθηκαν σημαντικά δεδομένα που απέδειξαν ότι στην προσπάθεια καλλιέργειας της φιλιαναγνωσίας από την εκπαίδευση δεν μπορεί να απουσιάζει η αρμονική σύνδεση των διαφόρων μορφών έκφρασης, του λόγου, του ήχου, της εικόνας και της κίνησης, όπως ακριβώς αξιοποιούνται από τις Τεχνολογίες της Πληροφορίας και της Επικοινωνίας.

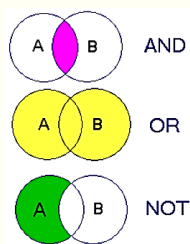
B' ΜΕΡΟΣ – Ερευνητικό πλαίσιο

Ενότητα 4η: Μεθοδολογία έρευνας

4.1 Ερευνητικός σχεδιασμός και ερευνητικά εργαλεία

Στην παρούσα ενότητα γίνεται περιγραφή της μεθοδολογίας που ακολουθήθηκε για την υλοποίηση της έρευνας, η οποία αποτελεί μια απόπειρα χαρτογράφησης των ιστοσελίδων που προάγουν το παιδικό βιβλίο στο διαδίκτυο. Η έρευνα σχεδιάστηκε και πραγματοποιήθηκε μέσα σε ένα έτος, και συγκεκριμένα από τον Ιούνιο του 2022 έως τον Ιούνιο του 2023. Στόχος του ερευνητικού σχεδιασμού είναι η διερεύνηση των τρόπων με τους οποίους οι ΤΠΕ μπορούν να αποτελέσουν έναν ουσιαστικό δίαυλο για τη διάδοση της παιδικής λογοτεχνίας, εστιάζοντας στο διαδίκτυο ως κατεξοχήν μέσο έκφρασης, ενημέρωσης και επικοινωνίας.

Όσον αφορά τα ερευνητικά εργαλεία, η έρευνα στηρίχθηκε στην ηλεκτρονική αναζήτηση κυρίως ελληνόγλωσσων ιστοσελίδων, σχετικών με την παιδική λογοτεχνία και το παιδικό βιβλίο, δίνοντας έμφαση στον σχεδιασμό και στο περιεχόμενό τους, μέσω των οποίων δύναται να αναπτυχθεί σταδιακά μια φιλιαναγνωστική στάση στα παιδιά αναγνώστες. Συγκεκριμένα, αξιοποιήθηκε η μηχανή αναζήτησης *Google* και οι τεχνικές αναζήτησης στηρίχθηκαν στους τελεστές *Boole (AND-OR-NOT)*, οι οποίοι βοηθούν τον ερευνητή να επεκτείνει ή να περιορίσει τα αποτελέσματα της έρευνάς του. Σύμφωνα με τους *Boolean operators*, οι κύριοι λογικοί τελεστές είναι οι *and*, *or*, *not*. Στην παρούσα έρευνα, όμως, αξιοποιήθηκαν οι *and* και *or*, επειδή με τον τελεστή *not* επιτρέπονται, κατά την αναζήτηση, τα αποτελέσματα που περιέχουν την πρώτη λέξη και αποκλείονται εκείνα που περιέχουν ταυτόχρονα και τις δύο λέξεις. Έτσι, λοιπόν, όταν θέλαμε να περιορίσουμε τα αποτελέσματα της έρευνας και να συνδέσουμε δύο ή περισσότερες λέξεις τις οποίες δεν ψάχναμε μεμονωμένα αλλά ως σύνολο, χρησιμοποιούσαμε τον τελεστή *and*. Για παράδειγμα: *παιδικό βιβλίο και διαδίκτυο, εθνικοί οργανισμοί και βιβλίο, εκπαιδευτικό ιστολόγιο και δημιουργική γραφή*. Οι αναζητήσεις αυτές επιτρέπουν ως αποτελέσματα ό,τι περιλαμβάνει και τις δύο λέξεις-κλειδιά ή φράσεις. Όταν, όμως, θέλαμε να διευρύνουμε τα αποτελέσματα της έρευνάς μας χρησιμοποιούσαμε τον τελεστή *or*. Για παράδειγμα: *ΤΠΕ ή παιδική λογοτεχνία, εκδοτικοί οίκοι ή παιδικό βιβλίο, ηλεκτρονικά περιοδικά ή λογοτεχνία, φιλιαναγνωσία ή παιδική ηλικία*. Οι αναζητήσεις αυτές επιτρέπουν ως αποτελέσματα ό,τι περιλαμβάνει τη λέξη/φράση πριν το *ή*, ό,τι περιλαμβάνει τη λέξη/φράση μετά το *ή*, και ό,τι περιλαμβάνει και τις δύο λέξεις/φράσεις ταυτόχρονα. Επιπλέον, όταν επιθυμούσαμε να έχουμε πιο συγκεκριμένα αποτελέσματα χρησιμοποιούσαμε φράσεις αντί για λέξεις-κλειδιά στη μηχανή αναζήτησης όπως: *προώθηση του παιδικού βιβλίου και η μορφή του στο διαδίκτυο, διάδοση της παιδικής λογοτεχνίας ή χρήση των ΤΠΕ*.

AND παιδικό βιβλίο **και** διαδικτυο, προώθηση του παιδικού βιβλίου **και** η μορφή του στο διαδικτυο

OR ΤΠΕ **ή** παιδική λογοτεχνία, η διάδοση της παιδικής λογοτεχνίας **ή** χρήση των ΤΠΕ

NOT

Οι περιορισμοί της έρευνας είναι τρεις και οφείλονται στον τρόπο οργάνωσης και λειτουργίας του διαδικτύου: ο διαρκώς μεταβαλλόμενος χαρακτήρας του διαδικτύου, το αχανές πλήθος των ιστοσελίδων και η αμφίβολη ποιότητα των παρεχόμενων πληροφοριών. Η μέθοδος της έρευνας που εφαρμόστηκε για τη συλλογή και την ανάλυση των δεδομένων είναι μεικτή, συνδυάζοντας στοιχεία ποιοτικά και ποσοτικά.

4.2 Ερευνητικά ερωτήματα

Ο γενικός σκοπός που αναφέρθηκε, σχετικά με τον τρόπο που παρουσιάζεται και διαδίδεται το παιδικό βιβλίο στο διαδικτυο, αντιστοιχίζεται σε μια σειρά ερωτημάτων που σκιαγραφούν τις περιοχές διερεύνησης της συγκεκριμένης εργασίας και θέτουν στο κέντρο της το θέμα που εξετάζεται. Τα ερευνητικά αυτά ερωτήματα αποτελούν, στην ουσία, τους επιμέρους στόχους της έρευνας, τα οποία αναμένεται να απαντηθούν μέσω της έρευνας σε διαδικτυακές, σχετικές με το θέμα, πηγές και είναι τα ακόλουθα:

- Ποιες είναι οι βασικότερες κατηγορίες ιστοσελίδων που προάγουν το παιδικό βιβλίο στο διαδικτυο;
- Ποιοι είναι οι φορείς/δημιουργοί των ιστοσελίδων αυτών;
- Με ποιους τρόπους συμβάλλουν οι ΤΠΕ στην προώθηση της παιδικής λογοτεχνίας;

4.3 Ερευνητικό δείγμα

Το δείγμα της έρευνας αφορά τον αριθμό των ιστοσελίδων που χρησιμοποιήθηκαν κατά την ερευνητική διαδικασία. Ακολουθώντας τον παραπάνω ερευνητικό σχεδιασμό και τα ερευνητικά εργαλεία, στις αναζητήσεις μας προέκυπταν από δεκάδες έως και εκατοντάδες χιλιάδες ιστοσελίδες από τις οποίες αναλύθηκαν στην έρευνα, κατά προσέγγιση, οι πρώτες πεντακόσιες (500). Από τις ιστοσελίδες αυτές εξαγάγαμε ορισμένα κοινά χαρακτηριστικά τα οποία μας οδήγησαν στη διαμόρφωση συγκεκριμένων κατηγοριών. Αφού έγινε η χαρτογράφηση των ιστοσελίδων αυτών επιλέχθηκαν τα πιο χαρακτηριστικά δείγματα ανά κατηγορία για να παρουσιαστούν λεπτομερώς. Συνολικά στην εργασία αποτυπώνονται εκατόν δέκα έξι (116) ιστοσελίδες. Τα δείγματα σε αυτές, διαφέρουν ως προς τον αριθμό. Σε κάποιες κατηγορίες, δηλαδή, εντοπίστηκαν και μελετήθηκαν πολύ περισσότερες σε σχέση με άλλες. Η μεγαλύτερη κατηγορία, για παράδειγμα, εμπεριέχει σαράντα δύο (42) δείγματα, ενώ η μικρότερη τέσσερα (4). Οι κατηγορίες είναι οκτώ (8) και παρουσιάζονται στη συνέχεια πρώτα επιγραμματικά, ενώ στην παρουσίαση αποτελεσμάτων γίνεται ο αναλυτικός σχολιασμός τους.

4.4 Ερευνητική διαδικασία

Στο μέρος αυτό παρουσιάζονται επιγραμματικά οι κατηγορίες των ιστοσελίδων που προέκυψαν κατά την ερευνητική διαδικασία, με την σειρά κατάταξης να είναι τυχαία, και σκιαγραφείται σύντομα το προφίλ της κάθε μιας.

Κατηγορίες ιστοσελίδων
1. Ιστοσελίδες συγγραφέων και εικονογράφων παιδικής λογοτεχνίας
2. Ιστοσελίδες εκδοτικών οίκων
3. Ιστοσελίδες ψηφιακών βιβλιοθηκών
4. Ιστοσελίδες εθνικών οργανισμών
5. Σχολικές/μαθητικές ιστοσελίδες
6. Ιστοσελίδες ακαδημαϊκών ηλεκτρονικών περιοδικών
7. Ιστοσελίδες λογοτεχνικών ηλεκτρονικών περιοδικών
8. Ιστότοποι με στόχευση την προαγωγή της φιλαναγνωσίας στην παιδική ηλικία

Οι κατηγορίες αυτές δημιουργήθηκαν με βάση τρία κριτήρια: τον δημιουργό/ιδιοκτήτη, το περιεχόμενο και τον σχεδιασμό των ιστοσελίδων.

Ως πρώτη κατηγορία δημιουργήθηκε αυτή των *ιστοσελίδων συγγραφέων και εικονογράφων παιδικής λογοτεχνίας* οι οποίες έχουν δημιουργηθεί από τους ίδιους, έχουν αρκετά προσωπικό χαρακτήρα, περιέχουν βιογραφικά στοιχεία, περιλαμβάνουν όλα τα έργα των συγγραφέων ή των εικονογράφων ανά κατηγορία, με τίτλους, περιλήψεις ή ακόμη και κριτικές, και παρέχουν τη δυνατότητα άμεσης επικοινωνίας με τον ίδιο τον δημιουργό. Η δεύτερη κατηγορία αφορά τις *ιστοσελίδες εκδοτικών οίκων* οι οποίες έχουν ενημερωτικό, διαφημιστικό και εμπορικό, κυρίως, χαρακτήρα και για τον λόγο αυτό υπάρχουν σε αυτές προτάσεις βιβλίων, προσφορές, ηλεκτρονική αγορά και σημεία πώλησης. Η πλειονότητα αυτών εκδίδει και παιδικά βιβλία και βιβλία ενηλίκων, αλλά ορισμένοι οίκοι εκδίδουν μόνο παιδικά βιβλία. Στην τρίτη κατηγορία βρίσκονται οι *ιστοσελίδες ψηφιακών βιβλιοθηκών*, στις περισσότερες από τις οποίες ο επισκέπτης έχει τη δυνατότητα είτε να διαβάσει διαδικτυακά ένα ολόκληρο βιβλίο, είτε να το κατεβάσει από το διαδίκτυο είτε, σε ορισμένες περιπτώσεις, ακόμη και να το ακούσει σε ηχητική μορφή. Η τέταρτη περιλαμβάνει τις *ιστοσελίδες εθνικών οργανισμών* και αποτελεί την μικρότερη σε αριθμό δειγμάτων κατηγορία που προέκυψε κατά την έρευνα. Σε αυτές τις ιστοσελίδες ενυπάρχουν σύνδεσμοι για την παιδική λογοτεχνία, την εφηβική λογοτεχνία, την λογοτεχνία ενηλίκων, ημερίδες και φιλαναγνωστικές δράσεις των οργανισμών, και διαφορετικές μεταξύ τους υπηρεσίες ανάλογα με τον σκοπό δημιουργίας της κάθε ιστοσελίδας.

Πέμπτες, στη σειρά, τοποθετούνται οι *σχολικές/μαθητικές ιστοσελίδες* των οποίων το περιεχόμενο αποτελείται από δημιουργίες των ίδιων των μαθητών μέσα στις τάξεις, από προτάσεις εκπαιδευτικών για δράσεις φιλαναγνωσίας και δημιουργικής γραφής. Τις

δικτυακές αυτές σελίδες διαχειρίζονται είτε διευθυντές σχολείων είτε εκπαιδευτικοί σε συνεργασία με τους μαθητές τους. Η έκτη κατηγορία αφορά τις *ιστοσελίδες ακαδημαϊκών ηλεκτρονικών περιοδικών*. Σε αυτές παρέχονται με δωρεάν πρόσβαση τεύχη ακαδημαϊκών επιστημονικών περιοδικών γύρω από την ελληνική λογοτεχνία και τον πολιτισμό αλλά και γενικότερα την εκπαίδευση. Στην επόμενη θέση, η έβδομη κατηγορία, είναι αυτή των *ιστοσελίδων λογοτεχνικών ηλεκτρονικών περιοδικών*. Το περιεχόμενο των ιστοσελίδων αυτών απευθύνεται, κυρίως, σε ενήλικο κοινό, αλλά βρίσκει κανείς και κριτικές παιδικών βιβλίων, βιβλιοπαρουσιάσεις, συνεντεύξεις και αφιερώματα σε παιδικούς λογοτέχνες. Η τελευταία κατηγορία αφορά τους *ιστότοπους με στόχευση την προαγωγή της φιλαναγνωσίας στην παιδική ηλικία*. Ιστοσελίδες, δηλαδή, κατάλληλες για παιδιά-επισκέπτες που στοχεύουν στην καλλιέργεια φιλαναγνωστικής στάσης για τους μικρούς περιηγητές τους.

Ενότητα 5^η: Παρουσίαση αποτελεσμάτων

Στην ενότητα αυτή παρουσιάζονται αναλυτικά τα ερευνητικά αποτελέσματα. Αρχικά, αναλύεται η διαδικασία χαρτογράφησης των ιστοσελίδων που προάγουν το παιδικό βιβλίο στο διαδίκτυο, ώστε να γίνουν ξεκάθαρα και τα κριτήρια κατηγοριοποίησης των ιστοσελίδων. Έπειτα, παρουσιάζονται οι οκτώ κατηγορίες των ιστοσελίδων που προέκυψαν κατά την έρευνα και αναφέρονται τα ποσοτικά χαρακτηριστικά της. Ακολουθεί η παρουσίαση των ποιοτικών χαρακτηριστικών τη έρευνας με την αναφορά όλων των ιστοσελίδων που αξιοποιήθηκαν στην κάθε κατηγορία ξεχωριστά. Παράλληλα, γίνεται περιγραφή του περιεχομένου των περισσότερων εξ αυτών, ενώ σε μερικές ιστοσελίδες για τις οποίες παραλείπεται ο σχολιασμός αυτό συμβαίνει διότι επαναλαμβάνονται πανομοιότυπα χαρακτηριστικά στο περιεχόμενό τους.

Όπως ήδη έχει αναφερθεί στον ερευνητικό σχεδιασμό και στα ερευνητικά εργαλεία, η διαδικασία που ακολουθήθηκε για την χαρτογράφηση των ιστοσελίδων που προάγουν το παιδικό βιβλίο στο διαδίκτυο στηρίχθηκε στην αναζήτηση δικτυακών τόπων στη μηχανή αναζήτησης *Google*. Σε αυτήν αναζητούνταν ιστότοποι με συγκεκριμένη τεχνική η οποία βασίστηκε στους *τελεστές Boole (AND-OR)*.

Με γνώμονα παραπάνω τις τεχνικές αυτές αναζήτησης προέκυπταν από δεκάδες έως και εκατοντάδες χιλιάδες αποτελέσματα που, όπως είναι φυσικό, θα ήταν αδύνατο να ερευνηθούν όλα. Για τον λόγο αυτό, επισκεφθήκαμε τις πρώτες 500 ιστοσελίδες συνολικά, για όλες τις αναζητήσεις. Αφού εστίασαμε σε αυτόν τον αριθμό των ιστοσελίδων, παρατηρήσαμε ορισμένα κοινά χαρακτηριστικά που αφορούσαν τον δημιουργό/ιδιοκτήτη, το περιεχόμενο, και τον σχεδιασμό τους, και αποφασίστηκε να διαμορφωθούν οι κατηγορίες με βάση αυτά τα τρία κριτήρια. Ιστοσελίδες οι οποίες παρουσίαζαν πανομοιότυπα στοιχεία βάσει αυτών, ομαδοποιούνταν και διαμόρφωναν σταδιακά μια αυτόνομη κατηγορία. Κατά τη διαδικασία αυτή της χαρτογράφησης των ιστοτόπων ο αριθμός και οι ονομασίες των κατηγοριών μετατράπηκαν πολλές φορές μέχρι να καταλήξουμε στα εξής αποτελέσματα/στην εξής κατηγοριοποίηση:

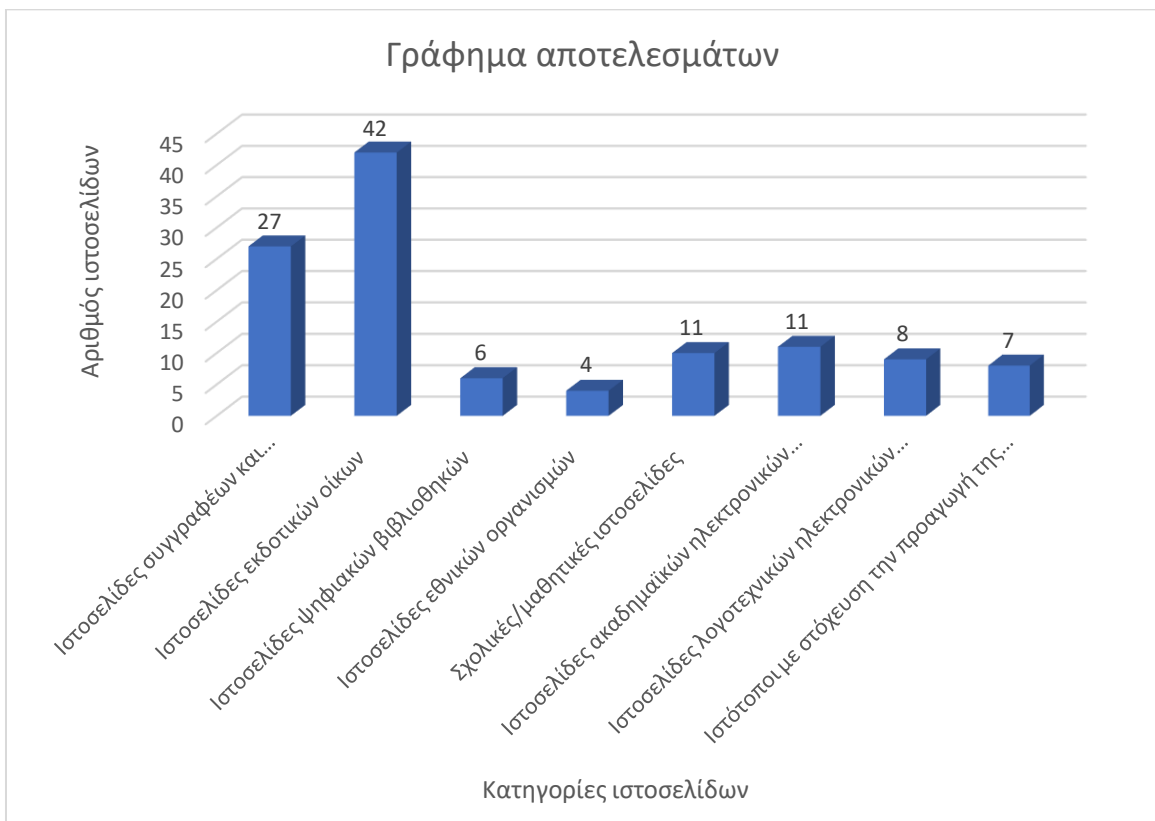
1. Ιστοσελίδες συγγραφέων και εικονογράφων παιδικής λογοτεχνίας
2. Ιστοσελίδες εκδοτικών οίκων
3. Ιστοσελίδες ψηφιακών βιβλιοθηκών
4. Ιστοσελίδες εθνικών οργανισμών
5. Σχολικές/μαθητικές ιστοσελίδες
6. Ιστοσελίδες ακαδημαϊκών ηλεκτρονικών περιοδικών
7. Ιστοσελίδες λογοτεχνικών ηλεκτρονικών περιοδικών
8. Ιστότοποι με στόχευση την προαγωγή της φιλαναγνωσίας στην παιδική ηλικία

Ο αριθμός των ιστοσελίδων που εμπεριέχονται σε κάθε κατηγορία ποικίλει ανάλογα με τη θεματική της καθεμίας. Το πιο χαρακτηριστικό παράδειγμα για σύγκριση είναι αυτό των ιστοσελίδων των εθνικών οργανισμών και των εκδοτικών οίκων. Είναι, μάλιστα, από την μια η κατηγορία με τις λιγότερες ιστοσελίδες και από την άλλη η κατηγορία με τις περισσότερες που υπάρχουν στην έρευνα.

Συνολικά, μελετήθηκαν, κατά προσέγγιση, 500 ιστοσελίδες, όπως προαναφέρθηκε, αλλά επιλέχθηκαν ως αντιπροσωπευτικά παραδείγματα οι εκατόν δέκα έξι ιστοσελίδες (116). Έτσι, τα ποσοτικά χαρακτηριστικά της έρευνας που προκύπτουν είναι τα ακόλουθα και παρουσιάζονται και σε γράφημα ράβδων παρακάτω:

1. Ιστοσελίδες συγγραφέων και εικονογράφων παιδικής λογοτεχνίας → 27
2. Ιστοσελίδες εκδοτικών οίκων → 42
3. Ιστοσελίδες ψηφιακών βιβλιοθηκών → 6
4. Ιστοσελίδες εθνικών οργανισμών → 4
5. Σχολικές/μαθητικές ιστοσελίδες → 11
6. Ιστοσελίδες ακαδημαϊκών ηλεκτρονικών περιοδικών → 11
7. Ιστοσελίδες λογοτεχνικών ηλεκτρονικών περιοδικών → 8
8. Ιστότοποι με στόχευση την προαγωγή της φιλαναγνωσίας στην παιδική ηλικία → 7

Σύνολο: 116

Στο σημείο αυτό σχολιάζονται τα ποιοτικά χαρακτηριστικά της έρευνας, τα οποία προκύπτουν από την παραπάνω ομαδοποίηση. Αυτές, παρουσιάζονται όλες παρακάτω με μια σύντομη περιγραφή για την καθεμία, ενώ σε ορισμένες ο σχολιασμός απουσιάζει λόγω ομοιοτυπίας.

1. Ιστοσελίδες συγγραφέων και εικονογράφων παιδικής λογοτεχνίας

Οι ιστοσελίδες συγγραφέων και εικονογράφων, σε σύγκριση με τις υπόλοιπες κατηγορίες, έχουν πιο προσωπικό χαρακτήρα αφού είναι δημιούργημα των ίδιων των καλλιτεχνών, είναι ένας προσωπικός διαδικτυακός τόπος που σκιαγραφεί το είδος της τέχνης του καθενός. Σε αυτές τις ιστοσελίδες είναι σίγουρο ότι θα συναντήσει κανείς βιογραφικά στοιχεία, φωτογραφίες από προσωπικές στιγμές των δημιουργών, αν όχι όλα, τα περισσότερα από τα έργα του, συνοδευόμενα από τίτλους, περιλήψεις ή ακόμη και κριτικές, βραβεία και διακρίσεις σε διαγωνισμούς, και όχι μόνο. Το ειδοποιό στοιχείο της κατηγορίας αυτής είναι ότι στις ιστοσελίδες της ο επισκέπτης μπορεί να βρει τρόπους ώστε να επικοινωνήσει άμεσα με τον δημιουργό συγγραφέα ή εικονογράφο. Το διαδικτυακό τους περιβάλλον είναι κατάλληλο και για παιδιά και για ενήλικες.

Ενδεικτικά παραδείγματα ιστοσελίδων συγγραφέων

1. *Άλκη Ζέη*: <https://www.alkizei.com/> → Είναι πάντα δημιούργημα του ίδιου του συγγραφέα η ιστοσελίδα; Για παράδειγμα η συγκεκριμένη ιστοσελίδα έχει δημιουργηθεί από τις εκδόσεις Μεταίχμιο προς τιμήν της συγγραφέως Άλκης Ζέη αλλά διαφέρει κατά κόρον από τον τύπο ιστοσελίδων εκδοτικών οίκων. Περιέχει βιογραφικά στοιχεία, βραβεία και διακρίσεις, προσωπικές φωτογραφίες από οικογενειακές στιγμές και βραβεύσεις, όλα τα λογοτεχνικά έργα ανά κατηγορίες με τίτλους· πατώντας πάνω στο καθένα μπορεί κάποιος να δει περιλήψεις αλλά και κριτικές, όχι όμως τιμή πώλησης.
2. *Αντώνης Παπαθεοδούλου* → <https://www.antonispapatheodoulou.com/el>
3. *Βασίλης Παπαθεοδώρου*: <https://vassilispapatheodorou.com/> → Λογοτεχνικά Βιβλία για Έφηβους, Νέους και Παιδιά. Περιέχει βιογραφικά στοιχεία, επαίνους/βραβεία, συνεντεύξεις, άρθρα, όλα τα είδη και βιβλία του συγγραφέα.
4. *Βούλα Μάστορη*: <http://voulamastori-paidika-vivlia.blogspot.com/> → συγγραφέας παιδικών και εφηβικών βιβλίων, περιλαμβάνεται εργογραφία (θέατρο, ποίηση, μυθιστορήματα, αλλά πολύ περισσότερα παραμύθια και διηγήματα), βιογραφικό, κριτικές για την ίδια, συνεντεύξεις, αναρτήσεις με φωτογραφικό, κι όχι μόνο, υλικό από επισκέψεις της σε σχολεία και βιβλιοθήκες, και από εκδηλώσεις όπως εργαστήρια δημιουργικής γραφής, παρουσιάσεις βιβλίων κ.ά.
5. *Γιώργος Κατσέλης*: <http://georgekatselis.blogspot.com/> → εργογραφία ανά ηλικιακή κατηγορία, περιλήψεις βιβλίων, κριτικές και συνεντεύξεις για τα βιβλία του, προτείνονται δράσεις φιλαναγνωσίας για εκπαιδευτικούς, θεατρικές διασκευές, πληροφορίες για παραγγελίες, προσωπικές φωτογραφίες.
6. *Ειρήνη Καμαράτου-Γιαλλούση* → <https://kamaratou-giallousi.gr/>
7. *Έλενα Αρτζανίδου*: <http://ardjanidou.psichogios.gr/> → δράσεις φιλαναγνωσίας με τα βιβλία της συγγραφέως, όλα τα έργα της, βιογραφικά στοιχεία.
8. *Κάρμεν Ρουγγέρη* → <https://www.karmenrouggeri.gr/>
9. *Κατερίνα Μουρίκη* → <https://www.katerinamouriki.gr/>
10. *Λιάνα Δενεζάκη* → <https://www.denezaki.gr/>

11. Λιλί Λαμπρέλη → <https://lilylambrelli.gr/>
12. Λότη Πέτροβιτς – Ανδρουτσοπούλου → <http://lotypetrovits.blogspot.com/>
13. Μάνος Κοντολέων: <http://www.kontoleon.gr/category.php?id=2&lang=gr> → βιογραφία, όλα του τα βιβλία για παιδιά, κριτικές για τον ίδιο, συνεντεύξεις, κατηγορία βιβλίων που είναι διαθέσιμα στο διαδίκτυο, τρόπους επικοινωνίας με τον ίδιο τον συγγραφέα.
14. Μαρία Ρουσάκη → <http://mariasbooks.blogspot.com/>
15. Νικόλ Άννα Μανιάτη → <http://nicolannamaniati.blogspot.com/>
16. Σοφία Μαντουβάλου → <http://www.sophiamadouvalou.gr/>
17. Στέλιος Πελασγός: <http://www.storytelling.gr/el/> → κοινοποιεί τα έργα του ως παιδαγωγός, ιστορητής, συγγραφέας, και παραμυθάς, στιγμιότυπα από παραστάσεις τους.

Ενδεικτικά παραδείγματα ιστοσελίδων εικονογράφων

18. Αγγελική Μπόζου → <https://www.aggelikibozou.com/>
19. Αιμιλία Κονταίου → <http://aimiliakontaiou.blogspot.com/>
20. Βαγγέλης Παυλίδης → https://www.pavlidiscartoons.com/illustrations_gr.php
21. Εφη Λαδά → <https://www.effielada.com/>
22. Τρις Σαμαρτζή → <https://www.irissamartzi.com/>
23. Ιφιγένεια Καμπέρη → <https://ifiyeniakamperi.com/>
24. Kanellos Cob → <http://kanelloscob.com/>
25. Πέτρος Χριστούλιας → <https://www.christoulias.com/>
26. Φίλιπος Φωτιάδης → <http://www.philphot.gr/art/>
27. Φραντσέσκα Κοζάντι → <http://www.francescacosanti.com/>

2. Ιστοσελίδες εκδοτικών οίκων

Οι ιστοσελίδες εκδοτικών οίκων έχουν περισσότερο ενημερωτικό, διαφημιστικό και εμπορικό χαρακτήρα. Αφού τα κίνητρά τους είναι οικονομικά, τα βιβλία που προωθούνται μέσα από τις σελίδες τους είναι και αυτά που έχουν τη μεγαλύτερη ζήτηση, χωρίς πολλές φορές να δίνεται προσοχή στην ποιότητα και το περιεχόμενό τους. Πάντως, αναφορικά με τα παιδικά βιβλία που προωθούνται στις ιστοσελίδες των εκδοτικών οίκων, αυτά είναι κατά την πλειονότητά τους αξιόλογα και κατάλληλα για την παιδική ηλικία. Επιπλέον, στους δικτυακούς αυτούς τόπους υπάρχουν προτάσεις βιβλίων, προσφορές, ηλεκτρονική αγορά και σημεία πώλησης. Οι περισσότεροι εκδοτικοί οίκοι εκδίδουν μεγάλη γκάμα βιβλίων για όλες τις ηλικίες, και παιδικά βιβλία, δηλαδή, και βιβλία ενηλίκων. Υπάρχουν, όμως, μερικοί οι οποίοι εκδίδουν μόνο παιδικό βιβλίο. Όπως φαίνεται και παραπάνω, στην αναλυτική παρουσίασή τους, οι εκδοτικοί οίκοι που εκδίδουν και παιδικό βιβλίο, με τα δεδομένα της παρούσας έρευνας, είναι τριάντα ένας (31), ενώ αυτοί που εκδίδουν μόνο παιδικό βιβλίο

είναι έντεκα (11). Το διαδικτυακό περιβάλλον των πρώτων απευθύνεται κυρίως σε ενήλικες, ενώ το διαδικτυακό περιβάλλον των δεύτερων είναι κατάλληλο και για παιδιά.

Αυτές που περιλαμβάνουν και παιδικά βιβλία

1. *24 γράμματα*: <https://24grammata.com/> → 33 κατηγορίες βιβλίων
2. *Red n' Noir*: <https://rednoir.gr/> → περιέχει και ηλεκτρονικό περιοδικό, κυρίως αστυνομική λογοτεχνία, κόμικς και πολιτική ιστορία
3. *Ανάτυπο*: <https://anatypo.gr/> → Λογοτεχνία, Παιδική Λογοτεχνία, ποίηση, θέατρο, δυνατότητα δημιουργίας βιβλίου
4. *Γκοβόστης*: <https://www.govostis.gr/index.php> → ο πρώτος προοδευτικός εκδοτικός οίκος στην Ελλάδα, κατηγορίες περιοδικά, συγγραφείς, ενδιαφέρον υλικό: <https://www.govostis.gr/menu/57/themata-logotexnias.html> περιοδικό «Θέματα Λογοτεχνίας»
5. *Θράκα*: <http://www.thraca.gr/> → άρθρα-επικαιρότητα, ποίηση/διήγημα, μεταφράσεις, παρεμβάσεις, δοκίμια, παρουσιάσεις, κριτικές
6. *Ars Poetica*: <http://logocafe.blogspot.com/> → Λογοτεχνικό Καφενείο: Ηλεκτρονικό Περιοδικό για τη λογοτεχνία, την ποίηση, τη μουσική, τον κινηματογράφο, την τέχνη.
7. *Καστανιώτης*: <https://www.kastaniotis.com/> → άρθρα, συνεντεύξεις, εκδηλώσεις, εργοβιογραφίες, προτάσεις
8. *Συμπαντικές διαδρομές*: <http://universe-pathways.blogspot.com/> → περιέχει περιοδικό, δυνατότητα αυτοέκδοσης, λογοτεχνικές λέσχες
9. *Πατάκης*: <https://www.patakis.gr/> → e-books, περιοδικά, εκδηλώσεις, online βιβλιοπωλείο – κατάλογος, ευρετήριο, συνεντεύξεις
10. *Άγκυρα*: <https://e-agyra.gr/> → παιδικά-νεανικά βιβλία, ενηλίκων, προσφορές, συγγραφείς, πολυχώρος, δράσεις στα σχολεία
11. *Μίνωας*: <https://minoas.gr/news/> → κατηγορίες, νέα-ειδήσεις, εκδηλώσεις, συγγραφείς, best seller, προσφορές
12. *Παπαδόπουλος*: <https://www.epbooks.gr/> → Συγγραφείς και εικονογράφοι, κατάλογος εκπαιδευτικών βιβλίων, ιδέες για εκπαιδευτικούς (φιλιαναγνωσία, εποχικές δραστηριότητες, εκπαιδευτικές βαλίτσες, θεματολογία-ευέλικτη ζώνη), ειδική φόρμα εγγραφής για εκπαιδευτικούς με ενημερώσεις και εκπτώσεις.
13. *Διάπλαση*: <https://www.diaplasibooks.gr/> → Μεγάλη ποικιλία σε βιβλία για παιδιά σε σύγκριση με την εφηβική και την ενήλικη λογοτεχνία, art shop, παιχνίδια
14. *Καλειδοσκόπιο*: <https://kaleidoscope.gr/el/> → Εκδοτικός οίκος του οποίου το μεγαλύτερο ποσοστό των εκδόσεων αφορά τα παιδικά βιβλία. Περιέχει βίντεο με συνεντεύξεις συγγραφέων και εικονογράφων που μιλούν για τη δουλειά τους. Ως εκδόσεις προσεγγίζουν θέματα ιστορίας, επιστήμης, περιβάλλοντος, τέχνης και πολιτισμού αλλά ξεχωρίζουν για τα παιδικά εικονογραφημένα τους βιβλία, τα περισσότερα από τα οποία είναι βραβευμένα. Σχεδιάζουν βιβλία, εκπαιδευτικά πακέτα-μουσειοσκευές και εκπαιδευτικά προγράμματα.

15. *Μεταίχμιο*: <https://www.metaixmio.gr/el> → Ένας πολυσυλλεκτικός εκδοτικός οίκος με ευρύ φάσμα βιβλίων για κάθε ηλικία. Η βιβλιοπαραγωγή του ξεπερνά τα 300 βιβλία ετησίως. Η παρουσία του στο διαδίκτυο είναι έντονη, επιδιώκει μια όσο γίνεται αμεσότερη επαφή με το αναγνωστικό κοινό του και για τον λόγο αυτό διατηρεί ενεργά πολλά μέσα κοινωνικής δικτύωσης όπως Instagram, Facebook, TikTok, Twitter, YouTube, LinkedIn.
16. *Κέδρος*: <https://www.kedros.gr/> → Το ενδιαφέρον στην ιστοσελίδα αυτή είναι ότι τα παιδικά βιβλία χωρίζονται και με κριτήριο την ηλικία αλλά υπάρχουν και κατηγορίες παιδικών βιβλίων ανά θέμα και μάλιστα σύγχρονα κοινωνικά θέματα και θέματα με μεγάλη ευαισθησία: ασθένεια, άτομα με αναπηρία, αυτισμός, διαζύγιο και νέα οικογένεια, νευρική ανορεξία, εκφοβισμός, θάνατος, ξενοφοβία-προσφυγιά κ.ά.
17. *Σαββάλας*: <https://www.savalas.gr/el> → κυρίως εκπαιδευτικά και σχολικά βιβλία
18. *Εν πλω*: <https://enploeditons.gr/> → βιβλία κυρίως θρησκευτικού περιεχομένου, χριστιανικά βιβλία
19. *Άθως*: <https://www.athospublications.gr/> → χριστιανικά βιβλία
20. *Υδροπλάνο*: <https://ydroplanobooks.gr/>
21. *Ψυχογιός*: <https://www.psichogios.gr/el/>
22. *Ίκαρος*: <https://ikarosbooks.gr/>
23. *Ιανός*: <https://www.ianos.gr/>
24. *Διόπτρα*: <https://www.dioptra.gr/el/>
25. *Καλέντης*: <https://kalendis.gr/>
26. *Κλειδάριθμος*: <https://www.klidarithmos.gr/>
27. *Σιδέρης*: <https://www.siderisbooks.gr/>
28. *Λιβάνης*: <https://www.livanis.gr/>
29. *Ποταμός*: <http://www.potamos.com.gr/>
30. *Αρμός*: <https://armosbooks.gr/>
31. *Μέλισσα*: <https://www.melissabooks.com/>

Αυτές που περιλαμβάνουν μόνο παιδικά βιβλία

32. *Μικρή Σελήνη*: <https://mikriselini.gr/> → συγγραφείς-εικονογράφοι, εικονογραφημένα, board books, βιβλία γνώσεων, Blog
33. *Κόκκινο*: <https://ekdoseis-kokkino.gr/> → συγγραφείς (όχι εικονογράφοι), κατηγορίες ανά ηλικία και μέγεθος βιβλίου
34. *Μάρτης*: <https://www.martis.gr/> → συγγραφείς-εικονογράφοι, κατηγορίες ανά ηλικία, σειρές βιβλίων, blog, summer camp, σεμινάρια, συνεντεύξεις
35. *Καρυδάκη*: <https://www.karydaki.gr/> → παιχνίδια, σχολικά, δημιουργική απασχόληση, εκθέσεις, διακρίσεις, κοινωνική προσφορά

36. Συμμετρία: <https://www.simmetria.gr/> → πέρα από παιδικά βιβλία εκδίδει και πανεπιστημιακά συγγράμματα
37. Susaeta : <https://www.susaeta.gr/menu/61/etaireia.html>
38. Φώσφορος: <https://phosphorusbooks.gr/>
39. Πυραμίδα: <https://www.pyramida.com.gr/>
40. Δεσύλλας: <https://desyllas.gr/>
41. Κίτρινο πατίνι: <https://www.kitrinopatini.gr/>
42. Στρατίκης: <https://www.stratikis.gr/>

3. Ιστοσελίδες ψηφιακών βιβλιοθηκών

Οι ιστοσελίδες ψηφιακών βιβλιοθηκών, παρόλο που συνήθως δεν αποτελούν δημιούργημα κάποιου εθνικού ή δημόσιου φορέα, αλλά ιδιωτών, δεν έχουν κερδοσκοπικό χαρακτήρα. Φαίνεται ότι αποσκοπούν στην ελεύθερη και νόμιμη διανομή ψηφιακών βιβλίων στον παγκόσμιο ιστό. Δεν αποτελούν δημιούργημα ψηφιακών εκδοτικών οίκων αλλά ελεύθερη ψηφιακή βιβλιοθήκη στην οποία ο επισκέπτης μπορεί να ξεφυλλίσει και να διαβάσει βιβλία τα οποία μπορεί, μάλιστα, και να κατεβάσει ή ακόμη και να τα αναγνώσει ακουστικά εφόσον έχουν ψηφιοποιηθεί σε ηχητική μορφή. Το διαδικτυακό τους περιβάλλον κρίνεται κατάλληλο και για ενήλικες και για άτομα της παιδικής ηλικίας, αλλά για τα παιδιά ο τρόπος με τον οποίο είναι διαμορφωμένο δεν είναι ιδιαίτερα ελκυστικός.

1. Σχολική βιβλιοθήκη → <http://www.sxolikivivliothiki.gr/books/literature> μια ψηφιακή βιβλιοθήκη για το παιδικό βιβλίο από τις εκδόσεις Πατάκη, με συμβουλές για την οργάνωση σχολικής βιβλιοθήκης, στην οποία, όμως, δεν μπορείς να διαβάσεις online βιβλία.
2. Ψηφιακή βιβλιοθήκη του Σπουδαστηρίου Νέου Ελληνισμού → <http://www.snhell.gr/kids/categories.asp> περιέχει παιδικό ανθολόγιο στο οποίο υπάρχει πληθώρα ποιημάτων, διηγημάτων, μύθων κ.ά. Η αρχική ταξινόμηση είναι ανά κατηγορία. Κάτω από τον τίτλο του κάθε κειμένου δηλώνεται η προέλευσή του. Επίσης περιέχει και ανθολόγιο κειμένων από την Νέα Ελληνική Λογοτεχνία, Ανθολόγιο Αναγνώσεων (σε μορφή αρχείων mp3), Ανθολόγιο Μαρτυριών και ένα ανθολόγιο χρονολόγιο (1801-1981), Έργα Αναφοράς και χρήσιμες διαδικτυακές Συνδέσεις.
3. Βιβλιοθήκη κόμικς → <http://users.sch.gr/vasanagno/comics.html> ψηφιακή ανάγνωση ολόκληρων comics κυρίως ελληνόγλωσσων αλλά και ξενόγλωσσων. Επίσης περιέχει και μερικά παιδικά εικονογραφημένα βιβλία είτε για ξεφύλλισμα είτε για ολόκληρη ανάγνωση.
4. Ανοιχτή Βιβλιοθήκη → <https://www.openbook.gr/category/literature/children/> Λειτουργεί από το 2010. Περιλαμβάνει επίσης έργα Κλασικής Λογοτεχνίας και Αρχαίας Γραμματείας. Παράλληλα προωθεί την ψηφιακή λογοτεχνία, εκδίδοντας

καινοτόμα e-books με ελεύθερη διανομή. Τα ψηφιακά βιβλία ταξινομούνται σε 40 θεματικές κατηγορίες. Τα Λογοτεχνικά e-books ταξινομούνται σε 8 κατηγορίες: Κλασική λογοτεχνία, μυθιστόρημα-νουβέλα, διήγημα, ποίηση, δοκίμιο, θεατρικό έργο, παιδική λογοτεχνία και κόμικ. Πέρα από τις μεγάλες κατηγορίες: Εκπαίδευση, Πολιτισμός, Αρχαία Γραμματεία, υπάρχουν και συλλογές με εξαιρετικά ενδιαφέροντα βιβλία που αφορούν την υγεία, τη διατροφή, τη γεωργική καλλιέργεια, τα χόμπι, τη διαφορετικότητα, τα ΑΜΕΑ, τα ταξίδια και την επιχειρηματικότητα.

5. *Free-EBooks* → <https://free-ebooks.gr/> Αποθετήριο με χιλιάδες ελληνικά βιβλία σε ηλεκτρονική μορφή που διανέμονται ελεύθερα και νόμιμα στο διαδίκτυο από τους δημιουργούς ή τους εκδοτικούς οίκους. Οι κατηγορίες είναι: Αρχαία Ελληνική Γραμματεία, Αυτοβελτίωση, Εγκυκλοπαίδειες & Λεξικά, Επιστήμες, Θρησκεία, Ιστορία, Λογοτεχνία, Παιδικά, Περιοδικά, Πληροφορική, Σχολικά, Τέχνες, Υγεία, Χάρτες, Χειροτεχνία, & Χόμπι, Ψυχολογία.
6. *Ebooks4greeks.gr* – *Ελεύθερη Ψηφιακή Βιβλιοθήκη.* → <https://www.ebooks4greeks.gr/> Το eBooks4Greeks.gr είναι μία ιστοσελίδα που δημιουργήθηκε το 2010 και έκτοτε φιλοδοξεί να φιλοξενεί ποιοτικά δωρεάν βιβλία σε ηλεκτρονική μορφή. Αποτελεί μια ψηφιακή βιβλιοθήκη στην οποία ο επισκέπτης έχει τη δυνατότητα να ξεφυλλίσει και να διαβάσει βιβλία τα οποία μπορεί και να κατεβάσει ελεύθερα. Εκτός από βιβλία, δέχονται επίσης κείμενα, κριτικές, προτάσεις βιβλίων και συνεντεύξεις.

4. Ιστοσελίδες εθνικών οργανισμών

Οι ιστοσελίδες εθνικών οργανισμών που αφορούν το βιβλίο φαίνεται να είναι ελάχιστες. Αυτό σημαίνει ότι δεν είναι πολλοί οι εθνικοί οργανισμοί στη χώρα μας που να καταπιάνονται με το αντικείμενο της Λογοτεχνίας. Σε περιπτώσεις, μάλιστα, που έγινε μια προσπάθεια δημιουργίας ιστοσελίδων εθνικών φορέων, αυτές είτε έμειναν στάσιμες είτε έπαψαν να ανανεώνονται. Για την κατηγορία, λοιπόν, των ιστοσελίδων αυτών δεν βρέθηκαν πολλά δείγματα και για αυτό αποτελεί την μικρότερη σε αριθμό κατηγορία που προέκυψε κατά την έρευνα. Σε αυτές τις ιστοσελίδες ενυπάρχουν σύνδεσμοι για την παιδική λογοτεχνία, την εφηβική λογοτεχνία, την λογοτεχνία ενηλίκων. Ακόμη, μπορεί κανείς να βρει ημερίδες και φιλαναγνωστικές δράσεις των οργανισμών, και διαφορετικές μεταξύ τους υπηρεσίες ανάλογα με τον σκοπό δημιουργίας της κάθε ιστοσελίδας.

1. Εθνικό Κέντρο Βιβλίου (ΕΚΕΒΙ)
<http://www.ekebi.gr/frontoffice/portal.asp?cpage=NODE&cnode=141> → στη διαδικτυακή σελίδα του ΕΚΕΒΙ με τίτλο «Προώθηση της ανάγνωσης» υπάρχουν ενδιαφέρουσες κατηγορίες που αφορούν το παιδικό βιβλίο, με τίτλο όπως: το ΕΚΕΒΙ και το παιδί, Δράσεις για τη Φιλαναγνωσία των μαθητών, Εκθέσεις βιβλίου, Λέσχες Ανάγνωσης, Βραβείο Αναγνωστών, Σεμινάρια «Το εργαστήρι του βιβλίου», Αφιέρωματα σε μεγάλους λογοτέχνες, Παγκόσμια Ημέρα Ποίησης

2. Ένωση Ελλήνων Βιβλιοθηκονόμων <https://www.eebep.gr/> → περιέχει αγγελίες για θέσεις εργασίας, δημοσιεύσεις ερευνών και άρθρων, ενημέρωση για συμμετοχές της ένωσης σε ραδιοφωνικές εκπομπές, χάρτες για τον εντοπισμό βιβλιοθηκών σε οποιαδήποτε Ελληνική περιφέρεια.
3. Ελληνικό Ίδρυμα Πολιτισμού <https://biblionet.gr/> → μια υπηρεσία του ιδρύματος που αποτελεί βάση βιβλιογραφικών δεδομένων, διαθέτει πάνω από 270.000 βιβλία (παιδικής, εφηβικής και ενήλικης λογοτεχνίας), 130.000 δημιουργούς και 150.000 παρουσιάσεις και κριτικές.
4. Εθνική Βιβλιοθήκη της Ελλάδος → <https://www.nlg.gr/> υπηρεσίες: υπηρεσία ενιαίας αναζήτησης πηγών, ηλεκτρονικός κατάλογος, ψηφιακές συλλογές, ψηφιακή συλλογή εφημερίδων.

5. Σχολικές-μαθητικές ιστοσελίδες

Οι σχολικές/μαθητικές ιστοσελίδες αποτελούν δημιούργημα εκπαιδευτικών φορέων, όπως διευθυντές σχολείων, δάσκαλοι, σύλλογοι εκπαιδευτικών. Το περιεχόμενό τους αποτελείται από αναρτήσεις που δημοσιοποιούν δημιουργίες και δράσεις των ίδιων των μαθητών μέσα στις τάξεις. Περιλαμβάνονται, επίσης, προτάσεις εκπαιδευτικών για δράσεις φιλαναγνωσίας και δημιουργικής γραφής, βιβλιοπαρουσιάσεις από μαθητές, διαγωνισμοί δημιουργικής ανάγνωσης και γραφής στο σχολικό περιβάλλον ή και, γενικότερα, συμμετοχές μαθητών σε λογοτεχνικούς διαγωνισμούς, αφιερώματα σε συγγραφείς και εικονογράφους παιδικών βιβλίων. Τις δικτυακές αυτές σελίδες δεν διαχειρίζονται τα παιδιά αλλά τις διαχειρίζονται διευθυντές σχολείων ή εκπαιδευτικοί σε συνεργασία με τους μαθητές τους.

1. *ΤΑ ΟΥΡΑΝΟΠΟΙΗΜΑΤΑΚΙΑ* <https://ouranopoihmatakia.blogspot.com/> → Το blog δημιουργήθηκε το 2010 από τον εκπαιδευτικό Πάνο Δρακόπουλο, έναν ιδιαίτερα δημιουργικό δάσκαλο του 17^{ου} Δημοτικού Σχολείου Ρόδου. Το σχολικό ιστολόγιο που διατηρεί αποτελεί την διαδικτυακή εστία για τις δράσεις και τα διαθεματικά σχέδια που πραγματοποιεί με τους μαθητές του στη σχολική τάξη. Στην ιστοσελίδα αυτή μπορεί κανείς να βρει ψηφιοποιημένο το υλικό που δημιουργούν τα παιδιά με τον δάσκαλό τους στις «ομάδες χαρούμενης γνώσεως» εντός της σχολικής ζωής. Οι θεματικές των ομάδων αυτών ποικίλουν και έτσι το υλικό που είναι δημοσιευμένο σχετίζεται με δράσεις δημιουργική γραφής και ανάγνωσης, με την μουσική, με τον κινηματογράφο, αλλά και με στιγμιότυπα που συνοδεύονται από κείμενα των μαθητών για εξωσχολικές δράσεις και επισκέψεις.
2. *Απίθανα Μολύβια Ν. Απολλωνίας*
<http://new-sunlight.blogspot.com/search/label/%CE%A6%CE%B9%CE%BB%CE%B1%CE%BD%CE%B1%CE%B3%CE%BD%CF%89%CF%83%CE%AF%CE%B1> → αναρτημένο υλικό από δραστηριότητες των μαθητών του Δημοτικού Σχολείου Ν. Απολλωνίας, σε δράσεις φιλαναγνωσίας στην τάξη, βιβλιοπροτάσεις από τους ίδιους τους μαθητές, σχηματοποιήματα και ασκήσεις δημιουργική γραφής.
3. *Δημιουργική ... γραφή* <http://annboukou.blogspot.com/> → Η Ιστοσελίδα δημιουργήθηκε τη σχολική χρονιά 2008-2009 από την Άννα Μπουκουβάλα, φιλόλογο

στο Πρότυπου Γυμνασίου Ζωσιμαίας Σχολής των Ιωαννίνων, σε συνεργασία με μαθητές που έχουν διάθεση να πειραματιστούν με τη λογοτεχνία. στη σελίδα που τιτλοφορείται «δημιουργική... γραφή» μπορεί κανείς να βρει αναρτήσεις μαθητών σε κατηγορίες όπως «αφηγηματικές τεχνικές», «βιβλιοπαρουσίαση», «διαγωνισμοί λογοτεχνίας και δημιουργικής γραφής», αφιερώματα σε ποιητές κ.ά.

4. 6^ο Δημοτικό Σχολείο Λιβαδειάς <http://6dimlivad.blogspot.com/> → ιστοσελίδα σχολείου με ενδιαφέρον υλικό από δράσεις μαθητών στην ετικέτα «Σχολική Βιβλιοθήκη – Φιλαναγνωσία»
<http://6dimlivad.blogspot.com/search/label/%CE%A3%CF%87%CE%BF%CE%BB%CE%B9%CE%BA%CE%AE%20%CE%92%CE%B9%CE%B2%CE%BB%CE%B9%CE%BF%CE%B8%CE%AE%CE%BA%CE%B7>
5. Δ.Σ Αρχιλόχου - Μάρπησας <http://dimmarpissas.blogspot.com/> → στις κατηγορίες «βιβλιοπροτάσεις», «γλωσσα», «μύθοι-παραδόσεις» συναντά κανείς από βιβλιοπροτάσεις μέχρι ποιήματα που συγγράφουν οι μαθητές και σκυταλαδρομίες ανάγνωσης
6. Δημοτικό Σχολείο Γαλάτιστας <http://dimgalat.blogspot.com/> → η ιστοσελίδα περιγράφεται από τον δημιουργό της, που είναι εκπαιδευτικός, ως *Ηλεκτρονική Βιβλιοθήκη του Δημοτικού Σχολείου Γαλάτιστας ως Εργαλείο Φιλαναγνωσίας*. Σε αυτήν οι μαθητές μπορούν να αναρτήσουν περιλήψεις βιβλίων που διάβασαν ή να κάνουν μια βιβλιοπαρουσίαση. Ακόμη, υπάρχει η ετικέτα «Βιβλιοπαρουσιάσεις μαθητών-τριών για το πρόγραμμα της Φιλαναγνωσίας» στο οποίο βρίσκονται αναρτημένες οι εργασίες των μαθητών και μπορούν να διαβαστούν από οποιονδήποτε επισκέπτη.
7. Δημοτικό Αγκαιριάς Πάρου <http://dimotiko-agkairias.blogspot.com/> → στη διαδικτυακή σελίδα του σχολείου υπάρχει η ετικέτα «Φιλαναγνωσία» με 31 δράσεις φιλαναγνωσίας που έχουν λάβει χώρα στο συγκεκριμένο σχολείο.
8. Το σχολικό παρεάκι <http://tosxolikopareaki.blogspot.com/> → μαθητές από την Γ' έως την ΣΤ' τάξη αναρτούν υλικό που οι ίδιοι έχουν δημιουργήσει με την βοήθεια των δασκάλων τους στις ετικέτες με τίτλο «Ανθολόγιο», «Βιβλιοπαρουσιάσεις», «Ποίηση»
9. Οι Ντελάληδες του 8ου <http://ntelalides8ou.blogspot.com/> Ηλεκτρονική Σχολική Εφημερίδα του 8ου Δ.Σ. Ελευθερίου-Κορδελιού
10. Λέσχη Ανάγνωσης – Φιλαναγνωσίας <http://lesxhanagnosis.blogspot.com/> → Το Blog δημιουργήθηκε το 2013, με αφορμή τη Λέσχη Ανάγνωσης Εκπαιδευτικών Π.Ε. Ανατολικής Αττικής. Στόχος της Λέσχης είναι μέσα από την ανάγνωση βιβλίων παιδικής και νεανικής λογοτεχνίας, την ανταλλαγή απόψεων και το σχεδιασμό φιλαναγνωστικών δραστηριοτήτων, να λειτουργήσει πολλαπλασιαστικά ως δράση στον εκπαιδευτικό κύκλο και κατ' επέκταση στους μαθητές. Στο blog παρουσιάζονται δραστηριότητες φιλαναγνωσίας, δράσεις και ιδέες που προκύπτουν μέσα από τις συναντήσεις της Λέσχης, ενώ ταυτόχρονα προτείνονται βιβλία θεματικά, παρουσιάζονται οι νέες κυκλοφορίες βιβλίων και προβάλλονται δράσεις φιλαναγνωσίας σε σχολεία.
11. 41ο Δημ. Σχολείο Αθήνας "Νικόλαος Γύζης" <https://blogs.sch.gr/41dimat/>

6. Ιστοσελίδες ακαδημαϊκών ηλεκτρονικών περιοδικών

Οι ιστοσελίδες ακαδημαϊκών ηλεκτρονικών περιοδικών αποτελούν δημιούργημα ακαδημαϊκών, κυρίως φορέων, όπως δημόσια ελληνικά πανεπιστήμια, ή ιδρύματα, κέντρα, ινστιτούτα και ερευνητικά εργαστήρια που υπάγονται σε πανεπιστήμια. Σε αυτούς τους ιστοτόπους παρέχονται, με δωρεάν πρόσβαση, ολόκληρα τα τεύχη ακαδημαϊκών επιστημονικών περιοδικών που σχετίζονται με την ελληνική λογοτεχνία, τη φιλολογία, και γενικότερα τις επιστήμες της αγωγής και εκπαίδευσης, τον πολιτισμό, τις τέχνες και τα γράμματα. Σκοπός τους είναι να παρέχουν ένα βήμα έκφρασης και διαλόγου για τη Λογοτεχνία σε θεωρητικό, ερευνητικό επίπεδο, με χαρακτήρα διεπιστημονικής συνεργασίας, ώστε να επιτευχθεί και να διευκολυνθεί η συνάντηση του ακαδημαϊκού λόγου με την πρακτική εφαρμογή και εμπειρία.

1. *KEIMENA για την έρευνα, τη θεωρία, την κριτική και τη διδακτική της Παιδικής και Εφηβικής Λογοτεχνίας* <https://journals.lib.uth.gr/index.php/keimena/index> → Εξαμηνιαίο ηλεκτρονικό διαπανεπιστημιακό περιοδικό καθώς στην συντακτική επιτροπή συμμετέχουν μέλη ΔΕΠ των περισσότερων Παιδαγωγικών Τμημάτων των Πανεπιστημίων της χώρας. Τα *KEIMENA* επιδιώκουν να παρέχουν ένα βήμα έκφρασης και διαλόγου για την Παιδική Λογοτεχνία σε θεωρητικό, ερευνητικό επίπεδο, με χαρακτήρα διεπιστημονικής συνεργασίας, ώστε να επιτευχθεί και να διευκολυνθεί η συνάντηση του ακαδημαϊκού λόγου με την πρακτική εφαρμογή και την εμπειρία. ΕΚΔΟΤΗΣ: Κείμενα/Texts Children's Literature E-Journal.
2. *Διαδρομές στο χώρο της λογοτεχνίας για παιδιά και νέους* <http://languageculturelab.ece.uth.gr/node/43> → Τριμηνιαίο περιοδικό που κυκλοφόρησε το 1986 σε έντυπη μορφή, ενώ από το 2009 ως το 2018 διατίθεται σε ηλεκτρονική μορφή δωρεάν στο διαδίκτυο από τις εκδόσεις Ψυχογιός. Η έντυπη κυκλοφορία του σταμάτησε το 2008. Το περιοδικό έχει συμβάλλει τα μέγιστα στην εξέλιξη της Παιδικής Εφηβικής λογοτεχνίας, στη μελέτη και στην έρευνα.
3. *Διάλογοι! Θεωρία και Πράξη στις Επιστήμες Αγωγής και Εκπαίδευσης σκοπό* <https://ejournals.epublishing.ekt.gr/index.php/dialogoi/index> → Ετήσιο ακαδημαϊκό περιοδικό που στόχο έχει να προβάλλει την επιστημονική έρευνα που καλύπτει όλες τις γνωστικές περιοχές για την προσχολική και σχολική αγωγή και εκπαίδευση σε εθνικό και διεθνές επίπεδο, δίνοντας έμφαση σε πρωτότυπες μελέτες που συνδέουν την εκπαιδευτική πράξη με την έρευνα, την καινοτομία και την αλλαγή στην εκπαίδευση. ΕΚΔΟΤΗΣ: Τμήμα Επιστημών Προσχολικής Αγωγής & Εκπαίδευσης. Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης.
4. *Παιδαγωγικά PEYMATΑ στο Αιγαίο* <https://revmata.pre.aegean.gr/index.html> → Ετήσιο ηλεκτρονικό ακαδημαϊκό περιοδικό το οποίο εκδίδεται από το 2005. Αρχικά εκδιδόταν σε έντυπη μορφή (τεύχη 1-2), ενώ από το τρίτο τεύχος (2008), δημοσιευόταν αποκλειστικά μόνο σε ηλεκτρονική μορφή. Η θεματική του περιοδικού περιλαμβάνει κείμενα για τις ερευνητικές, εκπαιδευτικές και διδακτικές που αφορούν τις Παιδαγωγικές Επιστήμες, τη Ψυχολογία και τη Γλώσσα και το περιεχόμενό του οργανώνεται στις εξής ενότητες: ενότητα Θεωρείο, ενότητα Διάλογος, ενότητα Προσκήνιο, ενότητα Βιβλιοπαρουσιάσεις.

5. *Σύγκριση* / *Comparaison* / *Comparison* <https://ejournals.epublishing.ekt.gr/index.php/syγκrissi> → Ετήσιο ηλεκτρονικό επιστημονικό περιοδικό που δημοσιεύει μελέτες με θέμα την σύγκριση της ελληνικής λογοτεχνίας με ξένες λογοτεχνίες και με τις καλές τέχνες. ΕΚΔΟΤΗΣ: Ελληνική Εταιρεία Γενικής και Συγκριτικής Γραμματολογίας & Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης
6. *Athens Journal of Philology* <http://www.athensjournals.gr/ajp> → Τριμηνιαίο ηλεκτρονικό περιοδικό το οποίο εξετάζει θέματα τους τομείς της γλώσσας, της γλωσσολογίας και της λογοτεχνίας. ΕΚΔΟΤΗΣ: Αθηναϊκό Ινστιτούτο Εκπαίδευσης & Έρευνας.
7. *Gramma = Γράμμα* <https://ejournals.lib.auth.gr/gramma/> → Ετήσιο διεθνές περιοδικό θεωρίας και κριτικής στον τομέα των λογοτεχνικών και πολιτιστικών σπουδών. ΕΚΔΟΤΗΣ: Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης - Τμήμα Αγγλικής Γλώσσας και Φιλολογίας.
8. *Synthesis* <https://ejournals.epublishing.ekt.gr/index.php/synthesis/> → Ετήσιο περιοδικό ανοικτής πρόσβασης το οποίο φιλοξενεί επιστημονικά άρθρα λογοτεχνίας πολιτισμού και πολιτικής στην αγγλική γλώσσα. ΕΚΔΟΤΗΣ: University of Athens. Faculty of English Studies & Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης (ΕΚΤ).
9. *Δια-Κείμενα = Inter-Texts* <http://dia-keimena.frl.auth.gr/index.php/el/> → Ετήσιο επιστημονικό περιοδικό συγκριτικής γραμματολογίας που εκδίδεται σε ηλεκτρονική μορφή από το 2011, και έντυπα από το 1999. Τα τεύχη άπτονται θέματα της Θεωρίας, της Ιστορίας και της Κριτικής της Λογοτεχνίας, της Λογοτεχνικής Πρόσληψης μέσω της Μετάφρασης, της σχέσης Γαλλόφωνης και Ελληνόφωνης Λογοτεχνίας, της Θεωρίας και της Κριτικής προσέγγισης του Λογοτεχνικού Μύθου και των σχέσεων μεταξύ Λογοτεχνίας και Καλών Τεχνών. ΕΚΔΟΤΗΣ: Εργαστήριο Συγκριτικής Γραμματολογίας, Τμήμα Γαλλικής Γλώσσας και Φιλολογίας, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης.
10. *Παρουσία* <http://epub.lib.uoa.gr/index.php/parousia/index> → Ετήσιο επιστημονικό περιοδικό του Συλλόγου Διδακτικού Προσωπικού Φιλοσοφικής Σχολής Πανεπιστημίου Αθηνών. Το περιεχόμενο του περιοδικού ορίζεται από τις θεματικές περιοχές που αντιστοιχούν στα γνωστικά αντικείμενα τα οποία θεραπεύονται στα Τμήματα της Φιλοσοφικής Σχολής. Μέσα σε αυτά συγκαταλέγονται και οι θεματικές *Παιδαγωγική, Ειδική Διδακτική, Θεωρία της Λογοτεχνίας, Λογοτεχνία και Διδακτική Πράξη*. ΕΚΔΟΤΗΣ: Σύλλογος Διδακτικού Προσωπικού Φιλοσοφικής Σχολής Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών.
11. *Πολιτισμός και Έρευνα* <https://ejournals.lib.auth.gr/culres/> → Ετήσιο διαδικτυακό περιοδικό. Στόχος του είναι να συμβάλει στην ανάπτυξη διαλόγου μεταξύ διαφόρων επιστημονικών περιοχών που ενδιαφέρονται για τη μελέτη ποικίλων εκφάνσεων του πολιτισμού. ΕΚΔΟΤΗΣ: Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης. Δίκτυο Πρωταγόρας.

7. Ιστοσελίδες λογοτεχνικών ηλεκτρονικών περιοδικών

Οι ιστοσελίδες λογοτεχνικών ηλεκτρονικών περιοδικών συνιστούν δημιούργημα ιδιωτών, προσώπων με ευαισθησία για τη λογοτεχνία, τις τέχνες, τον πολιτισμό και το παιδικό βιβλίο. Στις περισσότερες αναφέρονται ονομαστικά οι δημιουργοί τους που άλλοτε μπορεί να είναι ένα μόνο άτομο κι άλλοτε ολόκληρη ομάδα από συντάκτες, γραφίστες, δημοσιογράφους, κ.ά. Το περιεχόμενο των ιστοσελίδων αυτών απευθύνεται, κυρίως, σε ενήλικο κοινό, αλλά βρίσκει κανείς και κριτικές παιδικών βιβλίων, βιβλιοπαρουσιάσεις, συνεντεύξεις και αφιερώματα σε παιδικούς λογοτέχνες.

1. *Ο Αναγνώστης* <https://www.oanagnostis.gr/> → Ηλεκτρονικό περιοδικό για το βιβλίο και τις τέχνες. Αποτελεί μια εξέλιξη του ιστορικού περιοδικού *Διαβάζω*. Παλιοί και νέοι συνεργάτες δημιούργησαν το νέο αυτό ψηφιακό περιοδικό στο οποίο διατηρούνται οι καλύτερες παραδόσεις του παλαιού αποτυπώνοντας το πνεύμα και τους προβληματισμούς της σύγχρονης εποχής. Ανανεώνεται καθημερινά για να παρέχει πλήρη ενημέρωση γύρω απ' τον χώρο του βιβλίου. Περιέχει νέα της επικαιρότητας, κριτικές βιβλίων, συνεντεύξεις, θέματα που αφορούν τις τέχνες, άρθρα και εκδηλώσεις που διοργανώνει το περιοδικό.
2. *Bookbook* <http://www.bookbook.gr/> → Ηλεκτρονικό περιοδικό για το παιδικό βιβλίο και την ανάγνωση. Λειτουργεί από το 2007, έχοντας ως γνώμονα να προσφέρει στους γονείς προτάσεις επιλεγμένων βιβλίων για τα παιδιά τους, να αποτελεί για τους εκπαιδευτικούς εργαλείο για την ενημέρωσή τους σχετικά με νέες κυκλοφορίες βιβλίων και να προτείνει τρόπους καλλιέργειας της ανάγνωσης σε ομάδες παιδιών μέσα από θέματα και αναγνωστικές διαδρομές. Περιέχει προτάσεις παιδικών βιβλίων, «βαλίτσες ποίησης», ξεφύλλισμα βιβλίων, αφιερώματα, νέες κυκλοφορίες, audiobooks, εργαστήρια ομαδικής συγγραφής.
3. *Κόκκινη Αλεπού* <https://kokkinialepou.gr/> → Διαδικτυακό περιοδικό για το παιδικό βιβλίο. Ο ιστότοπος λειτουργεί από το 2016, και σε αυτό περιλαμβάνονται κριτικές βιβλίων, παρουσιάσεις, συνεντεύξεις, νέα από όλον τον κόσμο, άρθρα, θεματικά αφιερώματα και απόψεις. Στόχος είναι η ενημέρωση του διαδικτυακού επισκέπτη γύρω από το παιδικό, εφηβικό και νεανικό βιβλίο.
4. *Book Press* <https://bookpress.gr/> → Διαδικτυακό περιοδικό για το βιβλίο, τις ιδέες και τον πολιτισμό. Ιδρύθηκε το 2009 ως free press έντυπο ευρείας κυκλοφορίας. Στην ιστοσελίδα αυτή θα βρει κανείς κριτικές και παρουσιάσεις βιβλίων, συνεντεύξεις με σημαντικούς Έλληνες και ξένους συγγραφείς, αφιερώματα σε επίκαιρα θέματα, αλλά και κείμενα που αφορούν το θέατρο και τον χορό, τον κινηματογράφο, τα εικαστικά, τη μουσική. Στον δικτυακό αυτό τόπο γράφουν κριτικοί, πεζογράφοι και ποιητές, δημοσιογράφοι, πανεπιστημιακοί και εκπαιδευτικοί, κριτικοί κινηματογράφου και θεάτρου, καθώς και πολλοί ακόμη επαγγελματίες από το χώρο των γραμμάτων και του πολιτισμού.
5. *Διάστιχο* <https://diastixo.gr/> → Ηλεκτρονικό περιοδικό στις σελίδες του οποίου φιλοξενούνται νέες κυκλοφορίες και κριτικές βιβλίων όλων των κατηγοριών. Νέα, άρθρα, απόψεις, ρεπορτάζ, συνεντεύξεις με Έλληνες και ξένους συγγραφείς, αυτοπαρουσιάσεις, προδημοσιεύσεις, ανέκδοτα λογοτεχνικά έργα -ποιήματα, πεζά, θεατρικά- και βίντεο. Επίσης, κείμενα για τη μουσική, το θέατρο, τον κινηματογράφο

και τα εικαστικά. Συνεργάτες του περιοδικού είναι σημαντικοί δημιουργοί από τον χώρο του βιβλίου και του πολιτισμού, συγγραφείς, κριτικοί, πανεπιστημιακοί, δημοσιογράφοι, μεταφραστές, επιμελητές, ιστορικοί τέχνης, εικαστικοί, συνθέτες, σκηνοθέτες και πολλοί άλλοι.

6. *Literature* <https://www.literature.gr/> → Διαδικτυακό περιοδικό, επικεντρωμένο στη λογοτεχνία και στις τέχνες και δημοσιεύει νέα για τον πολιτισμό από την Ελλάδα και τον κόσμο. Δημιουργήθηκε το 2013, με σκοπό την προβολή, διάδοση και ανάδειξη της λογοτεχνίας, μέσα από το έργο των σύγχρονων Ελλήνων λογοτεχνών αλλά και τη γνωριμία του αναγνωστικού κοινού με τη νεωτερική σκέψη των ξένων λογοτεχνών. Επιλεγμένη ύλη του παρουσιάζεται τόσο στην ελληνική όσο και στην αγγλική γλώσσα.
7. *Λέξιμα* <http://lexima.gr/> → Ηλεκτρονικό λογοτεχνικό περιοδικό με βιβλιοπαρουσιάσεις, νέα της επικαιρότητας, δυνατότητα ανάρτησης – έπειτα από έγκριση – στην ιστοσελίδα, από οποιονδήποτε επισκέπτη, προσωπικού έργου αναφορικά με την Πεζογραφία, Ποίηση, Παιδική Λογοτεχνία, ή Μεταφράσεις.
8. *The book* <https://thebook.gr/>

8. Ιστότοποι με στόχευση την προαγωγή της φιλαναγνωσίας στην παιδική ηλικία

Οι ιστοτόποι με στόχευση την προαγωγή της φιλαναγνωσίας στην παιδική ηλικία είναι ιστοσελίδες κατάλληλες για παιδιά, στις οποίες οι μικροί επισκέπτες τους μπορούν με ευκολία να περιηγηθούν. Έχουν δημιουργηθεί είτε από κρατικούς φορείς, είτε από ιδιώτες και στοχεύουν στην καλλιέργεια φιλαναγνωστικής στάσης για τα παιδιά μέσα από ποικίλες δραστηριότητες δημιουργικής γραφής, διαδικτυακής ανάγνωσης ή ακρόασης παιδικών βιβλίων, εκπαιδευτικές προτάσεις κ.ά. Το διαδικτυακό τους περιβάλλον είναι κατάλληλο για παιδιά σχολικής ηλικίας και πάνω.

1. *Elniplex* <https://www.elnplex.com/> → Ιστότοπος παιδικού βιβλίου, που λειτουργεί από το 2012, με πλούσιο εκπαιδευτικό υλικό κυρίως για προσχολικές και πρωτοσχολικές ηλικίες αλλά περιέχει και υπερπληθώρα εφηβικών βιβλίων και βιβλίων ενηλίκων. Υπάρχουν προτάσεις εκδηλώσεων για παιδιά, γονείς και εκπαιδευτικούς, σημαντικά άρθρα, ειδήσεις για τις τέχνες και τον πολιτισμό, παρεμβάσεις και υλικό για την εκπαίδευση. Οργανώνει βιωματικά σεμινάρια και άλλες εκδηλώσεις για παιδιά, εκπαιδευτικούς και γονείς. Συνεργάζεται με εκδότες για την ανάδειξη νέων συγγραφέων και εικονογράφων και προωθεί παιδικά βιβλία προς έκδοση.
2. *Ο μικρός αναγνώστης* http://www.mikrosanagnostis.gr/istoria_list.asp → Ιστοσελίδα που στοχεύει στην προαγωγή της φιλαναγνωσίας στην παιδική ηλικία καθώς περιλαμβάνει δραστηριότητες δημιουργικής γραφής για παιδιά, ηλεκτρονική παιδική βιβλιοθήκη, γωνία των δασκάλων ενώ η ενότητα στην οποία μπορούσες να ακούσεις αποσπάσματα ή ολόκληρες ιστορίες αγαπημένων συγγραφέων διαβασμένες από γνωστούς ταλαντούχους ηθοποιούς, ενώ εσύ τις διαβάζεις παράλληλα γυρνώντας τις σελίδες του ψηφιακού βιβλίου, φαίνεται να μην είναι πλέον σε λειτουργία. Ο Μικρός Αναγνώστης είναι μια πρωτοβουλία του Εθνικού Κέντρου Βιβλίου.

3. *Ο Μαγικός Κόσμος του παιδικού βιβλίου* o-magikos-kosmos-toy-paidikou-vivliou → Ιστοσελίδα αφιερωμένη στο παιδικό/εφηβικό βιβλίο που δημιουργήθηκε το 2011. Περιλαμβάνει συνεντεύξεις συγγραφέων και εικονογράφων, προτάσεις παιδικών βιβλίων, αφιερώματα σε παγκόσμιες ημέρες, εποχικά αφιερώματα, παρουσίαση παιδικών βιβλίων, σχολιασμός εικονογράφησης, παρουσιάσεις βιβλίων για μαθητές όλων των τάξεων του Δημοτικού σχολείου και τρόποι ένταξής τους στη σχολική διαδικασία, παρουσιάσεις παιδικών βιβλίων ξένων συγγραφέων.
4. *Comics – Smile Freeware* <http://users.sch.gr/vasanagno/comics.html> → Ιστοσελίδα με μεγάλη γκάμα σε κόμικς αλλά και μερικό αριθμό εικονογραφημένων βιβλίων τα οποία μπορεί το παιδί να τα διαβάσει online περιηγούμενο σε αυτήν.
5. *Παραμύθι – παραμύθι* <http://paramithi-paramithi.blogspot.com/> → Ιστοσελίδα στην οποία το παιδί μπορεί να βρει πολυάριθμα παραμύθια για να διαβάσει, όπως παραμύθια από όλο τον κόσμο, παραδοσιακά παραμύθια, μύθους, λαϊκά παραμύθια κ.ά.
6. *Clever books* <https://www.cleverbooks.gr/> → Ιστοσελίδα online βιβλιοπωλείου που προωθεί την φιλαναγνωσία στην παιδική ηλικία παρουσιάζοντας προτάσεις παιδικών βιβλίων μεγάλης ποικιλίας. Σε αυτήν θα βρείτε βιβλία για παιδιά βρεφικής έως εφηβικής ηλικίας, σχολικά βοηθήματα, βιβλία για εκπαιδευτικούς και γονείς που όμως επικεντρώνονται σε θέματα της παιδικής ηλικίας.
7. *Ανοιχτή Βιβλιοθήκη* <https://www.openbook.gr/> → Ιστοσελίδα με περισσότερα από 12.000 ελληνικά βιβλία διαθέσιμα προς ανάγνωση και περισσότερα από 2.000 ηχητικά βιβλία διαθέσιμα προς ακρόαση.

Ενότητα 6^η: Συζήτηση αποτελεσμάτων

Στην ενότητα αυτή γίνεται σχολιασμός και αξιολόγηση των αποτελεσμάτων της έρευνας. Έχοντας ως γνώμονα τα ερευνητικά ερωτήματα, δομείται μια συζήτηση ώστε να απαντηθούν και τα τρία μέσα από τα δεδομένα και τις υποθέσεις της έρευνας. Έτσι, οι άξονες πάνω στους οποίους αυτή δομείται είναι τρεις και αφορούν: α) τις βασικές κατηγορίες των ιστοσελίδων που προάγουν το παιδικό βιβλίο στο διαδίκτυο, β) τους φορείς/δημιουργούς των ιστοσελίδων αυτών, και γ) τους τρόπους με τους οποίους συμβάλλουν οι ΤΠΕ στην προώθηση της παιδικής λογοτεχνίας. Η συζήτηση πραγματοποιείται, πέρα από τη συσχέτισή της με τα ερευνητικά αποτελέσματα, και σε συσχέτιση με τα ευρήματα προηγούμενων ερευνών πάνω στο θέμα αλλά και με το θεωρητικό πλαίσιο που διαμορφώθηκε κατά την ανασκόπηση της βιβλιογραφίας.

Εξετάζοντας τη γόνιμη σχέση μεταξύ παιδικής λογοτεχνίας και νέων τεχνολογιών, επικεντρωθήκαμε στο διαδίκτυο διότι θεωρήσαμε ότι είναι ο πιο αντιπροσωπευτικός τόπος της υπερλογοτεχνίας. Στην προσπάθειά μας να χαρτογραφήσουμε τις ιστοσελίδες που σχετίζονται με τη λογοτεχνία, οδηγηθήκαμε στην διαμόρφωση των οκτώ (8) αυτών κατηγοριών, που έχουν αναλυθεί, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι αποκλείονται διαφορετικές κατηγοριοποιήσεις ή ότι έχουν συμπεριληφθεί όλες οι ιστοσελίδες σε αυτές. Οι κατηγορίες των ιστοσελίδων που προάγουν το παιδικό βιβλίο στο διαδίκτυο παρουσίασαν ποικιλομορφία στα ποσοτικά και ποιοτικά στοιχεία τους και στην πραγματικότητα τα ποιοτικά χαρακτηριστικά ήταν και αυτά που έπαιζαν τον καταλυτικότερο ρόλο στη διαμόρφωσή τους. Με βάση τα κοινά χαρακτηριστικά που παρουσιάζουν μπορούμε πράγματι να διαμορφώσουμε κάποιες κατηγορίες οι οποίες εξυπηρετούν την έρευνα ως προς την ανάγκη αφενός να ταξινομηθεί το χαοτικό υλικό των ιστοσελίδων του διαδικτύου και αφετέρου να μελετηθεί και να αναλυθεί πιο εστιασμένα το περιεχόμενό τους.

Οι ιστοσελίδες στην παρούσα εργασία ταξινομήθηκαν, όπως αναφέραμε, με βάση ποιοτικά κριτήρια και συγκεκριμένα με βάση τον δημιουργό-ιδιοκτήτη τους, το περιεχόμενο, και τον σχεδιασμό.

Αρχικά, ως προς τον δημιουργό-ιδιοκτήτη παρατηρούμε ένα ευρύ φάσμα που κυμαίνεται από διάφορους συλλογικούς φορείς έως μεμονωμένα άτομα. Από τη μια, στους πρώτους ανήκουν οι βιβλιοθήκες, τα σχολεία, οι κρατικοί οργανισμοί, τα πανεπιστήμια, φορείς δημόσιοι και κρατικοί. Από την άλλη, στα μεμονωμένα άτομα ανήκουν οι ιδιώτες, δηλαδή οι συγγραφείς, οι εικονογράφοι, οι καθηγητές, οι εκπαιδευτικοί, οι θεωρητικοί-κριτικοί, οι γονείς, οι ψυχολόγοι, οι δημοσιογράφοι. Οι φορείς αυτοί, όμως, δεν έχουν τα ίδια κίνητρα. Οι συγγραφείς, για παράδειγμα, έχουν ως κίνητρο την κοινοποίηση του έργου τους και την ανάπτυξη επικοινωνίας με το αναγνωστικό κοινό τους μέσω του διαδικτύου. Αντίθετα, οι εκπαιδευτικοί έχουν ως κίνητρο την επαφή τους με σύγχρονες τάσεις της εκπαίδευσης, και άρα τη διαμόρφωση και διατήρηση ιστοσελίδων μέσω των οποίων μπορούν να ενημερώνονται οι γονείς των μαθητών για τις σχολικές δράσεις. Αρκούνται, δηλαδή στο να ανανεώνουν τις ιστοσελίδες τους προβάλλοντας φιλαναγνωστικές δράσεις που λαμβάνουν χώρα στην τάξη τους, εργασίες των μαθητών τους, προτάσεις και κριτικές παιδικών βιβλίων από τους ίδιους τους μαθητές. Τέλος, οι εκδοτικοί οίκοι έχουν οικονομικά κίνητρα και ο παράγοντας της παγκόσμιας βιομηχανίας γύρω από το παιδικό βιβλίο διαμορφώνει καθοριστικά το περιεχόμενο των ιστοσελίδων που δημιουργούν, αναγκάζοντάς τους να αξιοποιούν ακόμη και στοιχεία διαφήμισης.

Συνεχίζοντας τον σχολιασμό των κριτηρίων ταξινόμησης των ιστοσελίδων, προχωράμε στο δεύτερο που δεν είναι άλλο από το περιεχόμενό τους. Ως προς αυτό, έχει αναλυθεί εκτενώς το περιεχόμενο των ιστοσελίδων της κάθε κατηγορίας στην παρουσίαση αποτελεσμάτων. Αξίζει όμως, στο σημείο αυτό, να σχολιαστεί ότι τα κυρίαρχα και ισχυρά στοιχεία στις ιστοσελίδες αυτές είναι η εικόνα και ο ήχος. Η υπερκειμενικότητα και τα πολυτροπικά-πολυμεσικά κείμενα απειλούν τη γραμμική αφήγηση η οποία επηρεάζεται συνεχώς από την εικονική, ψηφιακή πληροφορία, και τις υπερσυνδέσεις. Η έλευση των αφηγηματικών ιστοριών του διαδικτύου, στις οποίες συνυπάρχει κείμενο και υπερκείμενο παράλληλα με ηχητικό, οπτικό και λεκτικό κείμενο, φέρνει μαζί της και τον προβληματισμό για το πώς επηρεάζεται ο τρόπος με τον οποίο διαβάζουν τα παιδιά αλλά και το τι διαβάζουν.

Κλείνοντας με τα κριτήρια ομαδοποίησης, ως προς τον σχεδιασμό παρατηρείται ότι οι ιστοσελίδες που προάγουν το παιδικό βιβλίο στο διαδίκτυο δεν απευθύνονται άμεσα στο παιδί. Απευθύνονται στους ενήλικες καθώς αυτοί είναι που στην πραγματικότητα επιλέγουν το παιδικό βιβλίο. Ο ενήλικός, εξάλλου, έχει την αγοραστική δύναμη αλλά, ταυτόχρονα, και την παιδαγωγική ευθύνη. Επομένως, το διαδικτυακό περιβάλλον των ιστοχώρων είναι σχεδιασμένο με τέτοιον τρόπο που να πείθει πρώτα τον γονέα, τον δάσκαλο, και γενικά, τον κάθε ενήλικα.

Αναφορικά με τους τρόπους με τους οποίους συμβάλλουν οι ΤΠΕ στην προώθηση της παιδικής λογοτεχνίας εντοπίζεται μια αναλογία. Το γεγονός ότι μέσα από την έρευνά μας παρατηρήσαμε πως υπάρχει σημαντικό πλήθος ιστοσελίδων που αναφέρονται στο παιδικό βιβλίο, αποτελεί μια απόδειξη ότι οι Τεχνολογίες Πληροφορίας και Επικοινωνίας, και συγκεκριμένα το διαδίκτυο, προωθούν σε μεγάλο βαθμό την παιδική λογοτεχνία. Περισσότερα στοιχεία που αποδεικνύουν τον ισχυρισμό αυτό, βρίσκονται στο θεωρητικό μέρος της εργασίας, καθώς και στο μέρος της βιβλιογραφικής ανασκόπησης.

Πιο συγκεκριμένα, μέσα από την τρίτη ενότητα με τίτλο «Η συμβολή των ΤΠΕ στην διάδοση της Παιδικής Λογοτεχνίας και τη διδακτική της πράξη», η οποία αποτελεί την συνδυαστική ενότητα των δύο όρων που απασχολούν την εργασία, γίνεται κατανοητό ότι οι τρόποι με τους οποίους συμβάλλουν οι ΤΠΕ στη παιδική λογοτεχνία είναι πολυάριθμοι. Λαμβάνοντας υπόψη την γνώμη πολλών θεωρητικών της παιδικής λογοτεχνίας ότι η διαδικασία σύνθεσης και ανάγνωσης είναι ταυτόχρονα μια κοινωνική και πολιτισμική πράξη που μετασχηματίζεται ανάλογα με το περιβάλλον στο οποίο παράγεται, συμπεραίνουμε ότι η διάδοση και η εξέλιξη του παιδικού βιβλίου είναι αναπόφευκτο να μην επηρεάζεται από τις Τεχνολογίες Πληροφορίας και Επικοινωνίας, οι οποίες συνδέονται στενά με τη σύγχρονη πολιτισμική πραγματικότητα. Ακόμη ένα στοιχείο είναι ότι τα παιδιά σήμερα πριν έρθουν σε επαφή με το παιδικό βιβλίο γνωρίζουν ήδη αφηγηματικά στοιχεία από τον κόσμο των παιχνιδιών τους, των ηλεκτρονικών μέσων, και από τηλεοπτικά κινούμενα σχέδια, με αποτέλεσμα να κατανοούν την πλοκή και να απολαμβάνουν ένα λογοτεχνικό κείμενο με μεγαλύτερη ευκολία. Επιπρόσθετα, υπάρχουν λογοτεχνικά κείμενα που καταφεύγουν στις νέες τεχνολογίες ως μέσο αφήγησης και καταλήγουν στη δημιουργία ενός διαμεσικού κειμένου, γεγονός που επιβεβαιώνει την άποψη ότι η σχέση ψηφιακών και παραδοσιακών μέσων αφήγησης δεν είναι πάντοτε διαζευκτική αλλά μπορεί να είναι και συμπληρωματική.

Πέραν αυτών, στοιχεία που ενισχύουν την απόδειξη του ισχυρισμού ενυπάρχουν στην ενότητα της βιβλιογραφικής ανασκόπησης στην οποία συγκαταλέγονται προγενέστερες έρευνες που σχετίζονται με την εφαρμογή των ΤΠΕ στην εκπαιδευτική διαδικασία και

συγκεκριμένα στη σχέση που έχουν αναπτύξει με τη διδασκαλία της παιδικής λογοτεχνίας. Με την δημιουργική εισαγωγή των ΤΠΕ στο μάθημα της Λογοτεχνίας δημιουργείται μια νέα διάσταση στον τρόπο με τον οποίο προσλαμβάνουν οι μαθητές το κείμενο και αντιμετωπίζουν την λογοτεχνία σαν μάθημα. Όταν, δηλαδή, η διδασκαλία της λογοτεχνίας συνδυάζεται με τα σύγχρονα ψηφιακά μέσα, αυξάνεται η συμμετοχή και το ενδιαφέρον των μαθητών. Η πολυμεσική προσέγγιση των λογοτεχνικών κειμένων, επίσης, κατά τη διδακτική διαδικασία, μπορεί να βελτιώσει τη σχέση τους με τη λογοτεχνία.

Όλα τα παραπάνω συνιστούν τρόπους με τους οποίους οι ΤΠΕ συμβάλλουν στην προώθηση της παιδικής λογοτεχνίας αλλά αξίζει να σχολιαστεί ότι παρόλο τον φαντασμαγορικό τους χαρακτήρα, δεν κατορθώνουν να μετακενώσουν συναισθήματα και να διαμορφώσουν συνθήκες βιωματικής μάθησης στον βαθμό που το επιτυγχάνει το έντυπο λογοτεχνικό κείμενο. Ωστόσο, οι νέες τεχνολογίες χρησιμοποιούνται συνεπικουρικά ως παιδαγωγικό μέσο, παρέχοντας δυνατότητες διαθεματικής και διεπιστημονικής προσέγγισης του λογοτεχνικού κειμένου αλλά και πολυμεσικής διδασκαλίας.

Επομένως, εύλογα θα έλεγε κανείς ότι η προστιθέμενη αξία των Τεχνολογιών Πληροφορίας και Επικοινωνίας στην προώθηση της παιδικής λογοτεχνίας βασίζεται περισσότερο στην πληροφόρηση και ενημέρωση που αυτές προσφέρουν γύρω από το παιδικό βιβλίο αλλά και την διάδοση καλών πρακτικών στην εκπαίδευση και την ψυχαγωγία με γνώμονα τη λογοτεχνία.

Ενότητα 7^η: Συμπεράσματα

Στην παρούσα ενότητα αναφέρονται τα συμπεράσματα που εξήχθησαν με την ολοκλήρωση της συγκεκριμένης μελέτης. Λαμβάνοντας υπόψη όλες τις συνιστώσες της παρούσας έρευνας, καταλήξαμε σε συμπεράσματα που αφορούν τη διάδοση της παιδικής λογοτεχνίας μέσω των Τεχνολογιών της Πληροφορίας και Επικοινωνίας.

Αρχικά, οι πολυάριθμες ιστοσελίδες που προέκυψαν μέσα από τη διαδικασία χαρτογράφησης των ιστοσελίδων που προάγουν το παιδικό βιβλίο στο διαδίκτυο, φανερώουν μια άνθιση για το παιδικό βιβλίο και καταδεικνύουν το διαρκώς αυξανόμενο ενδιαφέρον από πολλούς και διαφορετικούς μεταξύ τους παράγοντες/φορείς. Βέβαια, μέσα από τα ευρήματα της έρευνας παρατηρήθηκε ότι τα αφηγηματικά λογοτεχνικά κείμενα προωθούνται σε πολύ μεγαλύτερο βαθμό από ότι τα υπόλοιπα είδη του παιδικού βιβλίου (π.χ. κόμικς, θεατρικά, ποίηση, κ.α.) στο διαδίκτυο. Ακόμη, παρατηρήθηκε ποικιλία σχετικά με τους φορείς και τα πρόσωπα που δημιουργούν διαδικτυακό περιεχόμενο σχετικό με το παιδικό βιβλίο. Οι παράγοντες αυτοί ποικίλουν τόσο ως προς τα κίνητρα που τους ωθούν στην ενασχόλησή τους με το παιδικό βιβλίο, όσο και ως προς τον τρόπο χειρισμού και παρουσίασης του θέματος στο διαδίκτυο. Προκύπτει, έτσι, το συμπέρασμα ότι υπάρχει σημαντική διαφοροποίηση στο προφίλ και τη στόχευση των δημιουργών των παραπάνω ιστοσελίδων.

Μια ενδιαφέρουσα διαπίστωση αφορά τους περιορισμούς τις έρευνας οι οποίοι οφείλονται στον τρόπο οργάνωσης και λειτουργίας του διαδικτύου. Αυτοί, όπως έχει αναφερθεί, είναι ο διαρκώς μεταβαλλόμενος χαρακτήρας του διαδικτύου, το αχανές πλήθος των ιστοσελίδων και η αμφίβολη ποιότητα των παρεχόμενων πληροφοριών. Η διαπίστωση που αξίζει να αναφερθεί αφορά τον δεύτερο περιορισμό της έρευνας, τον κυκεώνα του διαδικτύου, και δεν είναι άλλη από το γεγονός ότι με την ερευνητική διαδικασία που ακολουθήθηκε, αποδείχθηκε ότι μπορεί να επιτευχθεί η ταξινόμηση του αχανούς πλήθους των ιστοσελίδων σε ορισμένες βασικές κατηγορίες και με συγκεκριμένα κριτήρια. Η ποιότητα των πληροφοριών της κάθε ιστοσελίδας που επισκεφθήκαμε δεν μπορούσε να επιβεβαιωθεί σε όλες τις περιπτώσεις και για αυτό στους περιορισμούς της έρευνας περιλαμβάνεται και η αμφίβολη ποιότητα των παρεχόμενων πληροφοριών. Δεν πρέπει να ξεχνάμε, ακόμη, τον διαρκώς μεταβαλλόμενο χαρακτήρα του διαδικτύου, για τον λόγο ότι οι ιστοσελίδες οι οποίες έχουν ενταχθεί στην παρούσα εργασία υπάρχει πιθανότητα στο μέλλον να έχουν αναδιαμορφωθεί ή ακόμη και να πάψουν να λειτουργούν.

Αναφορικά με τη σχέση των Τεχνολογιών της Πληροφορίας και Επικοινωνίας και της παιδικής λογοτεχνίας θα την χαρακτηρίζαμε περισσότερο συμπληρωματική παρά διαζευκτική. Η προστιθέμενη αξία των ΤΠΕ στην παιδική λογοτεχνία σχετίζεται αφενός με την προώθηση του παιδικού βιβλίου και άρα της φιλιαναγνωσίας, που συνεπάγονται τη διάδοση της παιδικής λογοτεχνίας, και αφετέρου με την διδασκαλία της Λογοτεχνίας στη σχολική πράξη. Οι Νέες Τεχνολογίες καθιστούν τη διαδικασία του μαθήματος όχι μόνο πιο διαδραστική αλλά ταυτόχρονα και πιο δημοκρατική. Αποτελούν ένα πολυδύναμο εργαλείο που μπορεί να απογειώσει τη διδασκαλία αξιοποιώντας νέες μορφές μάθησης σε ένα πιο δημοκρατικό και δίκαιο για τους μαθητές εκπαιδευτικό περιβάλλον. Μην ξεχνάμε ότι ο δάσκαλος στο παρελθόν δεν είχε ένα τόσο βοηθητικό, ευέλικτο και ελκυστικό μέσο στα χέρια του για την διδασκαλία της Λογοτεχνίας και άλλων γλωσσικών μαθημάτων. Αυτό οφείλει να διαπιστώσει ο σύγχρονος εκπαιδευτικός, αλλά και ο γονέας, ώστε βοηθήσουν το

παιδί να αναπτύξει μια σχέση αγάπης με το παιδικό βιβλίο και τη λογοτεχνία. Τέλος, οι ΤΠΕ συνιστούν μια δυναμική εν εξελίξει και ένα ισχυρό εργαλείο για την άμεση και ταχεία προώθηση του παιδικού βιβλίου μέσω του παγκόσμιου τόπου του διαδικτύου.

Ολοκληρώνοντας, σχετικά με την επέκταση της έρευνας, θα ήταν πολύ ενδιαφέρον η εργασία αυτή που πραγματοποιήθηκε στην ελληνική γλώσσα και αντικατοπτρίζει την ελληνική πραγματικότητα γύρω από τη σχέση της Τεχνολογίας με τη Λογοτεχνία, να επεκταθεί και να πραγματοποιηθεί μια παρόμοια έρευνα σε διαφορετική γλώσσα ώστε να συγκριθούν μεταξύ τους τα αποτελέσματα. Ελπίζουμε η παρούσα μελέτη να αποτελέσει χρήσιμο εργαλείο για γονείς, εκπαιδευτικούς και άλλους ερευνητές και να συνεισφέρει στον επιστημονικό διάλογο.

Βιβλιογραφία

- Anderson, A. N. (2005). *Elementary Children's Literature. The Basics for teachers and Parents* (pp. 284-285). Allyn and Bacon.
- Appleyard, J. A. (1994). *Becoming a reader: the experience of fiction from childhood to adulthood*. Cambridge University Press.
- Blurton, C. (1999). *New Directions of ICT-Use in Education*. Retrieved from: [https://www.academia.edu/36107452/New Directions of ICT Use in Education](https://www.academia.edu/36107452/New_Directions_of_ICT_Use_in_Education) on 1 May 2023.
- Carr, W. & Kemmis, W. (1997). *Για μια κριτική εκπαιδευτική θεωρία*. Κώδικας.
- Chris, L. A. (2015). Barriers hindering implementation, innovation and adoption of ICT in primary schools in Kenya. *International Journal of Innovative Research and Development*, 4(2), 1–11.
- Cook, D., & Ralston, J. (2005). *Building the Cognitive Bridge: Children, Information Technology and Thinking*. Education and Information Technologies, pp. 207-223. Retrieved from: <https://link.springer.com/article/10.1007/s10639-005-3001-z> on 21 March 2023.
- Cuddon, J. A. (2010). *Λεξικό λογοτεχνικών όρων και θεωρίας λογοτεχνίας*. Μεταίχμιο.
- Delany, P. & Landow, G. (1994). *Hypermedia and Literary Studies*. The MTT Press.
- Feldman, R. S. (2011). *Εξελικτική Ψυχολογία. Δια βίου ανάπτυξη* (επιμ. Η. Γ. Μπεζεβέγκης). Gutenberg.
- Forbes, L. (2004). *Using the Web-based Bookmarks in K-8 Setting: Linking the Internet to Instruction*. *The reading teacher* 58 (2), 148-153.
- Greene, M. (1979). Teaching: the question of personal reality. In A. Lieberman & L. Miller (Eds.), *Staff development: New demands, new realities, new perspectives* (pp. 23-25). Teachers College, Columbia University.
- Grenby, M.O. & Reynolds, K. (2011). *Children's Literature Studies. A research Handbook*. Palgrave Macmillan
- Hauthorn, J. (1993). *Ξεκλειδώνοντας το κείμενο. Μια εισαγωγή στη θεωρία της λογοτεχνίας* (μτφρ. Μ. Αθανασοπούλου). Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης.
- Hoover, W. & Gough, P. B. (1990). *The simple view of reading*. *Reading and Writing: An interdisciplinary Journal*, 2, 127–60.
- Jan, I. (1985). *La literature enfantine*. Enfance Heureuse-Les Edition Ouvrieres.
- Jimoyiannis, A., & Komis, V. (2007, July 7). Examining teachers' beliefs about ICT in education: Implications of a teacher preparation programme. *Teacher Development*, 2(10), pp. 149-173. doi: <https://doi.org/10.1080/13664530701414779>
- Markidis, K. (2011). "Social literacy in school contexts: concepts and research instruments". National Book Center of Greece.

- Nikolajeva, M. (2005). *Aesthetic Approaches to Children's Literature*. The Scarecrow Press.
- Perkins, D.N. (1991). *Technology Meets Constructivism: Do They Make a Marriage?* *Educational Technology*, 31 (5), pp. 18-23.
- Perriault, J. (1989). *La logique de l'usage*. Flammarion.
- Reynolds, K. (2011). "Aferword" in M.O. Grenby and K. Reynolds (Eds.) *Children's literature studies: A research handbook*. Palgrave Macmillan.
- Ruthven, K. K. (1976). *Ο μύθος*. (μτφρ. Ι. Πάλλη & Κ. Χατζηδήμου). Ερμής.
- Saettler, P. (1969). *A History of Instructional Technology*. McGraw-Hill.
- Sandholtz, J.H., Ringstaff, C., & Dwyer, D.C. (1997). *Teaching with Technology: Creating Student-Centered Classrooms* (pp. 34-36, 170-171). Teachers College, Columbia University.
- Stamboltzis, A., & Pumfrey, P. (2000). Reading across Genres: A Review of Literature. *Support for Learning*, 15(2), 58–61. <https://doi.org/10.1111/1467-9604.00146>
- Web-Based Education Commission (2000). *The Power of the Internet for Learning: Moving from Promise to Practise*. US Government Printing Office. Retrieved from: [https://www.academia.edu/8432391/The Power of the Internet for Learning Moving from Promise to Practice Report of the Web Based Education Commission to the President and the Congress of the United States on 28 February 2023](https://www.academia.edu/8432391/The_Power_of_the_Internet_for_Learning_Moving_from_Promise_to_Practice_Report_of_the_Web_Based_Education_Commission_to_the_President_and_the_Congress_of_the_United_States_on_28_February_2023) on 23 March 2023.
- Xerri, D. (2012, August). *Poetry Teaching and Multimodality: Theory into Practice*. *Creative Education*, 4, σσ. 507-512. Retrieved from: http://file.scirp.org/pdf/CE20120400009_51435740.pdf on 11 May 2023.
- Ακριτίδου, Μ. (2014). *Οι ΤΠΕ στο μάθημα της λογοτεχνίας - Επιμόρφωση Εκπαιδευτικών για την Αξιοποίηση και Εφαρμογή των ΤΠΕ στη Διδακτική Πράξη*. Ε.Π. Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση.
- Αλεξοπούλου, Π. (2018). *Νέες Τεχνολογίες και Λογοτεχνία Μελέτη Περίπτωσης: Διαδικτυακή Λέσχη Ανάγνωσης* [πρακτικά συνεδρίου]. Νέος Παιδαγωγός. Αθήνα.
- Αριές, Φ. (1990). *Αιώνες παιδικής ηλικίας* (μτφρ. Γ. Αναστοπούλου). Γλάρος.
- Βαθρακογιάννη, Μ., Πιτσαδιώτη, Π., & Χαλιώτη, Β. (2020). Τεχνολογίες της Πληροφορίας και της Επικοινωνίας στην Εκπαίδευση της Ειδικής Αγωγής. *Πανελλήνιο Συνέδριο Επιστημών Εκπαίδευσης*, 8, 47–57. <https://doi.org/10.12681/edusc.2654>
- Βρασίδης, Χ., Ζεμπύλας, Μ., & Πέτρου, Α. (2005). *Σύγχρονα παιδαγωγικά μοντέλα και ο ρόλος της εκπαιδευτικής τεχνολογίας*. Στο Σ. Ρετάλης (επιμ.). *Εκπαιδευτική Τεχνολογία. Οι προηγμένες τεχνολογίες διαδικτύου στην υπηρεσία της μάθησης*. Καστανιώτη.
- Γαβρηλίδου, Σ. (2013). *Φλυαρία και λακωνικότητα στους τίτλους των βιβλίων για παιδιά*. Ζυγός.
- Γιάκος, Δ. (1991). *Ιστορία της ελληνικής παιδικής λογοτεχνίας*. Παπαδήμα.

- Γιαννικοπούλου, Α. & Φώκιαλη, Ε. (2011). *Το εφηβικό μυθιστόρημα στην ηλεκτρονική εποχή*. Στο Κανατσούλη Μ. και Πολίτης Δ. (επιμ.) *Από την ποιητική της εφηβείας στην αναζήτηση της ερμηνείας της*. Πατάκης.
- Γιαννικοπούλου, Α. (2008). *Στη χώρα των χρωμάτων. Το σύγχρονο εικονογραφημένο παιδικό βιβλίο*. Παπαδόπουλος.
- Εθνικό Κέντρο Βιβλίου. (2012). *Τα νέα μας*. Δελτίο τύπου. Η «Φιλαναγνωσία» αγαπάει τις νέες τεχνολογίες και συμμετέχει στην *e-Learning Expo 2012*. Ανακτήθηκε 7 Απριλίου 2023, από <http://www.ekebi.gr/frontoffice/portal.asp?cpage=RESOURCE&cresrc=10643&cnode=351>
- Ζάχος, Δ. Η. (1992). *Ανάγνωση – γραφή. Ψυχο-γλωσσολογική προσέγγιση*. Κέντρο Ψυχολογικών Μελετών.
- Ιωαννίδης, Π. (2014). «Μια παπαρούνα στα χαρακώματα». Μία διδακτική πρόταση στη Λογοτεχνία της Β' Λυκείου. «Αξιοποίηση των Τεχνολογιών της Πληροφορίας και Επικοινωνιών στη διδακτική πράξη» 3ο Πανελλήνιο Εκπαιδευτικό Συνέδριο Ημαθίας, (σσ. 114-120). Διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο: <https://tinyurl.com/y4c6j6nj>
- Κανάκης, Ι. (1989). *Διδασκαλία και μάθηση με σύγχρονα μέσα επικοινωνίας*. Γρηγόρης.
- Κανατσούλη, Μ. (2018). *Εισαγωγή στη θεωρία και κριτική της παιδικής λογοτεχνίας σχολικής και προσχολικής ηλικίας*. University Studio Press.
- Καρακίτσιος, Α. (2011). *Φιλαναγνωσία... Φανατική συνήθεια*. Στο Ε. Αρτζανίδου, Δ. Γουλής, Σ. Γρόσδος, Α. Καρακίτσιος (επιμ.). *Παιχνίδια φιλαναγνωσίας και αναγνωστικές εμπυχώσεις*. Gutenberg.
- Καρποζήλου, Μ. (1994). *Το παιδί στη χώρα των βιβλίων*. Καστανιώτη
- Καρπόζηλου, Μ. (2010). *Τα παιδικά βιβλία γνώσεων. Ένα παράθυρο στα ορατά και αόρατα του κόσμου*. Ηλεκτρονικό περιοδικό *κείμενα*, 11
- Κλωστράκη, Γ. (2014). *Ανάπτυξη της δημιουργικής γραφής στο Δημοτικό Σχολείο με την αξιοποίηση των Τεχνολογιών της Πληροφορίας και των Επικοινωνιών (ΤΠΕ): ψυχοπαιδαγωγική προσέγγιση*. Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών. Διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο: <https://www.didaktorika.gr/eadd/handle/10442/40896> (πρόσβαση 10/05/2023)
- Κόλλιας, Α. (2014). *Συνεργατική μάθηση μέσα από διαδικασίες παραγωγής εκπαιδευτικού λογισμικού*. Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών. Ανακτήθηκε στις 08/05/2023 από <https://www.didaktorika.gr/eadd/handle/10442/42655>
- Κόμης, Β. (2004). *Εισαγωγή στις εκπαιδευτικές εφαρμογές των Τεχνολογιών της Πληροφορίας και των Επικοινωνιών*. Νέες Τεχνολογίες.
- Κούρτη Ι., Κωνσταντάτου Μ., & Μιχαήλ Ζ. (2017). Υλοποίηση προγραμμάτων Φιλαναγνωσίας στο Δημοτικό Σχολείο με τη μέθοδο project. Μια πρακτική εφαρμογή για την Α' Δημοτικού στη θεματική ενότητα «Διατροφή». Πανελλήνιο Συνέδριο

Επιστημών Εκπαίδευσης, 2016(1), 477–489. <https://doi.org/10.12681/edusc.968>
(Πρόσβαση: 06/04/2023)

- Κυρίδης Α., Δρόσος Β., Ντίνας Κ., Μαρσέλλου, Β., & Νικούση, Σ. (2003). *Η Πληροφορική και Επικοινωνιακή Τεχνολογία (ΠΕΤ) στο Νηπιαγωγείο. Οι απόψεις των νηπιαγωγών για την εισαγωγή της ΠΕΤ στο ελληνικό νηπιαγωγείο*. Σύγχρονη Εκπαίδευση, 130, σσ. 131-139.
- Κωνσταντινίδου – Σέμογλου, Ν. (2001). *Κόμικς, Παιδί και Αστείο. Μια ψυχαναλυτική προσέγγιση ενός σημειωτικού είδους*. Εξάντας.
- Λιονουδάκη, Ζ. (2014). *Διδάσκοντας Ελύτη με τη χρήση Τεχνολογιών Πληροφορίας και Επικοινωνιών*. 9ο Πανελλήνιο Συνέδριο με Διεθνή Συμμετοχή Τεχνολογίες Πληροφορίας & Επικοινωνιών στην Εκπαίδευση, (σσ. 412-420). Διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο: <https://tinyurl.com/y6xujhe3> (Πρόσβαση 10/05/2023).
- Μακράκης, Β. (2000). *Υπερμέσα στην Εκπαίδευση: Μια κοινωνικό-εποικοδομιστική Προσέγγιση*. Μεταίχμιο.
- Μακράκης, Β. (2005). *Ζητήματα αξιολόγησης της μαθησιακής αποτελεσματικότητας των τεχνολογιών της πληροφορίας και της επικοινωνίας*. Στο Σ. Ρετάλης (επιμ.). *Εκπαιδευτική Τεχνολογία. Οι προηγμένες τεχνολογίες διαδικτύου στην υπηρεσία της μάθησης*. Καστανιώτη.
- Μαρτινίδης, Π. (1990). *Κόμικς. Τέχνη και τεχνικές της εικονογραφήγησης*. Αγροτικές Συνεταιριστικές Εκδόσεις.
- Μιχάλης, Α. (2007). *Ο ηλεκτρονικός υπολογιστής στην υπηρεσία της γλωσσικής εκπαίδευσης: σύγχρονες τάσεις και προκλήσεις*. Στο Ε.Π. Αυγερινός, Γ. Κόκκινος, Γ. Παπαντωνάκης, Α. Σοφός (επιμ.). *Νέες τεχνολογίες και επιστήμες της αγωγής*. Μεταίχμιο.
- Μπίκος, Κ. (1995). *Εκπαιδευτικοί και ηλεκτρονικοί υπολογιστές: Στάσεις Ελλήνων εκπαιδευτικών για την εφαρμογή των Η/Υ στη γενική εκπαίδευση*. Κυριακίδης.
- Νικολαΐδου, Σ. (2008). *Η χρήση των τεχνολογιών της πληροφορίας και της επικοινωνίας για τη διδασκαλία της λογοτεχνίας στον πρώτο κύκλο της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης: η αγγλοσαξονική και η ελληνική εμπειρία*. Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας. Ανάκτηση στις 08/05/2023 από <http://thesis.ekt.gr/thesisBookReader/id/23982#page/1/mode/2up>
- Νικολαΐδου, Σ., Μαυρίδου, Α., & Ρουβάς, Γ. (2014). *Η αξιοποίηση των ΤΠΕ και της Δημιουργικής Γραφής για τη διδασκαλία της Λογοτεχνίας και την παραγωγή συνεχούς γραπτού λόγου. Πλαίσιο, εφαρμογή και διαπιστώσεις από την σχολική πράξη. «Αξιοποίηση των Τεχνολογιών της Πληροφορίας και Επικοινωνιών στη διδακτική πράξη» 3ο Πανελλήνιο Εκπαιδευτικό Συνέδριο Ημαθίας, (σσ. 204-216). Νάουσα. Διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο: http://hmathia14.ekped.gr/praktika14/VolA/VolA_204_216.pdf*
- Νικόπουλος, Α. (2013). *Η έρευνα στις ΤΠΕ στην Ελλάδα: Μια Βιβλιογραφική Επισκόπηση*. Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων. Ανάκτηση στις 08/05/2023 από <https://tinyurl.com/yxk6jco8>

- Παπαδάκης, Δ., Φωκίδης, Ε., Κούρτη-Καζούλλη, Β., & Δάρρα, Μ. (2017). *Αξιοποιώντας τα μη επανδρωμένα ιπτάμενα οχήματα (drones) στη διδασκαλία. Αποτελέσματα από πιλοτική εφαρμογή σε μαθητές της Ε' δημοτικού*. Έρευνα στην Εκπαίδευση, 6(1), σσ. 18-31. doi: <http://dx.doi.org/10.12681/hjre.11465>
- Παπαδάτος, Γ. (2016). *Το παιδικό βιβλίο στην εκπαίδευση και στην κοινωνία*. Παπαδόπουλος.
- Παπαδιαμαντοπούλου, Ε.Α. (2023). *Ψηφιακή αφήγηση και λογοτεχνία*. Σχολή Ανθρωπιστικών Επιστημών Ελληνικού Ανοικτού Πανεπιστημίου & Σχολή Κοινωνικών και Ανθρωπιστικών Επιστημών Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας. Ανακτήθηκε στις 10 Μαΐου 2023, από <https://apothesis.eap.gr/archive/item/174327>
- Παπαδοπούλου, Β. (2018). *Συλλογική συγγραφή επιχειρηματολογικού κειμένου σε διαδικτυακό συνεργατικό περιβάλλον wiki*. Education Sciences (2), σσ. 103-127. Διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο: <https://ejournals.lib.uoc.gr/index.php/edusci/article/view/277/218> (πρόσβαση 10/05/2023).
- Παπαντωνάκης, Γ. (1999). *Κώδικες και αφηγηματικά προγράμματα σε κείμενα της παιδικής λογοτεχνίας*. Πατάκης.
- Παπαντωνάκης, Γ. (2007). *Νέες τεχνολογίες και (παιδική) λογοτεχνία: μια νέα θεώρηση ή ο θάνατος της λογοτεχνίας*; Στο Ε. Π. Αυγερινός, Γ. Κόκκινος, Γ. Παπαντωνάκης, Α. Σοφός (επιμ.) *Νέες τεχνολογίες και επιστήμες της αγωγής*. Μεταίχμιο.
- Πόρποδας, Κ. (2002). *Η ανάγνωση. Αυτοέκδοση*.
- Πρέζας, Π. (2003). *Θεωρίες μάθησης και εκπαιδευτικό λογισμικό*. Κλειδάριθμος.
- Ράπτης, Α., & Ράπτη, Α. (2002). *Μάθηση και διδασκαλία στην εποχή της πληροφορίας*. Αριστοτέλης Ράπτης.
- Σακελλαρίου, Χ. (1982). *Ιστορία της παιδικής λογοτεχνίας. Από την αρχαιότητα ως τις μέρες μας*. Δίπτυχο.
- Σακελλαρίου, Χ. (2008). *Ιστορία της παιδικής λογοτεχνίας. Ελληνική και παγκόσμια. Από την αρχαιότητα ως τις μέρες μας. Με στοιχεία θεωρίας*. Νόηση.
- Σκαρτσής, Σ. (1990). *Εισαγωγή στην παιδική λογοτεχνία*. Αχαϊκές Εκδόσεις.
- Σολομωνίδου, Χ. (1999). *Εκπαιδευτική τεχνολογία. Μέσα, υλικά, διδακτική χρήση και αξιοποίηση*. Καστανιώτης.
- Σολομωνίδου, Χ. (2006). *Νέες τάσεις στη εκπαιδευτική τεχνολογία. Εποικοδομητισμός και σύγχρονα περιβάλλοντα μάθησης*. Μεταίχμιο.
- Σολομωνίδου, Χ. (2007). *Νέες Τεχνολογίες*. Στο: Π. Ξωχέλλης, (επιμ.). *Λεξικό της Παιδαγωγικής*. Αδελφοί Κυριακίδη Α.Ε.
- Τάσση, Ο. (2014). *Οι σχέσεις των εκπαιδευτικών με τις Τεχνολογίες της Πληροφορίας και Επικοινωνιών στο σχολείο*. Επιθεώρηση Εκπαιδευτικών - Επιστημονικών Θεμάτων τ. 1, σ. 200-215. Διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο: https://erkyna.gr/e_docs/periodiko/dimosieyseis/pliroforiki/t01-13.pdf.

Τζοβάρα, Α., & Μακρή, Κ. (2014). *Αξιοποίηση εργαλείων δημιουργίας ψηφιακών comic στη διδασκαλία των Κειμένων Νεοελληνικής Λογοτεχνίας*. 9ο Πανελλήνιο Συνέδριο με Διεθνή Συμμετοχή ΤΠΕ στην Εκπαίδευση, (σσ. 799-806). Ρέθυμνο. Διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο: <https://tinyurl.com/y6xujhe3> (Πρόσβαση 10/05/2023).